

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HZ. MUHAMMED'DEN ÖNCEKİ PEYGAMBERLERE VAHYEDİLEN
ÂYETLERİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

İSMAİL FİGEN

DANIŞMAN

DOÇ. DR. RIFAT AKBAŞ

VAN-2025

KABUL VE ONAY SAYFASI

İsmail FİĞEN tarafından hazırlanan “**Hız. Muhammed'den Önceki Peygamberlere Vahyedilen Âyetlerin İncelenmesi**” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	İmza
Danışman: Doç. Dr. Rifat AKBAŞ VAN YYÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Başkan: Doç. Dr. Rifat AKBAŞ VAN YYÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye: Dr. Öğretim Üyesi Abdullah ÖZÜÇALIŞIR İğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye: Dr. Öğretim Üyesi Muhammed Meşhud HAKÇIOĞLU VAN YYÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Yedek Üye: Doç. Dr. Üyesi Ali SEVDİ İğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı. Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Yedek Üye: Dr. Öğretim Üyesi İbrahim GÜNGÖR VAN YYÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Tez Savunma Tarihi:	26/03/2025
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Doç. Dr. Ercan ÇALIŞ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

İsmail FİGEN

(Tarih)

Yüksek Lisans Tezi

İsmail FİGEN

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nisan-2025

**HZ. MUHAMMED'DEN ÖNCEKİ PEYGAMBERLERE VAHYEDİLEN
ÂYETLERİN İNCELENMESİ**

ÖZET

Kur'ân-ı Kerim evrensel ve derin manalar içeren bir kitaptır. Onun bu özelliğinden dolayı indiği ilk dönemden beri insanlar tarafından incelenmiştir. Yapılan bu incelemeler neticesinde, çok sayıda eser telif edilmiştir. Bu eserler kimi âlimler tarafından Kur'ân'ın tamamı esas alınırken kimilerince de bir kısmı ele alınmıştır. Yapılan kısmî çalışmalar da ise çeşitli konular baz alınmıştır. Bütün olsun kısmî olsun telif edilen bu çalışmalara baktığımızda çok sayıda Kur'ân âyetlerinin araştırıldığı dikkat çekmektedir. Her biri kendi alanında oldukça değerli olan bu çalışmalar insanların Kur'ân âyetlerini daha iyi anlamasına yönelik ışık tutmaktadır.

Kategorik olarak âyetler hakkında fikhî, luğavî, tarihî vb. alanda çok sayıda araştırma yapıldığı muhakkaktır. Bununla birlikte ülkemizde Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed'den önceki peygamberlere inen vahiyler hakkında müstakil akademik çalışmalara daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda “Hz. Muhammed'den Önceki Peygamberlere Vahyedilen Âyetlerin İncelenmesi” başlıklı bir araştırmanın ilgili alana katkı sunacağı ümit edilmektedir. Bu araştırmanın giriş kısmında gerek literatür taraması gerekse alandaki yöntem ve sınırlılıklar hakkında bilgi verilmiş, ikinci bölümde Kur'ân'da adı geçen peygamberler ve kavimleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Hz. Muhammed'den önceki Paygamberlere vahyedilen âyetler incelenmiş ve bu vahiylerin içerdiği tüm mesajların birbiriyle olan bağlantıları tespit edilerek bir tahlile gidilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Önceki Peygamberler, Hz. Muhammed, Âyetler, Tahlil.

Sayfa Sayısı: 10 + 150

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Rıfat AKBAŞ

M.Sc. Thesis

İsmail FİGEN

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

April-2025

**ANALYZİNG THE VERSES İN THE QUR'AN THAT WERE REVEALED
TO THE PROPHETS BEFORE PROPHET MUHAMMAD
ABSTRACT**

The Holy Qur'an is a book that contains universal and profound meanings. Because of this characteristic, it has been studied by people since the first period of its revelation. As a result of these studies, many works have been written. Some of these works were based on the whole Qur'an, while others were based on parts of the Qur'an. The partial studies were based on different subjects. When we look at these works, whether complete or partial, it is noticeable that a large number of Qur'anic verses have been studied. These studies, each of which is very valuable in its own field, shed light for people to better understand the verses of the Qur'an. Categorically, it is certain that there are many researches on the verses in the fields of jurisprudence, language, history, and so on. In our country, however, there is a need for more independent academic studies on the revelations that came to the prophets before the Prophet Muhammad in the Holy Qur'an. In this context, it is hoped that a study entitled "An Analysis of the Verses Revealed to the Prophets Before the Prophet Muhammad" will contribute to this field. . In the introduction of this study, information about the literature review and the methodology and limitations in the field are given, and then the prophets mentioned in the Qur'an are discussed in the first part. In the second part, the verses revealed to the Prophets before the Prophet Muhammad are analyzed and the connections between all the messages contained in these revelations are examined. In the third part, a general evaluation of the analyzed verses is made.

Key Words: Tafsir, Former Prophets, Prophet Muhammad, Verses, Analysis.

Quantity of Page: 10 + 150

Supervisor: Assoc. Dr. Rifat AKBAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	v
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	vi
ÖN SÖZ.....	vii
GİRİŞ	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	3
Araştırma Konusuna Dair Çalışmalar.....	4
Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı.....	6
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
1.1. Peygamberlik ve İlgili Bazı Kavramlar.....	8
1.1.1. Peygamberlik ve Nubuvvet.....	8
1.1.2. Bi'set.....	11
1.1.3. Mucize.....	12
1.1.4. Vahiy.....	13
1.2. Peygamberlik Makamının Gerekliliği ve Önemi	15
1.3. Peygamberlerin Özellikleri.....	19
1.4. Peygamberlerin Dereceleri.....	29
2. KURAN'DA ZİKREDİLEN PEYGAMBERLER VE KAVİMLERİ.....	33
2.1. Hz. Adem.....	34
2.2. Hz. İdris.....	36
2.3. Hz. Nuh.....	37
2.4. Hz. Hud	40
2.5. Hz. Salih.....	45
2.6. Hz. İbrahim.....	48
2.7. Hz. Lût.....	51
2.8. Hz. İsmail	53
2.9. Hz. İshak.....	55
2.10. Hz. Yakûb.....	57
2.11. Hz. Yûsuf.....	59

2.12. Hz. Eyyûb.....	61
2.13. Hz. Şuayb.....	62
2.14. Hz. Musa	64
2.15. Hz. Harun.....	66
2.16. Hz. Zülkifl.....	68
2.17. Hz. Davut	69
2.18. Hz. Süleymân.....	70
2.19. Hz. İlyas	72
2.20. Hz. Elyasa.....	73
2.21. Hz. Yunus.....	74
2.22. Hz. Zekeriya	77
2.23. Hz. Yahya.....	79
2.24. Hz. İsa.....	80
2.25. Hz. Muhammed.....	82
3. HZ. MUHAMMED'DEN ÖNCEKİ PEYGAMBERLERE VAHYEDİLEN ÂYETLER.....	85
3.1. Kur'ân'da İsmi Sıklıkla Geçen Peygamberlere Vahyedilen Âyetler.....	86
3.1.1. Hz. Nuh'a Vahyedilen Âyetler.....	88
3.1.2. Hz. Hud'a Vahyedilen Âyetler	92
3.1.3. Hz. İbrahim'e Vahyedilen Âyetler.....	97
3.1.4. Hz. Yusuf'a Vahyedilen Âyetler	105
3.1.5. Hz. Salihe Vahyedilen Âyetler	109
3.1.6. Hz. Şu'ayb'a Vahyedilen Âyetler.....	114
3.1.7. Hz. Musâ'ya Vahyedilen Âyetler.....	118
3.1.8. Hz. Dâvû'da Vahyedilen Âyetler.....	123
3.1.9. Hz. Zekeriyyâ'ya Vahyedilen Âyetler.....	128
3.1.10. Hz. İsâ'ya Vahyedilen Âyetler.....	131
3.2. Âyetlerin Ortak Mesajı.....	135
SONUÇ.....	145
KAYNAKÇA.....	147
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
a.mlf.	: Aynı Müellif
bk.	: Bakınız
b.	: bin, ibn (Oğlu)
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.	: Hazreti
M	: Milâd
mlf.	: Müellif
nşr.	: Neşreden
öl.	: Ölüm Tarihi
ör.	: Örnek
r.a.	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa
thk.	: Tahkik Eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: ve benzerleri
vd.	: ve diğerleri
yay.	: yayınları
yy.	: yüzyıl

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Bu çalışmada istifade edilen Arapça eser adlarının yazımında çeviri yazı alfabesi/transkripsiyon şu şekildedir:

Harfler

Türkçe

ء

,

ث

s

ح

h

خ

h

ذ

z

ص

ş

ض

đ

ط

t

ظ

z

ع

,

غ

ğ

ق

k

ÖN SÖZ

Bu çalışma, insanlık tarihi boyunca ilahi mesajların birer rehber niteliği taşıdığı gerçeğini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Hz. Muhammed'den önce gönderilen peygamberlere vahyedilen âyetlerin içeriği, mesajları ve bu âyetlerin insanlık üzerindeki etkileri, tarih boyunca ilgi uyandıran bir konu olmuştur. Tevhid inancını temel alan bu mesajlar, her dönemde insana doğru yolu göstermiş, ahlaki ve manevi bir rehberlik sunmuştur.

Çalışmada Hz. Muhammed'den önce gelen peygamberlere indirilen vahiyler sadece Kur'an-ı Kerim ile sınırlı kalınarak ele alınmış, ortak temaları ve farklılıkları incelenmiştir. İslam dini perspektifinden yapılan bu çalışma, aynı zamanda farklı dinler arasındaki ortak ilahi mesajları da anlamayı hedeflemektedir. Böylelikle, tüm insanlık için evrensel bir mesajın varlığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Vahyin insana ulaşma süreci, sadece bir dini mesaj aktarımı değil, aynı zamanda insanlık için evrensel bir rehberlik çağrısıdır. Bu bağlamda, Hz. Muhammed'den önceki peygamberlere indirilen âyetlerin incelenmesi, geçmişe ışık tuttuğu gibi modern çağda nasıl anlaşılması gerektiği konusunda ipuçları vermektedir.

Çalışmada, vahiylerin tevhid inancı, ahlak, adalet ve insanın manevi yükselişi gibi evrensel kavramlar etrafında şekillendiği gösterilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda bu mesajların zamanla nasıl algılandığı, aktarıldığı ve toplumlar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisi de araştırılmıştır. Peygamberlere gönderilen bu ilahi mesajların insanlığa yönelik öğretilerinin günümüzde de nasıl anlam kazandığı ve bireysel, toplumsal yaşamda nasıl bir rol üstlendiği sorusu, bu çalışmanın temel hareket noktalarının başında gelmektedir.

Yüksek Lisans öğrenimim boyunca derslerime giren değerli hocalarıma, tez araştırmam için konu fikrini veren ve kaynak bulma konusunda yardımcı olan bana desteğini, sabrını ve bilgisini esirgemeyen değerli hocam danışmanım Doç. Dr. Rıfat Akbaş'a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca diğer jüri üyeleri hocalarım Dr. Öğretim Üyesi Abdullah Özüçalışır ve Dr. Öğretim Üyesi Muhammed Meşhud Hakçıoğlu'na en içten teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca bu süreçte manevi desteğiyle yanımda olan aileme, arkadaşlarıma ve kaynak temininde yardımcı olan tüm kişi ve kurumlara minnettarım.

İsmail FİGEN

VAN-2025

GİRİŞ

İnsanoğlu yaratıldığı ilk günden beri ilahi mesajlara muhatap olmuştur. Allah Hz. Âdem'i yarattıktan sonra ona ne yapması ve yapmaması gerektiğini ve nasıl yapacağını belirten birtakım bilgiler vermiştir. Bununla birlikte diğer varlıklar hakkında bilgileri aktarmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bununla ilgili bilgi veren çok sayıda âyet-i kerime bulunmaktadır. Bunca varlıklar içerisinde, aralarında cüsse, ağırlık, işlev, güzellik gibi meziyetlerle donatılan; hatta dünyanın içerisinde bulunduğu koca âlemin içerisinde neden insanlar muhatap olarak seçilmiştir şeklindeki soru hep gündeme gelmektedir. Bununla ilgili âlimler yaptıkları inceleme ve araştırma neticesinde elde ettikleri çok sayıda bilgi içeren eserler telif etmişlerdir. Bu âlimlerden bazıları kendi tespitlerini daha önceki bilgilere eklemek ve bu bilgileri geliştirmek suretiyle birtakım fikirler ileri sürmüşlerdir. Bazılarıysa dînî kaynaklara müracaat ederek elde ettikleri bilgileri aktarmaya çalışmışlardır. Her iki kaynağı kullanan âlimler de bulunmaktadır.

Kur'an perspektifinden bakıldığında bu soruya cevap niteliğinde çok sayıda bilgi yer almaktadır. Bunların içerisinde en belirgin olanı “*Andolsun biz Âdemoğluna şan, şeref ve nimetler verdik; onları karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık*”¹ meâlindeki âyet-i kerimedir. Bu âyette Allâh, insanı yarattıktan sonra ona ikrâm ettiği lütfunu özetlemektedir. Bununla insanoğlunun âlemdeki özel yerine işaret ettiği görülmektedir. Allâh'ın ona ihsân ettiği beden güzelliği, azaları, hissiyatı duyguları ve bunları kullanma becerisi; konuşma, gülme, ağlama, yazma, okuma, çok sayıda varlığı kendi hizmetinde kullanma becerisine sahip olması, sebep-sonuç ilişkisini kurabilmesi, ileriye yönelik plan ve hesap yapabilmesi, keşif ve icat etme gücüne sahip olması onun değerini gözler önüne sermektedir.

Diğer önem arz eden özelliği; iyi-kötü, güzel-çirkin gibi ayırımı yapabilme yetisine sahip olmasıdır. Yani diğer varlıklardan farklı olarak anlama ve kavrama meziyetine sahip olmasından dolayı her seferinde yeni bir tecrübe ve bilgi edinmeye

¹ İsrâ, 17/70.

ihtiyacı yoktur. Özet olarak nakledilen bu bilgiler, insanoğlunun ilâhi mesaja muhatap oluşunun nedenini açıklar.

İnsanoğlu bu sıfat ve özelliklerle bezenmiş olarak yaratılması, doğal olarak onun sahip olduğu bu ve daha sayılamayacak derecede çok olan nimetlerden sorumlu tutulmuştur. İşte bu sorumluluk, insanın yaratıcısı ve ona bütün bu nimetleri veren Allâh, insanlara hem bilgi vermek hem de emir ve yasaklar içeren âyetleri peygamberlere indirmek suretiyle bildirmiştir. İnsanoğluna yüklenen bu sorumluluğun önemi ve gerekliliğini bilmek ve anlamak için insanlar arayış içine girmişler.

Kur'an-ı Kerim'de insanoğlu, bu denli önemli ve değerli meziyet ve sıfatlara sahip olmasının yanında onun menfi yönlerinin de olduğunu belirten bilgiler de yer almaktadır. Onun câhil, zayıf, aceleci ve ihtiraslı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca unutkanlık olgusu da insan için bir gerçektir. Bütün bunlar, İnsanoğlunun selîm bir hayatı yaşaması için doğru bir bilgiye muhtaç olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu bilgilerin sahibine muhtaçtır. O da Allah-u Teâlâ'dır.

Allah'ın insanoğluna hitabı, belli bazı yöntem ve tekniklerle gerçekleşmektedir. İnsanlara hitap ederken Allâh, vahiy yolunu tercih eder. Bununla birlikte perde olarak kullanır. O, bu perdenin arkasında insanlara mesajını iletir. Ayrıca bir elçi göndermek sûretiyle de emir ve yasaklarını bildirir. Müfessirler bu elçinin, Cebrail olduğunu belirtmişlerdir. Onlar bu görüşlerini, Kuran'daki Şuarâ suresinin 193. âyetine dayandırırılar.

Kuran'da, çok sayıda peygamber gönderildiği haber verilmektedir. Bunlardan sadece bazılarında bahsedildiği de bildirilmektedir. Bahsi geçen peygamberler hakkında verilen bilgiler sınırlıdır. Bu peygamberlerin hayatları, nesebi, tarihi gibi konular, incelemeye değer konulardır. Bunun için peygamberler, mümkün olduğu kadar bu yönleriyle incelenmiş olup çok sayıda eserler telif edilmiştir. Bu bağlamda Kuran'da zikredilen ve kendilerine indirilen âyetleri, Kur'ân perspektifinden bakılarak incelenmesinin uygun olacağını düşünülmüş ve tarafımızca böyle bir çalışma yapılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmada bu konunun tercih edilmesindeki en önemli amaç, hizmettir. Günümüz dünyasında kâhir ekseriyette insanlar; doğruluktan, haktan, adaletten, üretken olmaktan ve duygudaşlık kurmaktan uzaklaştığı görülmektedir. Bu durum, sadece inanmayan insanlarda değil maalesef inananlarda da söz konusudur. Onların içinde bulundukları bu durumdan dolayı bireysellik, ihtiras, bencillik, güvensizlik; özetle kaos hâkim olmuştur. Evrensel boyutu olan Kur'an-ı Kerim'in nüzülü ile birlikte insanın doğru ve faydalı olanı öğrenme olayı başlamadığı bilinmektedir. Kur'an'da birçok âyeti kerimede belirtildiği gibi daha önce de peygamberler vasıtasıyla insanlara bu bilgiler verilmiştir.

Kur'an'da önceki peygamberler ve kavimleri konu edinerek farklı dillerde çok sayıda eserler yazılmış ve araştırmalar yapılmıştır. Bu eserler telif edilirken söz konusu konular hakkında Kur'an'da verilen bilgilere de müracaat edilmiştir. Fakat konu olarak peygamberler ve kavimleri esas alındığından ötürü Kur'an âyetleri üzerinde pek fazla durulmadığı görülmektedir. Kur'an'da adı geçen peygamberler ve kavimleri hakkındaki bilgilerin yanında bazı âlimlerin başta israiliyat olmak üzere farklı kaynaklara da müracaat ettikleri dikkat çekmektedir. Bu araştırmada ise sadece âyetler esas alınıp araştırılacaktır.

Çalışmanın amaç ve önemi yalnızca teolojik bir perspektifle sınırlı kalmayıp aynı zamanda dinin tarihsel, kültürel ve sosyal yönlerine de ışık tutmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, araştırma, hem akademik hem de bireysel bir ilgi alanı olarak önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Özellikle vahyin içeriği ve tematik analizinin yapılması, Kur'an'daki mesajların daha geniş bir anlayışla ele alınmasını sağlayacaktır.

Araştırma Konusuna Dair Çalışmalar

“Hz. Muhammed'den Önceki Peygamberlere Vahyedilen Âyetlerin İncelenmesi” şeklinde bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte vahiy olgusu, peygamberlik ve kutsal metinler üzerine çeşitli araştırmalar mevcuttur. Bazıları aşağıda verilmiştir:

Vahy Olayı ve Vahy Peygamber İlişkisi: Bu makale, vahiy olayı ve peygamberler arasındaki ilişkiyi ele alarak, vahyin mahiyeti ve peygamberlerin rolü üzerine derinlemesine bir analiz sunmaktadır.

Kur'an'ın Oluşumu (Vahiy Süreci): Bu makale, Kur'an'ın vahiy sürecini ve Hz. Muhammed'in vahiy tecrübesini inceleyerek, vahyin geliş şekilleri ve peygamberlik süreci hakkında bilgi vermektedir.²

Kur'an'da Peygamberlerin Beşeriliği ve Seçilmişliği: Bu yüksek lisans tezi, Kur'an'da peygamberlerin insan olmaları ve seçilmişlikleri konusunu ele alarak, peygamberlerin özellikleri ve vahiy alma süreçleri üzerine bir değerlendirme sunmaktadır.³

Kur'an'ın Nüzul Sürecinde Vahyin İlk Yılına Tahlili: Bu doktora tezi Kur'an'ın indirilme sürecinde vahyin ilk yılını analiz ederek, vahyin başlangıcı ve peygamberlik sürecinin ilk dönemleri hakkında bilgi sağlamaktadır.⁴

Hiz. Peygamber'in Kur'an Öğretme Metodu: Bu yüksek lisans tezi, Hiz. Muhammed'in kendisine inen âyetleri ashabına öğretme yöntemlerini inceleyerek, vahyin aktarımı ve öğretimi üzerine odaklanmaktadır.⁵

² M. Zeki Duman, “Vahy Olayı ve Vahy-Peygamber İlişkisi”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, (1996), 23-38.

³ Volkan Feyzi, *Kur'an'da Peygamberlerin Beşeriliği ve Seçilmişliği*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

⁴ Bayram Ayhan, *Kur'an'ın Nüzul Sürecinde Vahyin İlk Yılına Tahlili*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014).

⁵ Abdulsamet Şen, *Hiz. Peygamber'in Kur'an Öğretme Metodu*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014).

Kur'ân'da Adı Geçen Peygamberlerin Aileleriyle İmtihani: 150 sayfa civarı olan bu yüksek lisans tezinde Kur'ân-ı Kerîm'de bahsedilen peygamberlerden özellikle ailesiyle imtihan olan peygamberler araştırarak yaşanan olaylar incelenmiştir. Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. Lût, Hz. İbrâhim, Hz. İsmâil, Hz. Yakûb ve Hz. Yûsuf'un hayatlarını birçok tarihi kitaplardan ve tefsirlerden istifade edilerek ele alınmıştır.⁶

“Eskiçağ Tarihi Perspektifinden Peygamberler ve Eski Kavimler (Hz. Âdem'den Hz. İbrahim'e Kadar): Bu doktora tezi Eskiçağ tarihçiliği bağlamında peygamberler ve onların yaşadığı toplumların tarihi ve kültürel bağlamlarını incelemektedir. Çalışma, Hz. Âdem'den Hz. İbrahim'e kadar uzanan dönemde kutsal metinlerde adı geçen peygamberleri, onların yaşadıkları coğrafyaları ve karşılaştıkları kavimleri tarihsel, sosyolojik ve arkeolojik veriler ışığında irdeler. Tez, kutsal metinlerdeki bilgileri Eskiçağ tarihi ile ilişkilendirerek, bu dönemdeki inanç sistemlerini, toplumsal yapıları ve tarihi olayları daha geniş bir perspektifle değerlendirmektedir. Böylece, peygamberlerin tarihsel konumlandırmaları ve Eskiçağ medeniyetleri ile etkileşimleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.⁷

Bu çalışmalar, vahiy olgusu, peygamberlik ve kutsal metinlerin incelenmesi konularında derinlemesine bilgiler sunmaktadır. Özellikle vahyin mahiyeti, peygamberlerin rolleri ve kutsal metinlerin oluşumu gibi konulara ışık tutmaktadır. Tarafımızca ele alınan tezde ise Kur'ân'da adı geçen peygamber, kavimlerin yaşadığı coğrafya, toplumsal dini ve kültürel yapıları hakkında mümkün mertebe bilgiler verilmiş, vahiylerin birbirini teyit ettiği ya da farklı perspektifler sunup sunmadığı tartışılmıştır. Araştırma Kur'ân'da Hz. Peygamberden önceki peygamberlere inen âyetlerle sınırlı tutulmuş sadece gerektiği noktalarda ilgili peygamberler ve kavimleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. Klasik eserler başta olmak üzere modern dönemde ortaya konmuş çalışmalardan da yararlanılmıştır.

⁶ Ayşe Büyükbayram, *Kur'ân'da Adı Geçen Peygamberlerin Aileleriyle İmtihani*, (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

⁷ Resul Şahin, *Eskiçağ Tarihi Perspektifinden Peygamberler Ve Eski Kavimler (Hz. Âdem'den Hz. İbrahim'e Kadar)*, (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022).

Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Araştırma konusu âyetler olması sebebiyle daha çok lugât ve tefsirler başlıca başvuru kaynakları olmuştur. Özellikle Kur'ân'da adı geçtiği ve peygamber olduğu net bir şekilde belirtildiği hususlarda sadece ilgili âyetler nakledilmiş, başka kaynaklara müracaat edilmemiştir. Ancak peygamberlere indirilen vahiy âyetlerinin açıklamasında nüzûl dönemine en yakından başlamak suretiyle günümüze kadar ortaya konmuş tefsir kitaplarının yanında peygamberler ve kavimler hakkında bilgi veren eserlere imkân dâhilinde müracaat edilmiştir.

Araştırmada Kur'ân'da kavimlerine doğrudan hitap eden peygamberlerin mesajlarını içerik analizi yöntemi ile incelemektedir. İçerik analizi, metinlerde yer alan anlam örüntülerini belirlemek, mesajların ortak temalarını ortaya çıkarmak ve sistematik bir şekilde sınıflandırmak amacıyla kullanılan bir yöntemdir.

Araştırmada şu adımlar izlenecektir:

1. **Veri Setinin Belirlenmesi:** Kavimlerine doğrudan hitap eden peygamberlerin sözlerini içeren âyetler tespit edilecektir.
2. **Kodlama Süreci:** Âyetlerde geçen temel kavramlar, ana mesajlar ve uyarı temaları sınıflandırılacaktır.
3. **Tematik Analiz:** Peygamberlerin mesajları doğruluk, tevhid, ahlâkî yozlaşma, helâk uyarıları gibi ana temalara ayrılarak değerlendirilecektir.
4. **Karşılaştırmalı İnceleme:** Farklı peygamberlerin hitap şekilleri, vurguladıkları temel ilkeler ve kavimlerinin tepkileri bağlamında mukayeseli bir değerlendirme yapılacaktır.

Araştırmada yer alan şahısların vefat tarihleri ilk geçtiği yerde hicri ve miladi olarak mümkün mertebe verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Arapça kaynak gösterilirken ve metin içinde geçmiş olan sıfat tamlamalarında elif-lâm takısı küçük harflerle belirtilmiştir.

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün Tez Yazım Klavuzu'nda yer alan "Tezler APA, MLA ve İSNAD atıf sistemlerinden birine uygun olarak hazırlanmalıdır." ifadesine binâen tezin yazımında İSNAD dipnotlu atıf sisteminin 2. edisyonu benimsenmiştir.

Araştırmanın kapsamı olarak şunları söyleyebiliriz: Bu araştırmada Kur'ân'da kavimlerine doğrudan hitap eden, onları uyaran ve tebliğde bulunan peygamberlerin mesajları incelenecektir. Özellikle, **Hz. Nûh, Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. Şuayb, Hz. Lût, Hz. Mûsâ ve Hz. İbrâhim** gibi isimleri birçok sûrede geçen, kavimleriyle doğrudan diyalogları aktarılan peygamberlere odaklanılacaktır. Bu bağlamda araştırmada, bireysel sınavları veya sabır örnekleriyle ön plana çıkan, ancak kavimlerine doğrudan hitap ettiklerine dair detayların sınırlı olduğu **Hz. Eyyûb, Hz. İsmâil, Hz. İdrîs, Hz. Zülkifl** gibi peygamberler ele alınmayacaktır.

Bu ayırım yapılırken şu ölçütler dikkate alınmıştır:

- **Kur'ân'da Yer Alan Hitabet Tarzı:** Kavimlerine yönelik açık ve doğrudan uyarı içeren ifadeler kullanılmış olması.
- **Mesajın İçeriği:** Toplumlarının yanlışlarını ortaya koyan ve ilâhî emirleri tebliğ eden peygamberlerin sözlerinin yer alması.
- **Âyetlerin Sayısal Yoğunluğu:** Kur'ân'da kıssası geniş yer tutan ve farklı sûrelerde tekrar edilen peygamberlerin tercih edilmesi.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Her ilmî çalışma, ele aldığı konunun kavramsal çerçevesini net bir şekilde ortaya koymalıdır. Bu bağlamda, peygamberlik ve onunla ilişkili temel kavramlar doğru bir şekilde anlaşılmadan, ilâhî vahyin mahiyeti, peygamberlerin misyonu ve tebliğ süreçleri hakkında sağlıklı bir değerlendirme yapmak mümkün olmayacaktır. Peygamberlik, tarih boyunca farklı dinî ve kültürel bağlamlarda ele alınmış olup İslâmî literatürde de önemli bir yer tutmaktadır. Bu bölümde öncelikle "peygamberlik" ve "nübüvvet" kavramları ele alınacak, ardından peygamberlikle bağlantılı diğer temel terimler incelenecektir. Böylece konunun teorik zemini belirlenerek, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yapılacak analizlere sağlam bir temel oluşturulması amaçlanmaktadır.

1.1. Peygamberlik ve İlgili Bazı Kavramlar

Bu başlık altında peygamberlik kavramı ve onunla ilişkili temel terimler ele alınacaktır. Öncelikle ‘peygamberlik’ ve ‘nübüvvet’ kavramları üzerinde durulacak, ardından bu kavramların İslâmî literatürdeki yeri incelenecektir.

1.1.1. Peygamberlik ve Nubuvvet

Peygamberlik kavramı, farklı dinî geleneklerde çeşitli özelliklerle ele alınmıştır. Yahudi-Hristiyan literatüründe peygamberler, Tanrı'nın iradesini açıklayan ve toplumlarını uyarma görevi üstlenen kutsal kişiler olarak tanımlanır. Hristiyanlıkta peygamberlik, İsa Mesih'in getirdiği mesajın öncülü olan bir rol olarak değerlendirilir. İslam'da ise peygamberlik, Hz. Muhammed ile son bulduğu kabul edilen bir makamdır.⁸

⁸ Yasin Öztürk, *Kur'an'da Peygamberler*, (İstanbul: İFAV Yayınları, 2000), 12-15.

Kökeni Farsçaya dayanan peygamber kelimesi, “peyam” ve “ber” kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. “Haberci” ve “haber getiren” anlamlarına gelen peygamber kelimesinin Türkçe’deki karşılığı “elçi” kavramıdır. Eski Türkçede ise “yalvaç” denmekteydi.⁹ Kur’an’da, peygamber kavramına karşılık gelen “nebi” ve “resul” kavramları kullanıldığı bilinmektedir. Peygamberlik de yine Kur’an’a baktığımızda bu kelimeye karşılık “nüuvvet”, “bi’set” ve “risâlet” kavramlarının kullanıldığını görürüz. Bu kavramlar, aynı zamanda peygamberliği de açıklamaktadır.

Kökeni “neb’ ”ve “nübu’ ” sözcüklerine dayandırılan “nübuuvet” kelimesi ise mastar ismi olarak şekil almıştır. Terim olarak akıl sahibi varlıkların dünya ve âhiret hayat düzenini sağlamak için Allâh’tan gelen mesajları nakletme görevi olarak tanımlanmıştır.¹⁰ Bunun yanında bilinen bilgi alışverişi söz konusu olmaksızın bilgiye sahip olma gücü olarak tarif eden âlimler de olmuştur.¹¹

Öte yandan Nebî: "Haber veren, yüksek makamda bulunan ve Allah’tan vahiy alan" anlamına gelir ve daha genel bir peygamberlik kavramını ifade eder.¹² Resûl: "Elçi, bir mesajla görevlendirilen" anlamına gelir ve genellikle kitap ya da şariat getiren peygamberler için kullanılır. Dolayısıyla resul kelimesi daha özeldir. Zira her resul nebidir, ama her nebi resul değildir.¹³ İbn Kesîr de (ö. 774/1373) **اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ** “Allah, elçiliğini kime vereceğini daha iyi bilir.”¹⁴ âyetini açıklarken böyle bir değerlendirme bulunmuştur.¹⁵

⁹ Salih Sabri Yavuz, *İslâm Düşüncesinde Nübüvvet*, (Bsk. Yok), İnsan Yayınları, İstanbul, ts.) , 65.

¹⁰ Rağib el İsfahani, Ebu’l Kasım b. Muhammed b. Mufaddal, *Müfredat’ü’l elfâzi’l Kur’an*, (Beyrut: Darü’l Kubi’l İlmiyye, 2004), md. “neb’

¹¹ Amidi, Seyfüddin, *el-Mübin fi Şerh’ı Elfâzi’l Hükemâi ve’l Mütakellimin*, thk. Hasan Mahmûd eş-Şafii, (Kahire: Mektebetü’l Vehbe, Kahire, 1993), 121-122

¹² Ebü’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi garîbi’l-Kur’an*, thk. Safvân Adnan ed-Dâvûdî, (Beyrut: Dâru’l-Kalem, 1412), 790.

¹³ Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, (Beyrut: Dâru Sâdır, 1414), “nebe’”, 1/163.

¹⁴ el-Enâm, 6/124.

¹⁵ Ebü’l-Fidâ’ İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav’ b. Kesîr, *Tefsîrü’l-Kur’âni’l-‘azîm*, thk. Sâmi b. Muhammed es-Selâme, (Riyad: Dâru Taybe li’n-Neşr ve’t-Tevzî, 1420/1999), 6/628.

Terim olarak "peygamber," Allah tarafından seçilmiş ve O'ndan vahiy alarak insanlara iletmekle görevlendirilmiş kişilere denir.¹⁶ Peygamber, Allah ile insanlar arasında bir elçi konumundadır ve ilahi mesajı iletme, toplumları hak dine davet etme, onları ahlaki ve manevi açıdan doğru yola yönlendirme görevini üstlenir. İslamî anlayışta peygamberler, insanlık için örnek şahsiyetler olarak görülür ve her biri masum kabul edilir.¹⁷

Kur'an'da Hz. Nûh, Hz. İbrahim ve İsrailoğullarına peygamber gönderildiğini belirten âyetlerde, bu Peygamberlere nübuvvet ve kitap verildiğini bildirir.¹⁸ Bu âyetlerde peygamberlerden bahsedilirken "nübüvvet" terimi kullanılmıştır.

Kuran'da, Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm ve İsrailoğullarının soylarına mensup bazı kişilere kitap, nübuvvetve hikmet vermek suretiyle onların nebi ve resul olarak seçildiğini belirtilmektedir.¹⁹ Bu âyetlerden; "nübuvvet" makamına seçilenlere peygamberliğin yanında bir de kitap verilmiştir.²⁰

İnsanları aydınlatan kandile benzetilen Peygamberler aracılığıyla insanlar bilgilendirilmiştir. Peygamberlere bu bilgiler vahiy yoluyla öğretilmiştir. Bu vahiy, ya Cebrâîl aracılığıyla ya da doğrudan kalplerine indirilmek suretiyle nâzil olmuştur.²¹

Bununla birlikte bir de suhuftan bahsedilmektedir. Suhuf sahifenin çoğuludur. Sahife sözcüğü, "sahafa" kökünden türemiş olup "üzerinde yazı yazılmaya yarayan kâğıt" anlamına gelmektedir.²² Kendisine kitap denilemeyecek miktarda birkaç sahifeden ibâret olduğu anlaşılan suhufla ilgili Kur'an'da, sadece bir yerde açık bilgi bulunmaktadır.²³

¹⁶ Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerif el-Cürcânî, *et-Te'rîfât*, thk. Komisyon, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1403/1983), 110.

¹⁷ Barış Şahin, *Tefsir Literatürü Çerçevesinde Peygamberlerin İsmeti*, (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2107), 15, 17.

¹⁸ el-Enâm, 6/124.

¹⁹ En'am, 6/83-89; Meryem, 19/49-58; Ahzab, 33/39-40.

²⁰ Bakara, 2/213; Yûnus, 10/47; Mü'minûn, 23/44; Fâtır, 35/24.

²¹ Nisa, 4/163.

²² İbn Manzûr, Cemaluddin abu'l-Fazl, *Lisânü'l-Arab*, thk. Emin Muhammed Abdülvahhab-Muhammed Sadık el Ubeydî, (Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 1999), "shf" md.

²³ Zemahşerî, Cârullâh ebi'l-Kâsım Muhamed b. Ömer, el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Akâvîl, thk. Adil Ahmed Abdilmevcûd-Ali Muhammed Muavvez, (Ryâd: Mektebetü'l-Abikân, 1998), 6/360.

Öte yandan şu hususa da dikkat çekmek yerinde olacaktır: Nübüvvet ilahi seçime ayalıdır, nitekim İslam âlimleri, peygamberliğin yalnızca Allah'ın seçimiyle gerçekleştiği konusunda ittifak etmişlerdir.²⁴ Ancak tarih boyunca bazı şahıslara, peygamberliğin kesbî (çalışmayla elde edilebilir) olduğu görüşü nispet edilmiştir. Oysa peygamberlik, insanın kendi çabasıyla kazanabileceği bir makam değildir; tamamen ilahi bir lütuftur. Kişi ne kadar üstün ahlâka sahip olursa olsun, ne kadar ibadet ederse etsin veya günahlardan uzak durmak için büyük çaba sarf etse de bu, onu peygamber yapmaz.

Bu gerçek, Kur'an'da açıkça belirtilmiştir: “اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ” *“Allah, elçiliğini kime vereceğini çok iyi bilir.”*²⁵ Bu Âyet, nübüvvetin ancak Allah'ın iradesine bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Yine başka bir Âyette, “يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ” *“Kullarından dilediğine, emri uyarınca vahyi taşıyan melekleri indirir.”*²⁶ buyrulurak peygamberlik görevinin tamamen ilahi bir seçim olduğu ifade edilmiştir.

Hiz. Musa'nın annesine, onun ileride peygamber olacağını bildirilmesi, Hiz. Musa'nın kendisine hitaben “وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي” *“Ben seni kendim için seçip yetiştirdim.”*²⁷ buyrulması ve Hiz. İsa'nın henüz beşikteyken konuşarak peygamberliğini ilan etmesi, nübüvvetin vehbî (Allah tarafından verilen) bir makam olduğunun açık göstergelerindendir. Bu örnekler, peygamberlerin doğrudan Allah tarafından belirlenen ve bu göreve önceden hazırlanan kişiler olduğunu kanıtlamaktadır.

Ayrıca Kur'an, Allah'ın peygamberleri rastgele seçmediğini, onları belirli vasıflara sahip kulları arasından görevlendirdiğini de ifade etmektedir. “وَلَوْطًا اتَيْنَاهُ حُكْمًا” *Lût'a da hikmet ve ilim verdik; onu çirkin şeyler yapan kasaba halkından kurtardık.*²⁸ Âyeti, peygamberlerin seçiminin belirli bir hikmete dayandığını göstermektedir. Yani peygamberlik, tamamen Allah'ın bilgisi

²⁴ İbrahim Toprak, *Hiz. Muhammed'in Nübüvvetine Delil Olan İnsanî Özellikler*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 147, 148.

²⁵ En'âm, 6/124.

²⁶ Nahl, 16/2.

²⁷ Tâhâ, 20/41.

²⁸ Enbiya, 21/75.

ve takdiriyle belirlenen bir görev olup, kimse kendi gayretiyle bu mertebeye ulaşamaz.²⁹

1.1.2. Bi'set

Bi'set, "Göndermek, yöneltmek; yaratmak" mânalara gelir. Kur'an'da, çeşitli manalarda kullanılmıştır.³⁰ Örneğin أَيَّانَ يُبْعَثُونَ "Onlar canlı değil ölüdürler; insanların ne zaman diriltileceklerini bilmezler."³¹ âyetinde ölüm sonrası dirilme anlamında kullanılmışken قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ "De ki: "Allah size üstünüzden veya ayaklarınızın altından bir azap göndermeye kadirdir."³² âyetinde göndermek manasına gelmektedir.

Terim olarak Allah'ın, kullarından seçtiğini peygamberlikle görevlendirmesi ve bu görevin ilk başlangıcı demektir.³³ Kur'an'da bi'setten bahsedilirken daha çok resul tabiri kullanılmıştır. Buna dayanarak bazı âlimler, bi'setin resullere has olduğunu ifade etmişlerdir.³⁴

Kur'an'da sadece Hz. Mûsâ'nın bi'seti hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Kur'an'da Hz. Muhammed'in bi'setinin nasıl başladığı ile ilgili ayrıntılı bilgi ise verilmemiştir. Hadislerde yer alan bilgiye göre bi'set sadık rüyalarla başlamıştır. Peygamberliğin ilk belirtileri olarak kabul edilen ve altı ay sürdüğü belirtilen bu rüyalar süresince Hz. Muhammed, yalnız kalmak istediği için Hira mağarasına çekilip tefekküre dalıyordu. Hz. Muhammed'e peygamberliğin verilmesinden sonra bir Hanîf olarak İbrâhim'in dinine uyma emri verilmiştir.³⁵ O dönemde Hz. İbrâhim'in diniyle ilgili doğru bilgiye sahip olan kimse bulunmuyordu. Hz. Peygamber, nübuvvetten önce din hakkında bir şey bilmiyordu. Bunlar dikkate alındığında, onun sadece putlara tapmaktan uzak durmak ve tefekkür etmek için

²⁹ Toprak, *Hiz. Muhammed'in Nübüvvetine Delil Olan İnsanî Özellikler*, 148.

³⁰ Bakara 2/56, 129, 213, 259; Mâide 5/31; En'âm 6/60; Kehf 18/12; İsrâ 17/5.

³¹ Nahl, 16/21.

³² En'âm, 6/65.

³³ Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî, *et-Tefsîrü'l-kebîr. Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte (Beyrut: Müessesetü't-Târîhi'l-Arabî, 1423/2002), 1/376.

³⁴ Ebu'l-Bekâ, Eyyûb b. Mûsâ el Hüseyînî, *el-Külliyât, Mu'cemu fî Istulâhât ve'l-Furûki'l-Luğavî*, Beyrut: er-Risâle, 1998), 99.

³⁵ Şûrâ 42/52.

günlerini Hira’da geçirdiğini söylemek daha doğru olur. Son gecede sabaha karşı Hira’ mağarasında bulunduğu sırada kendisine melek gelerek ona “oku!” demiştir.³⁶ Bu şekilde ilk vahyi alan Hz. Muhammed’in bi’seti gerçekleşmiştir.

1.1.3. Mucize

“Acz” kökünden türeyen “mu’cize”, sözlükte “bir şeye güç yetirememek” anlamına gelir.³⁷ Kur’an’da mûcize kelimesi geçmemektedir. “Acz” kökünden fiil ve sıfat kalıpları çeşitli manalarda 21 âyette geçer. Hadis kaynaklarında da mûcize kelimesi yer almamaktadır. Ancak hadis kaynaklarında da Kur’an’da olduğu gibi “acz” kökünden türeyen çeşitli kavramlar farklı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir.³⁸ Tefsir, hadis ve fıkıh âlimi Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî (ö. 671/1273) mucizeyi, “peygamberlerin Allah tarafından gönderilmiş gerçek elçiler olduğunu kanıtlayan, bununla birlikte meydan okumaya müsait ve karşı konulması imkânsız hârikulâde olaylar” şeklinde açıklamıştır.³⁹

Kur’ân-ı Kerîm’de çok defa “mucize” yerine “âyet”, “beyyine”, “burhan”, “sultan”, “hakk” ve “furkan” kelime kullanılmıştır.⁴⁰

Âlimler, mûcizeleri idrak edilmeleri bakımından iki kategoride inceler.

1. Hissî Mûcizeler: İnsanların duyularla anlayabildiği olağanüstü olaylardır. Bunlara “kevnî mûcizeler” de denir. İsrâ- Mirâç, şakkı kamer, Hz. Peygamber’in mübarek ellerinden suyun akması, Hz. İsa’nın ölümleri diriltmesi, bu kategoride ele alınmıştır.⁴¹

2. Akıl Mûcizeler: İnsanların akıl gücüne hitap eden mucizelerdir. “Mânevî” ve “bilgi” mûcizesi olarak da anılır. Bunlar hissî mûcizeler gibi belirli bir zaman ve

³⁶ Alak 96/1-5.

³⁷ Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbü’l-luğa*, thk. Muhammed İved Mur’ib (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, 2001), “aceze”, 1/219.

³⁸ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, *Sünenü’t-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, vd. (Kahire: Mektebetu Mustafa el-Bâbi’l-Halebi ve Evlâduh, 1398/1978), 3/555 (No. 1260).

³⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-İ’lâm bimâ fî dîni’n-naşârâ mine’l-fesâd ve’l-evhâm ve izhâri mehâsini dîni’l-İslâm ve işbâti nübüvveti nebiyyinâ Muhammed ‘aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm*, thk. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ (Kahire: Dâru’t-Turâsi’l-Arabî, ts.), 239.

⁴⁰ Bakara 2/53; Âl-i İmrân 3/49-50; Nisâ 4/153; A’râf 7/73, 106-108; Yûnus 10/76; Hûd 11/96; Kasas 28/31-32, 35.

⁴¹ Nuruddîn Muhammed İtir el-Halebî, *Ulûmu’l-Kur’âni’l-Kerîm*, (Dimaşk: Matbaatu’s-Sabâh, 1414/1993), 192.

mekânla sınırlı değildir. Peygamberlerin insanlara örnek teşkil etmeleri, tebliğ ettikleri vahiylerin söz ve içerik bakımından erişilmez bir üstünlük taşıması gibi hususlar bu aklî mucizeler olarak tanımlanmıştır.⁴²

1.1.4. Vahiy

"Vahiy" kelimesi, Arapça kökenli olup "وحي" (vahy) kökünden gelir. Sözlük anlamı itibariyle şu şekilde tanımlanır:

1. **Fısıldama, işaret ve gizli bildirim:** Arapça dilinde vahiy, genellikle bir şeyi gizlice ve hızlı bir şekilde iletme anlamına gelir. Bu, bir kişinin diğerine sessizce bir şey ifade etmesini içerir.⁴³
2. **Yazı ve mesaj:** Vahiy, bir düşüncenin, fikrin veya bilginin, doğrudan yazılması veya sözlü olarak iletilmesi anlamında da kullanılır.⁴⁴
3. **Gizli emir veya iletişim:** Sözlü ya da yazılı olmayan bir yöntemle bilgi veya emirlerin aktarılması anlamına gelir.⁴⁵
4. **Dini Anlamda İlahi Bildirim:** Yaratıcının peygamberlere gönderdiği mesajlar için kullanılan özel bir terimdir.⁴⁶

Vahiy kelimesi câhiliye şiirinde de karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Cahiliye şiirleri ve hayat hikâyesi Arap edebiyatında kahramanlık ve aşkın sembolü olan Antere b. Şeddâd b. Amr el-Absî (ö. 614 [?]) en son uğrayışının üzerinden uzun zaman geçtikten sonra sevdiği kadın Able'nin mekânını tasvir ederken bu kelimeyi şöyle kullanır:

كَوْحِي صَحَائِفٍ فِي عَهْدِ كِسْرَى فَأَمَّا هَذَا لَأَعْجَمَ طِمْطِمِي

(Able'nin yeri) tıpkı Kisra dönemi sahifelerindeki vahiy gibi;

O vahyi fasih konuşamayan kimselere vermişti.⁴⁷

⁴² Nuruddîn Muhammed İtir el-Halebî, *Ulûmu'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, 192.

⁴³ Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Ezherî el-Herevî, *Tehzîbü'l-luğa*, thk. Muhammed İvâd Murib, (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 2001), "veheye" 5/192

⁴⁴ Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî, *Mu'cemü mekâyîsi'l-luğa*, thk. Kitap Abdüsselâm Muhammed Hârûn, (Kahire: Dâru'l-Fikr, 1399/1979), "veheye", 6/93.

⁴⁵ Ebü'l-Hasen Alî b. İsmâîl ed-Darîr el-Mürsî, *el-Muḥkem ve'l-muḥîṭü'l-a'zam*, thk. Abdülhamid Hindâvî, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1421/2000), "veheye", 4/37.

⁴⁶ Yusuf Şevki Yavuz, "Vahiy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 12 Temmuz 2024).

⁴⁷ Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım b. Muhammed el-Enbârî, *ez-Zâhir fî me'ânî kelimâti'n-nâs*, thk. Hatim Salih ed-Dâmin, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1412/1992), 2/342.

Terim olarak ise söz konusu kelime şöyle açıklanmıştır: "Vahiy, Allah'ın seçtiği kullarına, onları her türlü hidâyet ve bilgi çeşidiyle bilgilendirmek için, insanlara alışılmış yollarla değil, gizli ve özel bir yöntemle bildirimde bulunmasıdır."⁴⁸

Bu tanım, vahyin mahiyetine ilişkin şu temel unsurları içinde barındırır.

1. **İlahi Kaynaklık:** Vahiy doğrudan Allah'tan gelir ve O'nun iradesini yansıtır.
2. **Seçilmiş Kullar:** Vahiy yalnızca Allah'ın peygamberlik göreviyle seçtiği özel kimselere verilir.
3. **Gizlilik ve Özel İletişim:** Vahyin, insanlara özgü iletişim yöntemlerinden farklı olarak doğrudan ve gizli bir şekilde gerçekleşir.
4. **Hidâyet ve Bilgi İçeriği:** Vahiy, insanları doğru yola iletmek ve onlara ilahi bilgiyi aktarmak için bir araçtır.

Aktarılanlara ilaveten, vahiy, aslında bir haber iletmedeki var olan ya da oluşturulan gizlilikle beraber algılanmalıdır. Bu yüzden vahyin bir haber verme aracı oluşu onun gizliliğinden bağımsız düşünülemez. Ayrıca haberleşmenin her türünde esas olan mesajın kendisi ve göndericiden alıcıya ulaştırılmasıdır. Bu bağlamda denilebilir ki; vahyolunan haber iletişim sürecine taraf olmayanlara açık değildir.⁴⁹

Allah'ın insanoğluna vahyi, belli bazı yöntem ve tekniklerle gerçekleşmektedir. İnsanlara hitap ederken Allâh, vahiy yolunu tercih eder. Bununla birlikte perde olarak kullanır. O, bu perdenin arkasında insanlara mesajını iletir. Ayrıca bir elçi göndermek sûretiyle de emir ve yasaklarını bildirir. Müfessirler bu elçinin, Cebrail olduğunu belirtmişlerdir. Onlar bu görüşlerini, Şuarâ suresinin تَزَّلٰ بِهٖ *“Onu, senin Rûhulemîn (Cebrail) indirmiştir.”*⁵⁰ mealindeki âyetine dayandırır.⁵¹

⁴⁸ Muhammed Ali el-Hasen, *el-Menâr fî Ulûmî'l-Kur'ân ma 'a medhalin fusûlî't-Tefsir ve mesâdirih*, (Beyrut: Müessestü'r-Risâle, 1421/2000), 56.

⁴⁹ Merve Palanci, *Vahiy ve Dil: İlahî Sözün Beşerî Düzlemde Yorumlanmasının Hermenötik Uzantıları*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024), 40.

⁵⁰ eş-Şuarâ, 26/193.

⁵¹ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, thk. Mahmud Muhammed Şâkir, (Mekke: Dâru't-Terbiyye ve't-Turâs, ts), 19/369, 370; İbn

1.2. Peygamberlik Makamının Gerekliliği ve Önemi

İnsanlığın peygamberlere olan ihtiyacı ve Allah'ın insanlara peygamber göndermesinin gerekliği, İslam düşüncesinde en çok tartışılan konular arasındadır. Nübüvvetin zorunluluğu meselesi, bireyin veya toplumun vahye ve peygambere muhtaç olup olmadığını ve eğer ihtiyaç duyuyorsa, bunun hangi alanlarda olduğunu araştırmaktadır. “Allah’a dair doğru bir anlayışa ulaşmak için peygambere ihtiyaç var mıdır, Allah’ın insanlığa peygamber göndermesi zorunlu mudur, Akıl, peygamberlerin bildirdiği dinî ve ahlâkî prensiplere kendi başına ulaşabilir mi, İyiyi ve kötüyü ayırt edebilmek için peygamberin rehberliği gerekli midir ve Peygamber davetinden haberdar olmayan toplumlar ibadet sorumluluğu taşır mı?” gibi sorular, nübüvvetin gerekliği bağlamında ele alınan temel meselelerdendir.

Öte yandan İslâmî düşüncede peygamberlerin gönderilmesi meselesi, vahiy, akıl, insanın varoluşsal amacı ve ilâhî irade bağlamında da ele alınmıştır. Bu mesele kelâm, felsefe ve usûl-i fıkıh disiplinleri çerçevesinde tartışılmış ve çeşitli delillerle temellendirilmiştir. Peygamberlerin gönderilmesine duyulan ihtiyacı ve eğer gönderilmeselerdi ne olacağını tartışmak için şu başlıklar altında meseleyi ele almak mümkündür:

a. Allah’ın Adalet ve Lütuf Sıfatı Açısından Peygamberlerin Gerekliliği

Kelâm âlimleri, özellikle **Mu‘tezile** ekolü, Allah’ın “**adalet**” ve “**lütuf**” sıfatlarına dayanarak peygamberlerin gönderilmesinin zorunlu olduğunu savunurlar.

Adalet İlkesi: Allah, insanı belirli bir amaç için yaratmıştır. Eğer insanlar, dünya hayatında sorumlu tutulacakları emir ve yasakları bilmeden yaşasalardı, bu durum Allah’ın adaletine aykırı olurdu. Zira ceza veya mükâfat ancak açık bir bilgilendirme ve uyarı sonrasında adil olur.

Lütuf İlkesi: İnsanlara peygamber göndermek, onları iyiliğe yönlendirmek ve kötülükten sakındırmak için bir lütuftur. Allah, kullarına karşı lütufkâr olup

Ebî Hâtim *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib, (Mekke – Riyad: Mektebetu Nizâr Muşafâ el-Bâz, 1997), 9/2818; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî – İbrahim Etfeyiş (Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Misriyye, 1384/1964), 19/194.

onların iyiliğini istemektedir. Bu çerçevede, Allah'ın mutlak hikmet sahibi olduğu kabul edildiğinde, peygamber göndermesi de zorunlu hale gelir.⁵²

Akıl, genel anlamda iyiyi ve kötüyü kavrayabilir; ancak detaylı bir ahlaki ve hukuki sistem kurmada eksik kalır. İnsanlar arasında farklı görüşler ve çıkar çatışmaları doğabileceğinden, vahiy olmadan mutlak doğrular belirlenemez. Akıl, Allah'ın varlığını bulabilir; ancak O'na nasıl ibadet edileceğini veya hangi yükümlülüklerle sahip olduğunu bilemez. Bu nedenle, peygamberler olmaksızın insanlar arasında hakikatin net bir şekilde bilinmesi mümkün olmayabilir ve dinin uygulanabilirliği noktasında büyük sapmalar meydana gelebilir.

b. İslâmî Kaynaklarda Peygamberlere Duyulan İhtiyacın Delilleri

Kur'ân ve hadislerde peygamberlerin gönderiliş amacına ilişkin açık deliller bulunmaktadır.

1. Kur'ân Delilleri: Allah'ın Rahmet ve Rehberliği: وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ “Her ümmetin bir peygamberi vardır. Onlara peygamberleri geldiğine göre aralarında olup bitenler hakkında adaletle hüküm verilir, haksızlığa uğratılmazlar.”⁵³ Bu âyet, her topluluğa bir peygamberin gönderildiğini ifade ederek, Allah'ın insanlara yol gösterme sünnetini ortaya koymaktadır.

Peygamberlerin Hidâyet Görevi: إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ “Şüphesiz, seni bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Her ümmetin bir uyarıcısı olmuştur.”⁵⁴ Söz konusu âyette insanların doğru yolu bulabilmesi için peygamberlik görevinin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Peygambersiz İnsanların Mazeret Sunamayacağı: “Biz bir peygamber göndermedikçe azap etmeyiz.”⁵⁵ Eğer peygamber gönderilmese, insanlar Allah'a karşı mazeret ileri sürebilirlerdi.

⁵² Ömer Fidanboy, “Ebu'l-Hasan El-Eş'arî ve Ebû Ali el-Cübbâî'ye Göre Nübüvvetin İmkân ve Gerekliliği”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19/1 (2017), 200, 201.

⁵³ Yûnus, 10/47.

⁵⁴ Fâtır, 35/24.

⁵⁵ İsrâ, 17/15.

2. Hadis Delilleri: Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisinin insanlığa bir rahmet olarak gönderildiğini birçok kez vurgulamıştır: *إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ* “Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.”⁵⁶

Diğer bir hadis ise şöyledir: *كَانَ كُلُّ نَبِيٍّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إِلَى كُلِّ أَحْمَرَ وَأَسْوَدَ* “Benden önce her peygamber kendi kavmine gönderildi, ben ise her siyah ve kızıla (bütün insanlığa) gönderildim.”⁵⁷

Bu hadisler, peygamberlerin insanlara yol gösterici olarak gönderildiğini ve onların rehberliğine duyulan ihtiyacı göstermektedir.

3. İtikadi Mezhep Yaklaşımları: Eş‘arî, nübüvvet meselesine, Allah’ın insanlara yol göstermesi için peygamber ve vahiy göndermesinin zorunlu olmadığı fikriyle başlar. Ona göre, Allah açısından vahiy göndermek ile göndermemek arasında bir fark yoktur; her iki durum da O’nun mutlak iradesine bağlıdır. Peygamberlerin gönderilmiş olması, ilahî bir zorunluluktan değil, tamamen Allah’ın lütfundan kaynaklanmaktadır. Ancak gönderilmemiş olsaydı dahi bu, insanlar açısından bir adaletsizlik teşkil etmezdi. Eş‘arî’ye göre Allah, küfre saplanacaklarını önceden bilmesine rağmen insanlara peygamber gönderebilir ve bu durum, asla anlamsız veya hikmete aykırı bir fiil olarak değerlendirilemez. Zira O, vahiy yoluyla bildirdiği hakikatleri, herhangi bir vahiy olmaksızın da insanlara ulaştırmaya kadirdir. Dolayısıyla, ister peygamber ve vahiy ile ister doğrudan bildirim yoluyla olsun, her iki durumda da ilahî hikmetin tecelli ettiği açıktır.⁵⁸

Mâturîdî kelâmında Tanrı’nın insan ve âlemlerle olan ilişkisi, merkezine hikmet sıfatını alan bir yaklaşımla ele alınmış ve diğer isim ve sıfatlar bu temel çerçevede yorumlanmıştır. Mâturîdî âlimleri, nübüvvetin ilahî açıdan mümkünlüğünü açıklarken Allah’ın kudretini, ilmini ve iradesini ön plana çıkarmış; ancak tüm bu sıfatları, hikmetle olan bağlantıları doğrultusunda değerlendirmiştir. Bu bakış açısı,

⁵⁶ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kubrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1424/2003), 10/323. (No. 20782); Ebû Muhammed Zekiyyüddîn Abdülazîm b. Abdilkavî b. Abdillâh el-Münzirî, *et-Tergîb ve’t-terhîb*, haz. Mustafa Muhammed Amâre, (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, 1388/1968), 4/57.

⁵⁷ Ebû’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi‘u’s-şâhih: Şâhih-i Müslim*, thk. Ahmed b. Rıfat b. Osman vd. (Türkiye: Dâru’t-Tibâati’l-Amire, 1334), 2/63. (No. 521).

⁵⁸ Meryem Kardaş, “Deizm ve Kelam Açısından Tanrı Tasavvurları Bağlamında Nübüvvetin İmkânı” Meselesi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9/1), 557.

nübüvvetin yalnızca bir ilahî fiil olarak değil, aynı zamanda ilahî hikmetin bir gereği olarak görülmesini sağlamıştır.⁵⁹

4. Tarihî ve Sosyolojik Deliller: Tarihsel olarak, vahiy gelmeyen toplumlarda ahlâkî yozlaşma ve adaletsizlik yaygın hale gelmiştir. Toplumsal düzen beşerî hukuk sistemlerine bırakılmış ve çoğu zaman güçlülerin lehine şekillenmiştir. Putperestlik, şirk ve batıl inançlar egemen olmuştur. Bu noktada, peygambersiz bir toplumun ya kaosa sürükleneceği ya da insan aklının sınırlı rehberliğiyle adaletsiz bir düzene mahkûm olacağı savunulabilir.

5. Brahmanlar ve Akıl Yeterliliği Görüşü: Bazı Brahman düşünürleri, insan aklının iyi ile kötüyü ayırt edebileceğini ve bu nedenle peygamberlere ihtiyaç olmadığını ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, akıl yoluyla neyin doğru neyin yanlış olduğu belirlenebilir, bu yüzden ilâhî bir rehberliğe gerek yoktur.⁶⁰

5. Deizm ve Peygamberlik İnkârı: Deizm, Tanrı'nın evreni yarattığını ancak ona müdahale etmediğini savunan bir inanç sistemidir. Deistler, Tanrı'nın peygamberler aracılığıyla insanlara mesaj göndermediğini ve insanların akıl yoluyla doğruyu bulabileceklerini düşünürler. Bu görüşe göre, peygamberlere gerek yoktur.⁶¹

Bu görüşe karşı, peygamberlerin insanlara doğru yolu göstermek, ahlâkî ve manevî rehberlik sağlamak için gönderildiği, aklın her zaman yeterli olmayabileceği ve insanların ilâhî rehberliğe ihtiyaç duyduğu savunulmaktadır.

Sonuç olarak, tarih boyunca peygamberlerin gerekliliğini reddeden görüşler olsa da, İslâm düşüncesinde peygamberlerin insanlığa rehberlik etmek, doğru yolu göstermek ve ilâhî mesajı iletme için vazgeçilmez oldukları kabul edilmektedir.

1.3. Peygamberlerin Özellikleri

Peygamberler, İslam dininin temel taşlarını oluşturan ve insanları doğru yola yönlendiren ilahi elçilerdir. Onlar, yalnızca dini öğretileri insanlara ulaştırmakla kalmamış, aynı zamanda ahlaki üstünlükleri ve yaşamlarıyla da topluma örnek olmuşlardır. İslam inancına göre, peygamberler Allah tarafından seçilen, insanlık

⁵⁹ Meryem Kardaş, “Deizm ve Kelam Açısından Tanrı Tasavvurları Bağlamında Nübüvvetin İmkânı Meselesi”, 560.

⁶⁰ Kazım Albayrak, “Peygamberlerin Gerekliliği”, *Genç Mütefekkirlere Dergisi*, 5/3 (2024), 734.

⁶¹ Hüsamettin Erdem, “Deizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 19 Ocak 2025).

tarihinin en yüksek karaktere sahip bireylerdir. Onların hayatı, insanlara sadece doğru inancı öğretmekle değil, aynı zamanda doğru yaşam tarzını da göstermektedir.

Peygamberlerin özellikleri, hem ahlaki hem de manevi bakımdan olağanüstü bir nitelik taşır. Onlar, Allah'ın mesajlarını kendi hayatlarında en güzel şekilde yaşamak ve tatbik etmek zorundadırlar. Bu nedenle peygamberlerin yaşamları, tüm insanlık için bir rehber ve örnektir. İslam inancına göre, peygamberlerin sahip olduğu özellikler, onların hem insanlar arasında lider olmalarını hem de ilahi görevlerini yerine getirmelerini mümkün kılar.

Peygamberler için belirli ve sayı bakımından sınırlı özellikleri neler olduğuna yönelik ortak bir görüşün varlığından söz edilemese de genelde aşağıda sıralandığı şekilde birtakım özellikleri ilgili kaynaklarda geçmektedir:

1.3.1. Vahiy

Allah, peygamberleri, diğer insanlardan farklı olarak kendilerine vahiy göndererek özel bir statüye kavuşturmuştur. Bu meyanda Kur'an şu açıklamada bulunur: *“De ki; ben ancak bir beşerim. Bana vahyolunuyor ki, sizin ilahınız yalnızca bir tek ilahtır.”*⁶² Burada dikkat çeken önemli nokta, peygamberin bir insan olmasıdır. İnsanlık, peygamberlerin temel özelliği olup, onların beşeriyetini inkâr etmek, dini kabul etmekle çelişir. Bununla birlikte, peygamberlerin diğer insanlardan farkı, kendilerine özel bir bilgi kaynağının, yani vahyin gelmesidir. Başka bir ifadeyle mutlak anlamda vahiy sadece ve sadece peygamberlere gelir.⁶³ Vahiy, insanların doğru yolu bulabilmesi için, doğrudan Allah'tan gelen bir mesajdır ve bu mesajlar, peygamberlere bildirilmiştir. Vahiy, İslam'da, dinî bilgilerin kaynağı olarak kabul edilir. Peygamberler, vahyin içeriğini insanlara iletmekle yükümlüdürler. Bu sorumluluk, onların insanlık görevleriyle örtüşen ama onlardan farklı bir misyonu içerir.

Vahyin sadece Peygamberlere özgü olduğu şu âyetten de anlaşılabilmektedir:

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ عَلِيُّ

⁶² Kehf, 18/110.

⁶³ Faruk Beşer, “Vahiy: Keyfiyeti, Alanı ve Devamlılığı Konusunda Bir Anlama Denemesi”, *Usul İslam Araştırmaları*, 3, (2005), 52.

حَكِّمَ “Allah’ın herhangi bir beşer ile konuşması ancak vahiy ile olur yahut perde arkasından ya da bir elçi gönderip, izni ile dilediğini vahyetmesiyle mümkündür.. Şüphesiz ki O çok yücedir, engin hikmet sahibidir.”⁶⁴ Âyetin tefsiri yapılırken vahyin çeşitliliği belirtilerek her bir çeşidi için mutlaka bir Peygamber örnek olarak gösterilmiştir.⁶⁵

1.3.2. İsmet (Masumiyet)

Asım kökünden türeyen bu kelime, sözlük anlamı itibarıyla 'engel olmak' ve 'koruyup zararları bertaraf etmek' gibi anlamlar taşır. Râgıb el-İsfahânî, ismeti peygamberlerin Allah tarafından özel bir yaratılışla donatılması, bedensel ve ruhsal üstünlüklerle desteklenmesi, kararlılık ve iç huzura eriştirilmesi şeklinde açıklamıştır. İbn Manzûr ise bu kavramı, Allah’ın kulunu kötülüklerden uzak tutması ve cezayı gerektirecek fiillerden koruması olarak tanımlamıştır. Kelâm ilminde ise ismet, peygamberlerin ilahi lütufla günah işlemekten korunması anlamında terimleşmiştir.⁶⁶

Peygamberlerin masum olduklarına yönelik aşağıda aktarıldığı şekilde birkaç delil öne sürülmüştür.

1. Eğer peygamberlerin günah işlediği kabul edilseydi, sıradan insanların günahlarından daha ağır bir şekilde kınanmaları ve ilahi azaba daha çabuk müstahak olmaları gerekirdi. Ancak bu durum, peygamberlerin ismet sıfatına sahip olmaları sebebiyle imkânsızdır. Zira peygamberlik, Allah Teâlâ’nın kulları içinden seçtiği kimselere bahşettiği en büyük nimetlerden biridir. Bu ilahi seçilmişlik, peygamberlerin günah işlemesini imkânsız kılan bir koruma anlamı taşır.⁶⁷ Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de, peygamber eşlerine hitaben şöyle buyrulmaktadır:

⁶⁴ Şûrâ, 42/51.

⁶⁵ Ebû Hafs Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmed en-Nesefî, *et-Teysîr fi’t-Tefsîr*, thk. Mahir Edîb Habûş vd. (İstanbul: Dârü’l-Lübâb li’d-Dirâsât ve Tahkîki’t-Turâs, 1440/2019), 13/256.

⁶⁶ Mehmet Bulut, “İsmet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 22 Ocak 2025).

⁶⁷ Barış Şahin, *Tefsir Literatürü Çerçevesinde Peygamberlerin İsmeti, Dal, Vizir Kelimeleri ve Na’ce Meselesi Bağlamında*, (Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 54, 65.

لِيَسَاءَ النَّبِيُّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُمْ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ يُضْلَعُ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا

"Ey Peygamber'in hanımları! Sizden biri açık bir hayasızlık yaparsa, onun azabı iki kat artırılır. Bu, Allah için pek kolaydır."⁶⁸

Bu âyetten anlaşıldığı üzere, peygamberlerin günah işlemesi durumunda sıradan insanlardan daha ağır bir cezaya çarptırılacakları bildirilmektedir. Ancak peygamberlerin ismet sıfatı göz önünde bulundurulduğunda, bu ihtimalin gerçekleşmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, peygamberler ilahi bir lütuf olarak günah işlemekten korunmuşlardır.⁶⁹

2. Peygamberlerin günah işleyebileceğini kabul etmek, onların fık (açıkça günah işleme) içinde olduklarını kabul etmek anlamına gelir. Bu ise peygamberlerin fâsıklıkla vasıflandırılması anlamına geldiğinden, onların şahitliklerinin geçersiz sayılmasını gerektirirdi.⁷⁰ Oysa böyle bir kabul, hem aklen hem de naklen imkânsızdır. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ

"تَادِمِينَ" *"Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse, onu iyice araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa zarar verirsiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz."*⁷¹

Bu âyetten hareketle, fâsıkların şahitliği konusunda titizlik gösterilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak peygamberlerin insanlar üzerinde bir şahitlik görevi bulunduğu da bir başka âyette açıkça ifade edilmiştir:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا

"Böylece sizi mutedil bir ümmet kıldık ki insanlara şahit olasınız; Peygamber de size şahit olsun."⁷²

⁶⁸ Ahzâb 33/30.

⁶⁹ Şahin, *Tefsir Literatürü Çerçevesinde Peygamberlerin İsmeti*, 54, 65.

⁷⁰ Şahin, *Tefsir Literatürü Çerçevesinde Peygamberlerin İsmeti*, 54, 65.

⁷¹ Hucurât 49/6.

⁷² Bakara 2/143.

Bu âyete göre, peygamberlerin ümmetleri üzerinde bir şahitlik sorumluluğu bulunmaktadır. Şâyet peygamberlerin günah işlediği kabul edilseydi, bu âyette bildirilen şahitlik sıfatı zedelenirdi. Bu nedenle, peygamberlerin masumiyeti hem aklen hem de naklen kesin bir hakikattir.⁷³

1.3.3. Peygamberler ve Resuller Köle Olmazlar

Peygamberler ve resuller asla köle olamazlar; çünkü kölelik, insana ait bir eksikliktir ve Allah, peygamberlerini bu durumdan arındırmıştır. Yusuf (a.s.)'ın yaşadığı kölelik durumu ise aslında esas olan kölelik değil, **geçici** ve **zulmün** bir sonucudur. Temelde, onun özgürlüğü vardır; kölelik, ona zulmen ve haksız yere uygulanmış bir durumdur, bir imtihan olarak verilmiştir ve uzun sürmemiştir. Safarini der ki: *"Kölelik, bir eksikliktir ve peygamberlik makamına uygun değildir. Peygamber, gece ve gündüz halkı davet eder, ama kölelerin bu görevleri yerine getirmeleri zordur. Ayrıca, kölelik, insanların kaçındığı ve aşağılayıcı olarak gördüğü bir durumdur. İnsanlar, bu duruma sahip birini takip etmekte isteksizdirler, onu imam ve örnek almazlar. Kölelik, kâfirliğin bir etkisidir ve peygamberler bundan tamamen uzaktır."*

Aslında İslam kaynaklarında **"Peygamberler ve Resuller köle olmazlar"** şeklinde açık ve kesin bir ilkeye rastlanmaz. Ancak, peygamberlerin toplum içinde saygın ve önder konumda oldukları, Allah tarafından seçilmiş kişiler oldukları kesindir. Bu noktada, Hz. Yusuf'un (a.s.) peygamber olduğu halde Mısır'da köle olarak satılması dikkate değer bir istisna gibi görünmektedir.

Bu durumu anlamak için şu noktalar üzerinde durmak gerekir:

Hz. Yusuf'un Köle Olarak Satılmasının Sebebi

Hz. Yusuf, köle olarak doğmamış veya köle statüsünde bir peygamber olmamıştır. Onun köle olarak satılması, kardeşlerinin kendisini kıskanıp kuyuya atması ve bir kervanın onu bulup Mısır'da satmasıyla gelişen bir olaydır. Yani kölelik doğuştan gelen bir statü değil, maruz kaldığı bir zulmün sonucudur.

Kur'ân-ı Kerîm bu olayı şöyle anlatır:

⁷³ Şahin, *Tefsir Literatürü Çerçevesinde Peygamberlerin İsmeti*, 54, 65.

“Onu (Hz. Yusuf’u) وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ ۖ بَخْسٍ ۖ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ ۖ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ

*değersiz birkaç dirheme sattılar. Ona pek değer vermemişlerdi.”*⁷⁴

Burada Hz. Yusuf’un gerçekten bir köle olmadığı, ama köle gibi muamele gördüğü açıktır.

Peygamberlerin köle olarak gönderilmediği görüşü bazı İslam âlimlerince savunulmuştur. Peygamberler, toplumlarında belirli bir saygınlık taşıyan kişiler arasından seçilmişlerdir. Ancak bu, onların hiçbir zaman zorla köle durumuna düşmeyeceği anlamına gelmez. Peygamberlerin başına gelen zorluklar ve imtihanlar, onların konumlarına zarar vermez. Hz. Yusuf’un durumu bir istisna olup, peygamberliğinden önce başına gelmiştir. Peygamberliği ise Mısır’da yüksek bir makama eriştikten sonra gerçekleşmiştir.

1.3.4. Peygamberler Sadece Erkek Olurlar

Peygamberlerin bir başka özelliği, Allah’ın onlara verdiği bir özellik olarak sadece erkek olmalarıdır. Nitekim Allah Teâlâ bu hususa şöyle işaret eder: وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ "Senden önce gönderdiğimiz hiç kimseyi biz, ancak erkekler olarak gönderdik; onlara vahyettiğimiz erkeklerdi. Şayet bilmiyorsanız bilenlere danışın." ⁷⁵ Yusuf suresinde de şöyle buyurmuştur: وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى ۚ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ "Senden önce de şehir halkı içinden seçip kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik. İnkârcılar yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görmediler mi? Günahtan çokça sakınanlar için âhiret yurdu elbette daha iyidir. Hâlâ akletmiyor musunuz?"⁷⁶

⁷⁴ Yusuf, 12/20.

⁷⁵ el-Enbiya, 21/7.

⁷⁶ Yusuf, 12/109.

Kelâm, felsefe ve tefsir alanlarına dair çalışmalarıyla bilinen Ebû Abdillâh Fahrüddîn er-Râzî (ö. 606/1210) yukarıdaki âyetin tefsirini yaptıktan sonra şöyle bir açıklamada bulunur:

وَالْآيَةُ تَذَلُّ عَلَى أَنَّ اللَّهَ مَا بَعَثَ رَسُولًا إِلَى الْحَقِّ مِنَ النَّسْوَانِ وَأَيْضًا لَمْ يَبْعَثْ رَسُولًا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ

*Âyet, Allah Teâla'nın kadınlardan ve bedevilerden (çöl halkından) de peygamber göndermediğine işaret edildiği anlaşılmaktadır.*⁷⁷

İslam'da peygamberlerin erkeklerden seçilmesi, Kur'ân-ı Kerîm'in açık ifadeleriyle ve İslam âlimlerinin yorumlarıyla sabittir. Bu durum, Allah'ın hikmetiyle ilişkilendirilmiş ve toplumsal yapı ile peygamberlik görevlerinin gereklilikleri açısından hikmetli bir tercih olarak değerlendirilmiştir.

1.3.5. Gözleri Uyur, Ama Kalpleri Uyumaz

Bu, sadece peygamberlere ait bir özelliktir. Birçok hadis kitabında yer aldığı üzere Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *إِنَّ عَيْنِي تَنَامَانِ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي* "Gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz."⁷⁸ Hadis kaynaklarında geçen "Gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz" (إِنَّ عَيْنِي تَنَامَانِ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي) sözü, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) uyku esnasındaki haliyle ilgili özel bir durumu ifade eder.

Hz. Peygamber'in *إِنَّا مَعْشَرَ الْأَنْبِيَاءِ تَنَامُ أَعْيُنُنَا وَلَا تَنَامُ قُلُوبُنَا* "Biz Peygamberler topluluğu gözlerimiz uyur ama kalplerimiz uyumaz."⁷⁹ Şeklinde bir açıklamasından daha nakledilmiştir.

Normalde insanlar uyku esnasında bilinçlerini tamamen kaybederler ve dış dünyayla bağlantıları kesilir. Ancak peygamberler için durum farklıdır. Onların gözleri kapanıp bedensel olarak istirahate çekilse bile bilinçleri açık kalır ve kalpleri sürekli olarak vahye açık bir hâlde bulunur. Bu özelliğin hikmeti şu şekilde açıklanabilir:

⁷⁷ Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihü'l-Gayb: et-Tefsîrü'l-Kebîr*, (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1420), 18/521.

⁷⁸ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî, *el-Muvaṭṭa'*, haz. Muhammed Fuad Abdülbaki (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1406/1985), 1/120 (No. 9).

⁷⁹ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvaṭṭa' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*, thk. Beşşâr Avvâd Marûf vd. (Londra: Müessesetü'l-Furkân li't-Turâsi'l-İslâmî, 1439/2017), 4/357.

- Hz. Aişe (r.anhâ), Efendimiz'in (s.a.v.) hastalığı sırasında çok zorlandığını ifade etmektedir. Bu durum, peygamberlerin de insani acıları hissettiklerini, ancak sabır ve tevekkülle bunlara katlandıklarını gösterir.
- Hadiste geçen "**Allah'ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle birlikteyim.**" ifadesi, onun artık seçim yaparak ahireti tercih ettiğini göstermektedir.
- Hz. Aişe'nin, bu sözlerden sonra durumun farkına varması, peygamberlerin bu dünyadan ayrılışlarının sıradan bir ölümden farklı olduğuna işaret etmektedir.

Peygamberlerin Ölümü ve Ahirete Geçişleri

- Peygamberlerin ruhları, diğer insanlardan farklı olarak, en yüce makama kabul edilmektedir. Onlar, dünyada görevlerini tamamladıktan sonra Allah'ın dilediği zamanda ve şekilde ruhlarını teslim ederler.
- Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu dünyayı terk ederken "**Rafık-ı A'lâ**" (**En Yüce Dost, yani Allah'ı**) tercih ettiğini söylemesi, onun dünya hayatına değil, ebedi saadete yöneldiğini göstermektedir.

Hadisin Anlamı ve Hikmeti

- **Peygamberlerin iradesinin Allah tarafından önemsenmesi:** Peygamberler, sadece bu dünyada değil, ölüm anında da özel bir muameleye tabi tutulurlar. Onlara verilen seçim hakkı, onların Allah katındaki yüksek derecelerini ifade eder.
- **Ahiretin üstünlüğü:** Hz. Peygamber (s.a.v.), dünya nimetleri yerine ahireti tercih etmiştir. Bu da bize, asıl yurdun dünya değil ahiret olduğunu hatırlatır.
- **Peygamberlerin ümmetlerine olan sevgisi:** Hz. Peygamber (s.a.v.), ümmetini çok sevmesine ve onların hidâyeti için büyük çaba sarf etmesine rağmen, artık vazifesinin tamamlandığını ve Allah'ın katına gitmenin vaktinin geldiğini anlamıştır.

1.3.7. Toprak Peygamberlerin Cesetlerini Yemez

Vefat ettikten sonra üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin Peygamberlerin naaşlarının asla çürümediği başka bir ifadeyle toprak tarafından yok edilmediğine yönelik rivâyetler bulunmaktadır. Nitekim bu hususa Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle değinmiştir:

إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ وَفِيهِ النَّفْخَةُ، وَفِيهِ الصَّعْقَةُ، فَأَكْثَرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ، فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تُعْرَضُ صَلَاتُنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرَمْتُ، فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ..

"Şüphesiz, günlerinizin en faziletlisi Cuma günüdür. O gün, Âdem yaratılmıştır; o gün sûr üflenecek ve o gün bütün canlılar bayılacaktır. Bu nedenle, Cuma günü bana çokça salavat getirin. Çünkü sizin salavatlarınız bana arz edilir." Bunun üzerine bir adam, "Ey Allah'ın Resûlü! Salavatlarımız sana nasıl arz edilir ki sen ölmüş ve beden çürümüş olacak?" diye sordu. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle cevap verdi: "Şüphesiz Allah, peygamberlerin bedenlerinin toprağa dokunmasını (çürümesini) haram kılmıştır."⁸¹

Bundan dolayı, zaman ne kadar uzun olursa olsun, peygamberlerin bedenleri çürümeyecek şekilde korunur. Peygamberlerin cesetlerinin toprak tarafından çürütülmemesi, onların Allah tarafından koruma altına alındığını gösteren bir mucizedir. Bu inanç, sahih hadislerle sabittir ve İslam âlimleri tarafından kabul edilmiştir. Bu durum, peygamberlerin hem dünyada hem de ölüm sonrasında üstün bir konumda olduklarını ifade eder.⁸²

1.3.8. Peygamberler Kabirlerinde Hayattadırlar

Anes b. Malik (r.a.)'ten rivâyet edildiğine göre, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle demiştir: *"Geceleyin, İsra sırasında, kırmızı kum tepesinde Musa (a.s.)'ı*

⁸¹ Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî, *el-Muşannef fi'l-ehâdis ve'l-âşâr*, haz. Kemâl Yûsuf el-Hût, (Medine: Mektebetü'l-Ülûm ve'l-Hikem, 1409/1989), 2/253. (No. 8697); Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuatb el-Arnâvût – Adil Mürşid vd. ed. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), 26/84. (No. 16162).

⁸² Bu rivâyet, peygamberlerin bedenlerinin Allah tarafından korunduğunu ve bu özel durumun, onların peygamberlik makamına mahsus bir ayrıcalık olduğunu göstermektedir. Hadis, aynı zamanda peygamberlere salavat getirmenin faziletini ve önemini vurgulamaktadır.

al-*anbiyâ* *ahyâ* *fi qubûrihim*.⁸³ Bir başka hadis ise şöyledir:

”Peygamberler kendi kabirlerinde diridirler ve namaz kılarlar.”⁸⁴

Kuşkusuz farklı anlamları da içinde barındırma potansiyeli olan bu hadis şerifler peygamberlerin mübarek kabri şeriflerinde hayatta olduklarına dair bir delil olarak öne sürebilir. Ancak bu hayat, dünyevi hayata benzemez ve maddi dünyaya bir dönüşü ifade etmez. Bunun, fiziksel dünyanın bilinen yasalarına tabi olmayan, ilahi lütuf ve nimetlerle dolu eşsiz bir varoluş biçimidir şeklinde izah edilmesi daha tutarlı görünmektedir.

1.3.9. Peygamberler Nerede Ölürlerse Orada Defnedilirler

Peygamberlerin bir başka özelliği de, ölümlerinden sonra yalnızca ölümsüzlüklerinin geride bırakıldıkları yerlerde gömülmeleridir. Bu, onların başka bir şerefi ve özelliğidir. Bu mevzuya dair tarihçi, dil ve ensâb âlimi Ebû Muhammed Cemâluddîn Abdülmelik b. Hişâm (ö. 218/833) şöyle dikkat çekici bir aktarmada bulunur:

فَلَمَّا فُرِغَ مِنْ جَهَازِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ، وَضِعَ فِي سَرِيرِهِ فِي بَيْتِهِ وَقَدْ كَانَ الْمُسْلِمُونَ اخْتَلَفُوا فِي دَفْنِهِ. فَقَالَ قَائِلٌ نَدْفِنُهُ فِي مَسْجِدِهِ وَقَالَ قَائِلٌ بَلْ نَدْفِنُهُ مَعَ أَصْحَابِهِ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَا قُبِضَ نَبِيٌّ إِلَّا دُفِنَ حَيْثُ يُقْبَضُ، فَرَفَعَ فِرَاشَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي تُوفِّيَ عَلَيْهِ، فَحَفَرَ لَهُ تَحْتَهُ، ثُمَّ دَخَلَ النَّاسُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلُّونَ عَلَيْهِ.

“Hz. Peygamber'in (s.a.v.) cenazesi hazırlandıktan sonra, Salı günü kendi evinde bulunan yatağı üzerine konuldu. Bu esnada Müslümanlar, onun nereye defnedileceği konusunda ihtilafa düştüler. Bir grup, "Onu mescidine defnedelim" derken, başka bir grup "Ashabının yanına defnedelim" görüşünü ileri sürdü. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir (r.a.), "Ben, Allah Resûlü'nün (s.a.v.) şöyle buyurduğunu

⁸³ Müslim, "Faziletler", (2375).

⁸⁴ Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsilî, *Müsnevu Ebî Ya'lâ*, thk. Hüseyin Selim Esed (Dimaşk: Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, 1404/1984), 6/147. (No. 3425). Ayrıca bk. Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Alî el-Beyhakî, *Kitâb fî hayâtî'l-enbiyâ' fî kubûrihim*, thk. Ahmed b. Atiyye el-Ğâmîdî, (Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1404/1993), 69.

*işittim: 'Hiçbir peygamber vefat ettiği yerin dışında defnedilmez.'" dedi. Bunun üzerine, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefat ettiği yatağı kaldırıldı ve o yatağın altına bir mezar kazıldı. Daha sonra insanlar, Allah Resûlü'nün (s.a.v.) üzerine teker teker girerek cenaze namazını kıldılar.*⁸⁵

Sonuç olarak peygamberlerin vefat ettikleri yerlerde defnedilmeleri gerektiği, sahih hadislerde belirtilmiştir. Bu uygulama, İslam'da peygamberlerin özel konumlarını ve onların ilahi iradeye uygun olarak korunmalarını ifade eder. Ayrıca bu anlayış, peygamberlere duyulan saygıyı belli etme ve koruma, onların manevi huzurunu bozmama ve topluma bıraktıkları mirası yaşatma amacı taşır. Bu nedenle peygamberlerin vefat ettikleri yerlerin manevi bir önemi ve saygıyı haiz olduğu söylenebilir.

1.4. Peygamberlerin Dereceleri

Kur'an'da peygambere iman noktasında aralarında herhangi bir fark koymaksızın onlara iman etmek gerektiğine işaret edilmektedir.⁸⁶ Bununla birlikte bazı peygamberlerin diğerlerinden üstün bir dereceye sahip olduklarından da bahsedilmektedir.⁸⁷ Bunların Nuh, İbrahim, İsa, Musa ve Hz, Muhammed olduğu aktarılmıştır. Bu peygamberleri diğer peygamberlerden üstün tutan özellikler Kur'an'da görevleri süresince gösterdikleri sabır olduğu bildirilir. Bu peygamberler Ulü'l -Azm tabiriyle anılagelmışlerdir.⁸⁸ Nitekim bu tabir *فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ* "Azim ve kararlılık sahibi peygamberlerin sabrettikleri gibi sen de sabret. Onlar için de acele etme."⁸⁹ mealindeki Âyetten alıntıdır.

Kur'ân-ı Kerîm'de farklı bağlamlarda geçen "أُولُو" kelimesi, bir şeye sahip olma anlamı taşır. Örneğin, "أُولُو الْأَلْبَابِ" ifadesi akıl sahipleri için kullanılmıştır. Bu ifadelerde dikkat çeken nokta, "أُولُو" kelimesinin sonrasındaki kelimeyle birleşerek anlam kazandığıdır. İşte bu bağlamda "أُولُو الْعَزْمِ", "azimet sahipleri" olarak

⁸⁵ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm el-Mısırî, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, nşr. Mustafa es-Sekkâ – İbrâhim el-Ebyârî – Abdülhâfız Şelebî, (Mısır: Şeriketu Mustafa el-Bâbi'l-Halebî ve Evlâdih, 1275/1955), 2/663.

⁸⁶ Bakara, 2/285.

⁸⁷ Bakara, 2/253; İsra, 17/55.

⁸⁸ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 21/177; Muhammed Aruçi, "Ülû'l-Azm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 10 Ocak 2025).

⁸⁹ el-Ahkâf, 46/35.

çevrilebilir. Bu ifade, özellikle peygamberler için kullanılarak onların kararlılık, ciddiyet ve mücadele azmine vurgu yapar.

Kararlılık, sebat ve ciddiyet anlamlarına gelen "عَزَمَ" kelimesi, bir işi başlatıp sonunu getirme gayretiyle de ilişkilidir. Aynı zamanda Allah'ın emir ve yasakları karşısında sabırlı ve ölçülü davranmayı ifade eder. Bu bağlamda, Tâhâ Sûresi'nin 115. âyetinde Yüce Allah:

"وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَى آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَتَسِيٍّ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا" *Biz daha önce Âdem'den söz almıştık, fakat o unuttu; biz onda yeterli bir kararlılık görmedik.*⁹⁰ buyurarak Hz. Âdem'in, kendisine verilen yasaklar karşısında yeterli kararlılığı gösteremediğini ifade etmektedir. Bu da gösteriyor ki "azm" kavramı, yalnızca bir irade beyanı değil, aynı zamanda güçlü bir sebat ve sabır gerektirir.⁹¹

Bazı alimler Ulü'l-Azm'in vasıflarını şu şekilde sıralamışlardır:

Maturidi'ye göre;

1. Ulü'l-Azm peygamberleri gözü dönmüş muanne kâfirlere hak dini tebliğ ederken ölümü göze almışlardır.
2. Eziyet ve hakaretlere göğüs gerip dayanmışlardır.
3. Görevlerinden taviz vermemişlerdir.
4. Kavimlerinden ayrılmamışlardır bulundukları yeri terk etmemişlerdir.
5. Kavimlerine beddua etmemişlerdir.
6. Hep sabretmişlerdir.
7. Dini sorumlulukları yerine getirmede Öncü ve önder olarak daha hassas davranmışlardır.
8. Arzu ve isteklere boyun eğmemişlerdir.⁹²

Aslında Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberlerin arasında derece farkı olduğu açıkça belirtilmiştir. Allah Teâlâ, bazı peygamberlere diğerlerinden farklı üstünlükler vermiştir. Ancak bu üstünlük, insanların değerlendirmesiyle değil, Allah'ın takdiriyle

⁹⁰ Tâhâ, 20/115.

⁹¹ Yavuz Koldaş, "Kur'ân'a Göre Üstünlük Ve Ortak Yönler Bağlamında Ulü'l-Azm Peygamberler", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 11/4 (2024), 46.

⁹² Maturidi, *Te'vilatü'l-Kur'an*, 13/379.

belirlenmiştir. Bu hususun varlığı ve daha açık bir şekilde anlaşılması noktasında aşağıda verilen her iki âyeti kerime delil olarak sunulabilir.

“İşte o *تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِّنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ*”

*peygamberler! Biz onların kimini kiminden üstün kıldık. Onlardan kimiyle Allah konuşmuş, kimini de derecelerle yükseltmiştir.”*⁹³ Bu âyette, Allah’ın bazı peygamberleri derece bakımından yükselttiği ve doğrudan konuşma lütfuna erdirdiği vurgulanmaktadır. Buradan anlaşıldığı üzere, peygamberlerin hepsi Allah tarafından seçilmiş olsa da, bazıları diğerlerine göre daha farklı meziyetlere sahip olmuştur.

وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زُورًا

*kimini kimine üstün kıldık. Davud’a da Zebûr’u verdik.”*⁹⁴ Bu âyette, peygamberlerin hepsinin eşit konumda olmadığı ve her birine farklı özellikler bahşedildiği belirtilmiştir. Hz. Davud’un Zebûr’la nimetlendirilmesi gibi, diğer peygamberlere de kendilerine özgü lütuflar verilmiştir.

Kur’ân-ı Kerîm’den anlaşıldığı üzere: Tüm peygamberler Allah’ın seçkin kullarıdır. Ancak Allah, bazı peygamberleri özel meziyetlerle diğerlerinden farklı kılmıştır. Peygamberler arasında üstünlük, insani kıyaslarla değil, Allah’ın belirlediği ölçülerle ortaya çıkmaktadır. **H.z. Muhammed (s.a.v.)**, peygamberlerin en üstünü ve sonuncusudur. Bu bilgiler ışığında, peygamberlerin hepsinin değerli olduğu ancak aralarında Allah’ın belirlediği ölçüde bir üstünlük sıralaması olduğu sonucuna varabiliriz.

⁹³ Bakara, 2/253.

⁹⁴ İsrâ, 17/55.

2. KURAN'DA ZİKREDİLEN PEYGAMBERLER VE KAVİMLERİ

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de önceki kavim ve peygamberlerin anlatıldığı kısmı, “kıssa” olarak nitelemektedir. Bu isim, Kuran'da birçok âyette farklı kalıp ve manalarda yer almaktadır. Bu manalardan biri ceza anlamına gelen “kısas”, diğeri konumuzla ilgili olan “haber, bilgi vermek” olup önceki kavim ve peygamberler hakkındaki bilgiler de buna dâhildir. Konumuzla alakalı olan manadaki kıssadan bahsedilmesinin iki amacından bahsedilir. Bunlardan biri akıl sahiplerinin ibret alması,⁹⁵ diğeri ise Hz. Peygamberin, teselli olması ve kalbinin teskini içindir.⁹⁶

⁹⁵ Yûsuf, 12/111; Nisâ, 4/164.

Âyetlerde yer alan bu gibi bilgilerden hareketle âlimler, kıssalardaki hikmetleri şu şekilde sıralamışlardır:

1. Hz. Peygamberin peygamberliğinin bir göstergesi olan mucizelerden biri olarak tezahürüdür. Çünkü Resûlullah kıssa olarak kendisine Allâh tarafından haber verilmiştir. Yani o, bu bilgileri herhangi bir yerden öğrenerek almamıştır. Onun ümmi olduğu herkesçe biliniyordu. Onu bu şekilde tanıyan insaf sahibi insanlar ona inandı. Muannid insanlar ise kıskançlıklardan dolayı “eskilerin efsanesi “ şeklinde değerlendirme yolunu tercih etmişlerdir.

2. Allâh, Hz. Peygambere önceki peygamber ve sâlih kulların ona örnek olması için sahip oldukları güzel ahlaklarını ve işledikleri iyi amelleri ön plana çıkararak övgüyle onlardan bahsetmiştir. Bunun yanında ona inananların önceki kavimlerin azap ve helaka uğramalarına neden olan günahları işlememek ve onların ibret almaları amaçlanmaktadır.

3. Allâh, Resulüne güç vermek onun ve ümmetinin sahip oldukları ayrıcalık ve nimetleri bildirmek amaçlanmaktadır. Çünkü Kuran’daki haberlere bakıldığında önceki kavim ve ümmetlerin sorumluluk ve sıkıntıları oldukça fazlaydı. Hz. Peygamberin ve ümmetinin bunlar gibi sıkıntı ve sorumluluklarla karşı karşıya kalmadıklarını bildirmek amaçlanmaktadır.

4. Allâh, önceki peygamberlerin mükafatlarından ve düşmanlarının akıbetlerinden bahsetmektedir. Daha sonra inanmayanların yaptıklarını ve işledikleri amelleri tekrar etmemeleri ve salihler gibi amel etmelerini teşvik etmek amaçlanmaktadır.

2.1. Hz. Âdem

Kur’ân’da Hz. Âdem’in peygamber olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu konuda şu âyetler göze çarpmaktadır:

Bakara 37. Âyet

⁹⁶ Hûd, 11/160.

“Bunun üzerine Âdem, رَبِّهِ كَلِمَتِ قَتَابٍ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَابُ الرَّحِيمُ Rabbinden birtakım kelimeler aldı ve (onlarla dua edip) tövbe etti. Şüphesiz ki Allah, tövbeleri çokça kabul eden ve çok merhamet edendir.”⁹⁷

Bu Âyette, Hz. Âdem'in Allah'tan doğrudan vahiy aldığı ifade edilmektedir. Bu, onun peygamber olduğuna dair önemli bir delildir. Çünkü Kur'ân'da vahiy alan kimseler, peygamber olarak anılmaktadır.

Bakara 31-34. Âyetler

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْ بُدُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ قَالُوا سُبْحَنَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ قَالَ يَٰآدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ ۖ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي آغْنُكُمْ غَيْبَ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ۚ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا ۖ إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ “Allah, Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, "Eğer doğru sözlü iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin" dedi. Onlar, "Sen yücesin, bizim hiçbir bilginiz yoktur. Senin bize öğrettiklerinden başka bilginiz yoktur. Şüphesiz ki sen her şeyi hakkıyla bilen, her hükmü hikmetle verensin" dediler. Allah, "Ey Âdem! Onlara bunların isimlerini bildir" dedi. Âdem, onların isimlerini bildirince, Allah, "Size, göklerin ve yerin gaybını bildiğimi, sizin açığa vurduklarınızı da gizlediklerinizi de bildiğimi söylememiş miydim?" buyurdu. Hani meleklerle, "Âdem'e secde edin" demiştik. İblis dışında hepsi secde etti. O ise kibirlendi ve inkârcılardan oldu.”⁹⁸

Bu âyetlerde, Allah'ın Hz. Âdem'e özel bir bilgi (isimler) öğrettiği, meleklerle üstün kıldığı ve meleklerin ona secde ettirildiği anlatılmaktadır. Bu durum, onun sıradan bir insan değil, Allah tarafından özel bir görevle donatılmış biri, yani bir peygamber olduğunu göstermektedir.

Âl-i İmrân 33-34. Âyetler

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَعَالًا عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ ذُرِّيَّتَهُ ۖ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ ۚ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ “Şüphesiz Allah, Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini bütün

⁹⁷ Bakara, 2/37.

⁹⁸ Bakara, 31-34.

insanlara üstün kılmıştır. 34. Onlar birbirinden gelen bir nesildir. Allah, her şeyi işiten ve bilendir.”⁹⁹

Bu âyette, Hz. Âdem’in "üstün kılınanlar" arasında sayılması, onun peygamberliğini teyit eden önemli bir ifadedir. Çünkü Kur’ân’da Allah’ın seçtiği kişiler peygamberlerdir.

Özetlenecek olursa, Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Âdem’in peygamber olduğu doğrudan ifade edilmese de, ona vahiy geldiği, Allah tarafından özel bir bilgiyle donatıldığı ve meleklerle üstün kılındığı açıkça belirtilmiştir. Onun ismi diğer peygamberlerle birlikte "seçilmiş" olarak anılmıştır ki bu da onun peygamber olduğuna işaret eder. Ayrıca Peygamberlerin soyuna mensup olması ve soyundan gelenlere peygamberlik verilmesi, onun peygamberlik misyonuna sahip olduğunu teyit etmektedir.

Öte yandan Kur’an, hadis ve bunlara dayanan İslâmî kaynaklar, Hz. Âdem’in topraktan yaratıldığını belirtir. İlgili âyetlerden, bu yaratılışın belli bir gelişme seyri takip ettiği ve belli bir zaman içinde tamamlandığı sonucu çıkarılabilir. Tabi ki bu, ilahî irade ile gerçekleşmiştir. İlgili âyetlerde de özellikle buna dikkat çekilmiştir. Ayrıca Âdem’in herhangi bir başka canlıdan türememiş, bağımsız ve topraktan insanlığın ilk atası olarak yaratılmıştır. Yeryüzünde, diğer bütün canlı ve cansız varlıklardan farklı olarak yükümlü tutulan ve bunun için gerekli çeşitli kabiliyetlerle donatılmış bir varlık olduğu açık bir şekilde açıklanmıştır.¹⁰⁰ Bundan dolayı insanın yaratılışının bu yanını tamamıyla inkâr ederek onu sıradan bir canlı seviyesine indiren görüşler İslâm inançları ile bağdaştırılamaz.

2.2. Hz. İdris

Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. İdris’in adı şu iki âyette geçmektedir:

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيْسَ ۚ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ۚ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا

Gerçekten o, doğru sözlü bir peygamberdi. Biz onu yüce bir makama yükselttik.”¹⁰¹

⁹⁹ Âl-i İmrân, 3/33, 34.

¹⁰⁰ Bakara, 2/31,33.

¹⁰¹ Meryem, 19/56-57.

Bu âyetlerde Hz. İdris'in "sıddîk" (son derece doğru sözlü) ve "nebî" (peygamber) olduğu bildirilmiştir. Ayrıca yüce Allah'ın onu "kutsal bir makama yükselttiği" belirtilmiştir. Bu yükselişin anlamı konusunda farklı yorumlar yapılmıştır.¹⁰²

وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ

الصَّالِحِينَ

*“İsmâil, İdris ve Zülkifl'i de hatırla. Hepsi sabredenlerdendi. Biz onları rahmetimize kabul ettik. Onlar gerçekten sâlihlerdendi.”*¹⁰³

Bu âyetlerde Hz. İdris, Hz. İsmail ve Zülkifl ile birlikte anılmış ve onların sabırlı, sâlih ve Allah'ın rahmetine mazhar olan kullar olduğu bildirilmiştir.

Hz. İdris (a.s.) hakkında Kur'an'da çok az bilgi verilse de, bazı rivâyetlerde şu özelliklerinden bahsedilir:

a) İlk Kalem Kullanan ve Yazıyı Öğreten Peygamber

Rivâyetlere göre, Hz. İdris ilk defa **yazıyı kullanan, kalemle yazı yazan ve bazı ilimleri insanlara öğreten** peygamberdir. Kendisine **30 sayfa vahyedildiği** söylenir.¹⁰⁴

b) Terziliğin Pîri

İbn Abbas ve bazı İslam âlimlerine göre, Hz. İdris insanlara **giyim dikmeyi öğreten ilk kişidir**. Ondan önce insanlar hayvan derilerini giyerken, Hz. İdris elbise dikmeyi öğretmiştir.¹⁰⁵

c) Göklere Yükseltilmesi

¹⁰² Nitekim Mukâtil b. Süleymân (ö. 150/767) ilgili âyetin tefsirini yaparken يعني في السماء الرابعة، وفيها مات وذلك حين دعا للملك الذي يسوق الشمس Göğün dördüncü katına yükseltilmiş ve orada vefat etmiştir. Bu da, onun güneşi yönlendiren meleğe dua etmesinden sonra gerçekleşmiştir. Bk. Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte, (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs, 1423), 2/631. Göğün altıncı tabakasına yükseltildiğini söyleyenler de olmuştur. Bk. Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, 18/212; İbn Ebû Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm* li İbn Ebî Hâtim, 7/2412.

¹⁰³ Enbiyâ, 21/85-86.

¹⁰⁴ Taberî, *Tarih*, 1/166.

¹⁰⁵ Ömer Faruk Harman, “İdris”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 22 Aralık 2024).

Kur'an'da “yüce bir makama yükseltildi” (مَكَانًا عَلِيًّا) ifadesi, Hz. İdris'in göğe kaldırıldığına veya Allah katında yüksek bir mertebeye eriştiğine işaret eder. İslâmî kaynaklarda, Hz. İdris'in ölmeden önce göğe kaldırıldığı yönünde rivâyetler bulunmaktadır.¹⁰⁶

2.3. Hz. Nûh

Ülû'l-Azm peygamberlerinden olan Nuh aleyhisselam Kur'an'da en çok bahsi geçen peygamberlerden biridir. 71. sure onun adını taşımaktadır. Bu süre baştan sona onun peygamberliğinden bahseder. Kur'an'da Nuh putperest kavmini tevhid inancına davet etmek için peygamber olarak gönderildiğini belirtilmiştir. Onlar Nuh'a inanmayarak ona çeşitli kötü yakıştırmalarda bulunmuşlardır ve tehdit etmişlerdir. Buna engel olmak için çaba sarf etmişler ve onun uyardığı azabın bir an önce gelmesi için acele etmişlerdir. Kavminin onun davetine icabet etmemelerinden dolayı Nuh Allah'tan yardım istemiş, bunun üzerine Allah'tan bir gemi yapma emrini almıştır. Hz. Nuh'un ismini geçtiği bazı âyetler şu şekildedir:

Nûh Sûresi 1. Âyet

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ *"Şüphesiz, biz Nûh'u kavmine, 'Kavmini, onlara elem dolu bir azap gelmeden önce uyar' diye gönderdik."*¹⁰⁷

Bu âyet, Hz. Nûh'un peygamber olarak gönderiliş amacını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Onun görevi, kavmini azaptan sakındırmak ve hakka davet etmektir. Bu âyet aynı zamanda peygamberlerin temel misyonuna dair genel bir çerçeve sunmaktadır. Keza ilgili âyet peygamberlerin görevlerinin sadece öğüt vermek değil, aynı zamanda insanları yanlış yoldan döndürmek için uyarıda bulunmak olduğunu göstermektedir.

Hûd Sûresi 25. Âyet

¹⁰⁶ Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Camiü's-Sahih*, (Dımaşk, Dâru İbn Kesir, y.y. 2002 “Enbiyâ”, 4,5; Ebu Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyri en-Nisaburi, *Camiu's-Sahih*, “İmân”, 259.

¹⁰⁷ Nûh, 71/1.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ “Andolsun, biz Nûh’u kavmine gönderdik. (O dedi ki:) ‘Şüphesiz ben sizin için apaçık (herkesin idrak edebileceği) bir uyarıcıyım.’”¹⁰⁸

Bu âyet, Hz. Nûh’un davetini vurgulamaktadır. O, kavmini açık bir şekilde uyarak Allah’a yönelmelerini istemiştir. Ancak kavminin büyük bir kısmı onu inkâr etmiştir. Burada peygamberlerin davet metodu olan açık ve net bir tebliğ vurgulanmaktadır.

Şuarâ Sûresi 105. Âyet

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ “Nûh’un kavmi, peygamberleri yalanladı.”¹⁰⁹

Bu âyet, Hz. Nûh’un kavminin inkârcılığını vurgulamaktadır. Âyette “peygamberleri” (الْمُرْسَلِينَ) ifadesi çoğul kullanılmıştır. Bu, bir peygamberi yalanlayanların aslında bütün peygamberleri yalanlamış olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Ankebût Sûresi 14. Âyet

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ

“Andolsun, biz Nûh’u kavmine gönderdik. O, onların arasında bin yıl eksi elli yıl (dokuzyüz elli) yıl kaldı. Nihâyet onlar zulümde devam ederken tufan onları yakaladı.”¹¹⁰

Bu âyet, Hz. Nûh’un uzun süreli tebliğine ve sabrına dikkat çekmektedir. 950 yıl boyunca kavmini Allah’a iman etmeye çağırmıştır. Ancak inkâr edenler sonunda tufan ile helak edilmiştir. Bu, davet sürecinde ne olursa olsun ve sıkıntı denli büyük olursa olsun peygamberlerin sabır göstermesi ve katlanması gerektiğini gösteren önemli bir örnektir.

Kamer Sûresi 9. Âyet

¹⁰⁸ Hûd, 11/25.

¹⁰⁹ Şuarâ, 26/105.

¹¹⁰ Ankebût, 29/14.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ "Onlardan önce Nûh'un kavmi de yalanlamıştı. Kulumuzu yalanladılar; 'O delidir' dediler ve onu (hakaretlerle) engellediler."¹¹¹

Bu âyet, Hz. Nûh'un karşılaştığı hakaretleri ve zorbalıkları gözler önüne sermektedir. Kavmi, onu "mecnun" (deli) olarak itham etmiş ve onun davetini engellemek istemiştir. Bu durum, peygamberlerin yaşadığı zorlukların tipik bir örneğidir ve İslam davetçilerinin karşılaşılabileceği sıkıntı ve zorluklara da işaret etmektedir.

Hz. Nûh'un Kavmi: Hz. Nûh'un kavmiyle ilgili aşağıdaki yer verilmiş olan şu temel noktalara dikkat çekmek yerinde olacaktır:

1. Tevhid Karşısı Bir Toplum

Hz. Nûh'un kavmi, tevhid inancından uzaklaşmış, putlara tapan bir topluluktur. Vedd, Suvâ', Yeğûs, Ye'ûk ve Nesr gibi putlara tapıyorlardı.¹¹²

2. Peygambere Şiddetli Karşı Çıkış

Bu kavim, Hz. Nûh'un tebliğine büyük bir direnç göstermiştir. كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ "Bunlardan önce Nûh'un kavmi de (peygamberlerini) yalancılıkla itham etmişti. O kulumuzu yalancı saydılar; "Delinin biri!" dediler"¹¹³ âyetinde belirtildiği üzere Onu "mecnun" (deli) olmakla suçlamış ve ardı arkası kesilmeyen hakaretlerle onu susturmaya çalışmışlardır. Bu, hakikati anlatan peygamberlerin ve davetçilerin toplumları tarafından nasıl dışlanabileceğini gösteren önemli bir örnektir.

3. Mal ve Makama Aldanmış Bir Toplum

Hz. Nûh'un kavmi, maddi zenginlik ve toplumsal statüyü önemseyen bir yapıya sahipti. Hz. Nûh'un davetine fakir ve zayıf insanların katılması, kavminin ileri gelenlerini rahatsız etmiş ve peygamberin etrafındaki insanların seviyesiz

¹¹¹ Kamer, 54/9.

¹¹² Nûh, 71/23.

¹¹³ Kamer, 54/9.

olduğunu iddia ederek onun mesajını reddetmişlerdir.¹¹⁴ Bu, kibirli toplumların hakikati kabul etmede nasıl zorlandığını göstermektedir.

4. Uzun Süre Direnen Bir Kavim

Kur'an'a göre Hz. Nûh, kavmi içinde 950 yıl tebliğ yapmıştır.¹¹⁵ Bu uzun süreye rağmen kavminin büyük bir kısmı inkârda ısrar etmiştir. Bu, bazı toplumların gerçeği kabul etmede ne kadar dirençli olabileceğini göstermektedir.

5. Tufan ile Helak Edilişleri

Hz. Nûh'un uzun süren davetine rağmen iman etmeyen kavim, sonunda tufan ile helak edilmiştir.¹¹⁶ İnkârcıların inkârları yüzünden topluca yok edilmesi, Kur'an'da birçok kavmin başına gelen bir durum olarak zikredilmiştir. Bu olay, Allah'ın adaletinin bir tecellisi olarak sunulmuştur.

6. Oğlunun Bile İnkâr Edenlerden Olması

Hz. Nûh'un oğlu da kavminin içinde yer alarak inkâr edenler arasında olmuştur. Tufan sırasında Hz. Nûh onu gemiye çağırmış, ancak o babasını dinlemeyerek "Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım" demiştir. Fakat tufan onu da içine almış ve boğulmuştur.¹¹⁷ Bu olay, iman ve kurtuluşun soy bağıyla değil, sadece Allah'a iman ile mümkün olduğunu gösteren önemli bir mesaj içermektedir.

Sonuç olarak Hz. Nûh'un kavmi, kibirleri, dünya sevgileri ve geleneklerine aşırı bağlılıkları nedeniyle hakikati inkâr eden ve sonunda helak edilen bir topluluk olarak anlatılmaktadır. Onların durumu, Kur'an'da özellikle peygamberlerin karşılaştıkları zorlukları ve toplumların iman etmeme konusundaki inatlarını anlamak açısından önemli bir örnek teşkil eder.

2.4. Hz. Hud

Kur'an-ı Kerîm'de Hz. Hud'un ismi sıklıkla geçmektedir. Nitekim on birinci sure onun adını taşımaktadır. Hûd Peygamber, Âd kavmine gönderilen bir

¹¹⁴ Hûd, 11/27.

¹¹⁵ Ankebût, 29/14.

¹¹⁶ Ankebût, 29/14.

¹¹⁷ Hûd, 11/42-43.

peygamberdir ve onun kıssası özellikle Hûd Sûresi başta olmak üzere çeşitli surelerde anlatılmaktadır. İlgili surelerdeki bazı âyetler şu şekildedir:

Hûd Sûresi 50. Âyet

﴿وَإِلَىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا ۖ قَالَ يَأْقُومِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ إِنِّي أَنُتَمِّ إِلَٰهَ مُفْتَرُونَ﴾

*kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. O dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilahınız yoktur. Siz ancak iftira ediyorsunuz.'*¹¹⁸

Bu âyette, Hz. Hûd'un tebliğinin ana mesajı olan tevhid inancı vurgulanmaktadır. O, kavmini sadece Allah'a ibadet etmeye çağırmış ve onların sahte ilahlarına karşı çıkmıştır. "Kardeşleri Hûd" ifadesi, onun kavmi içinden biri olduğunu ve onlara yakınlığını göstermektedir.

Hûd Sûresi 52. Âyet

﴿وَيَقُومِ اسْتَغْفِرُوا ۖ رَبُّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا ۚ إِلَيْهِ يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۖ وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ وَلَا

تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ "Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O'na tövbe edin ki üzerinize bol bol yağmur suyu göndersin ve gücünüze fazla güç katsın. Günahkâr olarak yüz çevirmeyin."¹¹⁹

Bu âyet, tövbenin bireysel ve toplumsal açıdan getirdiği **bereketi** ve yüce Allah'ın imtihan perspektifli verdiği tüm nimetlerini artıracığına dair bir vaadi içermektedir. Hz. Hûd, kavmine Günaklardan sakınıp istiğfar etmelerini ve tövbe ederek Allah'a yönelmelerini öğütlemektedir. Ancak onlar bu çağrıya kulak asmamışlardır.

Hûd Sûresi 56. Âyet

﴿إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ ۚ مَا مِن دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ۚ إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ

مُسْتَقِيمٍ "Ben, benim de Rabim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a tevekkül ettim.

¹¹⁸ Hûd, 11/50.

¹¹⁹ Hûd, 11/52.

Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki O, onun perçeminden tutmuş olmasın (yani ona hükmetmesin). Şüphesiz Rabbim, dosdoğru bir yol üzerindedir.”¹²⁰

Bu âyette tevekkül vurgulanmaktadır. Hz. Hûd, kavminin düşmanlığına rağmen Allah’a güvendiğini belirtmektedir. “O, her canlının perçeminden tutmuştur” ifadesi, Allah’ın yaratılmışlar üzerindeki mutlak tasarrufunu ve egemenliğini ifade etmektedir.

Şuarâ Sûresi 124-125. Âyetler

كَذَّبَتْ عَادَ الْمُرْسَلِينَ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ "Âd kavmi peygamberleri yalanladı. Onlara kardeşleri Hûd dedi ki: 'Allah’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?’”¹²¹

Bu âyetlerde, Hz. Hûd’un kavmi tarafından yalanlanması anlatılmaktadır. İlginç olan nokta, tek bir peygamber yalanlanmasına rağmen Âyette “peygamberleri yalanladılar” ifadesinin kullanılmasıdır. Bu, bir peygamberi reddetmenin aslında bütün peygamberleri reddetmek anlamına geldiğini gösterir.

Hz. Hûd’un isminin geçtiği bu âyetler şu temel konuları içermektedir:

1. **Tevhid Çağrısı:** Hz. Hûd’un en önemli mesajı, Allah’tan başka ilah olmadığıdır.
2. **Tövbe ve Bereket:** Kavmini istiğfara ve tövbeye davet etmiş, bunun sonucunda bereket ve nimetlerin artacağını söylemiştir.
3. **Tevekkül:** Hz. Hûd, her şeye rağmen Allah’a tevekkül ettiğini ifade etmiştir.
4. **Kavminin İsyanı ve Azabı:** Âd kavmi peygamberlerini yalanlamış, kibirlenmiş ve sonuçta helak edilmiştir.
5. **Ahkâf Bölgesi:** Hz. Hûd’un kavminin yaşadığı yer Ahkâf olarak geçmektedir.

Bu âyetler, peygamberlerin ortak mesajlarını ve toplumlarının inkârı sonucu karşılaştıkları akıbetleri gözler önüne sermektedir.

¹²⁰ Hûd, 11/56.

¹²¹ Şuarâ, 26/124-125.

Hz. Hûd'un Kavmi

Hz. Hûd'un kavmi Âd olarak bilinir ve Kur'an-ı Kerîm'de bu kavmin özellikleri, hataları ve helak edilmeleri hakkında çeşitli bilgiler verilmektedir.¹²² Hz. Hûd, Hz. Nûh'tan sonra yaşayan Âd kavmine peygamber olarak gönderilmiştir. Ancak Âd kavmi, onun tebliğini reddetmiş ve getirdiği dini inkâr etmiştir. Bu inkârlarının sonucu olarak, şiddetli bir rüzgâr ile helak edilmişlerdir.¹²³ Âd kavmi hakkında dikkat çekilmesi gereken bazı temel ve bir o kadar da önemli noktalar şu şekilde izah edilebilir:

Güçlü ve Kibirli Bir Topluluk

Kur'an-ı Kerîm'de Âd kavmi, güçlü ve iri yapılı insanlar olarak tasvir edilmiştir. Onlar, yüksek binalar ve sağlam yapılar inşa edebilen bir topluluktur. Âyette şöyle denir:

أَوْعِظْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنذِرَكُمْ ۖ وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ
وَإِذْ كُنْتُمْ فِي الْخَلْقِ بَسِطَةً ۖ فَادْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ
*"Sizi uyarması için içinizden bir adam aracılığıyla Rabbinizden size bir öğüt gelmesine mi şaşıyorsunuz? Düşünün ki, O sizi Nûh kavminden sonra yeryüzüne hakim kıldı ve yaratılış bakımından sizi daha güçlü ve iri yapılı kıldı. Öyleyse sizler Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz."*¹²⁴

Âyet-i kerimeden Âd kavminin, fiziksel olarak iri yapılı ve güçlü insanlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Nûh kavminden sonra yeryüzünde hâkimiyet kurdukları, ancak bu güçlerine güvenerek Allah'a isyan ettiklerine dikkat çekilmektedir.

فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّْا قُوَّةً ۚ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ
فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فَيَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي آتِيكُمْ بِسَحَابٍ مِمَّا تَدْرِكُونَ ۚ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ
عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ
"Âd kavmi, yeryüzünde haksız

¹²² Hatice Başkaya, *Kur'an'da Allah'ın Gazabına Uğramış Kavimler ve Topluluklar*, (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, (2007), 25- 28.

¹²³ Fussilet 41/16; el-Kamer 54/19; el-Hâkka 69/6.

¹²⁴ A'raf, 7/69.

yere büyüklük tasladı ve ‘Bizden daha güçlü kim var?’ dediler. Oysa kendilerini yaratan Allah’ın onlardan daha güçlü olduğunu görmediler mi? Onlar bizim âyetlerimizi bile bile inkâr ediyorlardı. Bunun üzerine, onlara uğursuz günlerde dondurucu bir rüzgâr gönderdik ki dünya hayatında onlara rezil edici azabı tattırsın. Ahiret azabı ise daha da aşağılayıcıdır ve onlara yardım edilmeyecektir.”¹²⁵

Yaşadıkları Yer

وَأَذْكُرُ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَّتِ النَّوْذُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ ۖ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

‘Âd kavminin kardeşini hatırla! Hani o, Ahkâf bölgesinde kavmini uyarmıştı. Ondan önce de sonra da nice uyarıcılar gelip geçmişti. ‘Allah’tan başkasına kulluk etmeyin. Ben sizin büyük bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum’ demişti.”¹²⁶

Bu âyet, Hz. Hûd’un kavminin yaşadığı bölge olan Ahkâf’tan bahsetmektedir. Ahkâf, Arap Yarımadası’nda, Yemen ve Umman arasında yer alan kumullarla kaplı bir bölgedir.¹²⁷

Helak Oluşları

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ ۖ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا ۖ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ ۖ رِيحٌ فَيَهِيَ عَذَابَ آلِ يَمٍ ۖ تَدْمَرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَى إِلَّا مَسَاكِينُهُمْ ۖ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ

‘Felâketi vadilerine yönelmiş, ufku kaplayan bir bulut olarak görünce, “İşte bize yağmur getirecek bir bulut” dediler. Hayır, o hemen gelmesini istediğiniz ceza; içinde acılı azap bulunan, rabbinin emri ile her şeyi silip süpüren bir rüzgâr! Sonunda sadece evlerinin kalıntılarının görüldüğü bir hale geldiler. Günaha batıp kalmış bir topluluğu işte böyle cezalandırırız.”¹²⁸

¹²⁵ Fussilet, 41/15, 16.

¹²⁶ Ahkâf Sûresi 46/21.

¹²⁷ Emin Işık, “Ahkâf Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 22 Ocak 2025).

¹²⁸ Ahkâf Sûresi 46/24, 25. Ad kavmi hakkında detaylı bilgi bk. Mustafa Cora, Kur’ân’da Âd Kavmi, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6/3 (2013), 112-134.

Günlerce devam eden bu rüzgâr, Kur'an'ın tasvirine göre Âd kavmini hurma kütükleri gibi bulundukları yerden söküp atmıştır.¹²⁹ Hz. Hûd ve ona inananlar ise bu musibetten kurtularak¹³⁰ daha sonra gelen, başka bir ifadeyle ikinci Âd kavminin devamını sağlamışlardır.¹³¹

2.5. Hz. Salih

Kur'an'da Hz. Sâlih'in peygamber olduğu açıkça belirtilmiştir. Onun, Semûd kavmine gönderilen bir peygamber olduğu ve kavmini Allah'a iman etmeye davet ettiği vurgulanır. Hz. Sâlih ile ilgili bazı âyetler şu şekildedir:

A'râf 73. Âyet

وَالَّذِي تَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا ۚ قَالَ يُعْمِدُوا ٱللَّهَ مَا لَكُمْ مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۚ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ ۚ هَذِهِ نَاقَةُ ٱللَّهِ لَكُمْ ءَايَةٌ ۖ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أََرْضِ ٱللَّهِ وَلَا تَمْسُوهَا بِسُوءٍ ۚ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ ٱلْيَمِّ ۚ *Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. O, "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka ilahınız yoktur. İşte size Rabbinizden açık bir delil geldi. Şu Allah'ın devesi sizin için bir mucizedir. Bırakın Allah'ın arzında otlasın, ona bir zarar vermeyin; yoksa sizi elem dolu bir azap yakalar" dedi.*

Bu âyet, Hz. Sâlih'in Semûd kavmine "gönderilmiş" bir peygamber olduğunu açıkça belirtmektedir. O, kavmini tevhid inancına çağırmış, Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmelerini istemiştir. Ayrıca, Allah'ın bir mucizesi olan "deve"ye zarar vermemeleri konusunda uyarıda bulunmuştur.

Şuarâ 141-144. Âyetler

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ۚ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ صَالِحٌ ءَلَا تَتَّقُونَ ۚ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ۚ فَٱتَّقُوا ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا ۚ *Semûd (kavmi), peygamberleri yalanladı. Kardeşleri Sâlih onlara şöyle dedi: "Siz Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?" "Şüphesiz, ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim." "O halde Allah'tan sakının ve bana itaat edin."*¹³²

¹²⁹ el-Hâkka 69/6-8.

¹³⁰ el-A'râf 7/72.

¹³¹ Celal Kırca, "Âd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 22 Ocak 2025).

¹³² Şuarâ, 26/141-144.

1. Semûd Kavminin Allah'ın Nimetleri İçinde Yaşamaları (A'râf 7/74)

وَأَذْكُرُوا ۖ إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ ۖ بَعْدِ عَادٍ ۖ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا ۖ وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ
"Hatırlayın ki, Allah sizi Âd kavminden sonra yeryüzünde halefler kıldı ve sizi oraya yerleştirdi. Ovalarında köşkler yapıyor, dağları oyarak evler inşa ediyordunuz. O hâlde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ve yeryüzünde bozgunculuk yaparak fesat çıkarmayın!"¹³⁶

Bu âyet, Semûd kavminin Âd kavminden sonra yeryüzüne hâkim bir toplum olduğunu göstermektedir. Allah onlara güçlü bir medeniyet kurma imkânı vermiş, onlar da sağlam yapılar inşa etmişlerdir. Ancak bu nimetlere rağmen nankörlük ederek fesat çıkarmışlardır.

2. Semûd Kavminin Hz. Sâlih'e Karşı Çıkması (Hûd 11/62-63)

قَالُوا ۖ يَصْلِحْ فَدَكْنَتْ فِينَا مَرْجُوًّا ۖ قَبْلَ هَٰذَا ۖ أَتَنْهَانَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا
إِلَيْهِ ۖ مُرِيبٌ

"Onlar dediler ki: "Ey Sâlih! Sen, içimizde ümit beslediğimiz biriydin. Şimdi kalkmış, atalarımızın taptığı şeylere tapmamızı yasaklıyorsun! Doğrusu, bizi çağırdığın şey hakkında ciddi bir şüphe içindeyiz."¹³⁷

Semûd kavmi, Hz. Sâlih'i başlangıçta güvenilir biri olarak görmüşlerdi. Ancak tevhid inancına davet ettiğinde ona karşı çıktılar. Putperest atalarının yolunu bırakmayı reddederek şüphe içinde olduklarını ifade ettiler. Bu, toplumların kökleşmiş geleneklerini terk etmekte ne kadar zorlandığını gösteren bir örnektir.

3. Semûd Kavmine Mucize Olarak Verilen Deve (Şems 91/11-15)

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَيْهَا ۖ إِذْ أَنْ بُعِثَ أَشْقَاهَا ۖ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ۖ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ
Semûd kavmi, azgınlıkları yüzünden peygamberlerini yalanladı. 12. İçlerinden en azgın olanı ileri atıldı. 13. Allah'ın peygamberi onlara dedi ki: "Allah'ın devesine ve onun su içme hakkına dikkat edin!" 14. Ama onlar onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rableri, günahları

¹³⁶ A'râf 7/74.

¹³⁷ Hûd 11/62-63.

yüzünden onları helak etti ve hepsini yerle bir etti. 15. Allah, onların akıbetinden hiçbir şekilde korkmaz.”

Bu âyetler, Semûd kavminin kendilerine verilen ilahi mucizeye karşı nasıl isyan ettiğini anlatmaktadır. Allah, onlara bir mucize olarak bir deve gönderdi ve ona zarar vermemelerini emretti. Ancak kavmin en azgın kişisi deveyi öldürdü. Bu olay, Semûd kavminin inkârcılığının ve isyanının doruk noktasıdır.

4. Semûd Kavminin Helakı (Fussilet 41/17-18)

وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمُ صَيعَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ وَنَجَّيْنَا

وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمُ صَيعَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ وَنَجَّيْنَا
الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ “Semûd kavmine doğru yolu gösterdik, fakat onlar doğru
yolu bırakıp körlüğü tercih ettiler. Bunun üzerine, kazanmakta oldukları günahlar
sebebiyle, alçaltıcı bir azapla yıldırım onları yakaladı. 18. İman eden ve Allah’a
karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık.”¹³⁸

Bu âyetler, Semûd kavminin Allah tarafından doğru yola iletilmesine rağmen inkârı tercih ettiğini belirtmektedir. Sonunda Allah, onları büyük bir azap ile helak etmiş, ancak inananları kurtarmıştır. Bu, insanın özgür iradeye sahip olduğu, ancak yanlış tercihlerinin bedelini ağır ödeyebileceği gerçeğini gözler önüne serer.

Hulasa, Semûd kavmi, Âd kavminden sonra güçlü bir medeniyet kurmuş, ancak zamanla şirke düşmüştür. Hz. Sâlih onları tevhid inancına çağırmış, ancak onlar eski geleneklerine bağlı kalarak onu yalanlamışlardır. Allah, onlara bir mucize olarak deve göndermiş, ancak deveyi öldürerek isyanlarını zirveye çıkarmışlardır. Bunun sonucunda Allah, korkunç bir ses ve yıldırımla onları helak etmiştir. Ancak iman edenler bu azaptan kurtulmuştur.

2.6. Hz. İbrahim

Hz. İbrahim’in ismi, Kur’ân-ı Kerîm’de yaklaşık **69 kez** geçmektedir. Tevhid mücadelesi, putperestliğe karşı tavrı, Allah’a olan teslimiyeti ve peygamberlik mirası nedeniyle Kur’ân’da en çok anılan peygamberlerden biridir. Hz. İbrahim’le ilgili Kur’an’da geçen aktarımlardan en dikkat çekici husus, yaratıcı ve terbiye edici

¹³⁸ Fussilet 41/17-18.

mutlak bir varlık arayışı içinde olması ve Allah inancına yönelik yaklaşımının vurgulanmasıdır.¹³⁹

Aşağıda Hz. İbrahim'in peygamber olduğunu açıkça belirten bazı âyetler Türkçe mealıyla birlikte verilip kısa bir değerlendirmesi yapılmıştır:

Nahl 120-122. Âyetler

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ شَاكِرًا لِّأَنْعَمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ “Şüphesiz ki İbrahim, Allah’a gönülden bağlı, hakka yönelen bir önderdi ve müşriklerden değildi. Allah’ın nimetlerine şükreden bir kuldu. Allah onu seçti ve dosdoğru yola iletti. Ona dünyada da güzellik verdik. Şüphesiz ki o, ahirette de salihlerdendir.”¹⁴⁰

Bu âyetler, Hz. İbrahim'in Allah tarafından seçildiğini (اجْتَبَاهُ) ve ona doğru yolun gösterildiğini açıkça belirtmektedir. Bu ifadeler, onun sıradan bir insan değil, Allah'ın özel olarak seçtiği bir peygamber olduğunu gösterir.

Şu'arâ 83-86. Âyetler

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةٍ “Rabbim! Bana hikmet ver ve beni salihler arasına kat. Sonraki nesiller içinde bana güzel bir şöhret nasip et. Beni nimetlerle dolu cennetin varislerinden eyle. Babamı bağışla, çünkü o sapıklardan oldu.”¹⁴¹

Hız. İbrahim, yüce Allah'tan hikmet (حُكْم) istemektedir ki bu, peygamberlerin sahip olmak istedikleri en temel özelliklerden biridir. Ayrıca, sonraki nesillerin onu hayırla anmasını dilemesi, onun peygamber olarak örnek alınacak bir şahsiyet olduğunun delilidir.

A'lâ 18-19. Âyetler

¹³⁹ Abdüsselam Soylu, “Kur'an'da Hz. İbrahim'in Vasıf ve Üstünlükleri”, *Antakiyat*, 7/1 (2024), 38.

¹⁴⁰ Nahl, 16/120-122.

¹⁴¹ Şu'arâ, 26/83-86.

صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى “Şüphesiz ki bu (anlatılanlar), önceki sahifelerde de vardır. İbrahim’in ve Musa’nın sahifelerinde de (vardır).”¹⁴²

Bu âyet, Hz. İbrahim’e sahifeler verildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Kur’an’da peygamberlere kitap ya da vahiy verilmesi, onların peygamber olduğunu kanıtlayan bir özelliktir. Dolayısıyla Hz. İbrahim’in ilahi kitap sahibi bir peygamber olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Meryem 41-42. Âyetler

وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا “Kitapta İbrahim’i de an. Şüphesiz ki o, özü sözü doğru biriydi ve bir peygamberdi. Hani babasına, "Babacığım! İştirmeyen, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan şeylere neden tapıyorsun?" demişti.”¹⁴³

Bu âyette Hz. İbrahim’in peygamber olduğu doğrudan ifade edilmektedir (إِنَّهُ - "O, özü sözü doğru bir peygamberdi"). Ayrıca onun putperestlikle mücadelesine dikkat çekilerek, peygamberlerin en önemli görevlerinden birinin tevhidi yaymak olduğu vurgulanmaktadır.

Hız. İbrahim’in Kavmi

Tevbe suresinin 70. âyeti¹⁴⁴ kerimesinde yer alan وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ ifadesini Kenân’nın oğlu Nemrût ve onun kavmi şeklinde açıklayan Kurtubî’ye (ö. 671/1273) göre Hz. İbrahîm belli bir kavime gönderilmiştir.¹⁴⁵ Moritanya asıllı tefsir âlimi Muhammed Emîn eş-Şinkîti de (1907-1974) böyle bir beyanda bulunmuştur.¹⁴⁶

¹⁴² A’lâ, 87/18-19.

¹⁴³ Meryem, 19/41-42.

¹⁴⁴ Âyetin tamamı: أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ “Bunlara kendilerinden öncekilerin, Nûh, Âd ve Semûd toplumlarının, İbrâhim’in kavminin, Medyen halkının ve yıkılıp giden beldeler ahâlisinin haberleri gelmemiş miydi? Onlara peygamberleri apaçık delillerle geldiler. Demek ki Allah onlara zulmetmiş değildi, asıl onlar kendilerine zulmetmişlerdi. Tevbe, 9/70.

¹⁴⁵ Kurtubî, el-Câmi‘ li-aḥkâmi ‘l-Kur‘ân, 8/202.

¹⁴⁶ Muhammed el-Emîn b. Muhammed el-Muhtâr b. Abdilkâdir eş-Şinkîti, Edvâ ‘ü’l-beyân fî izâhi ‘l-Kur‘ân bi ‘l-Kur‘ân, (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1441/2019), 5/770.

Bununla birlikte Hz. İbrâhim, Kitâb-ı Mukaddes ve İslâmî kaynaklara göre, eşi Sâre, yeğeni Lût ve beraberindeki kişilerle birlikte Nemrud'un hüküm sürdüğü topraklardan ayrılmıştır. İlk olarak Harran'a, ardından Ürdün'e gitmiş, orada bir süre kaldıktan sonra Mısır'a geçmiş ve nihâyetinde Filistin bölgesine dönmüştür.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. İbrâhim'in Kâbe'nin bulunduğu Mekke için dua ettiği ve buranın güvenli bir şehir olmasını dilediği belirtilir.¹⁴⁷ Ayrıca, bu bölgeyi "haram" yani kutsal ilan etmiş; kan dökmek başta olmak üzere, başka yerlerde serbest olan bazı eylemleri burada yasaklamıştır. Bunun yanı sıra, soyundan gelenlerin Allah'a bağlı bir topluluk olmasını istemiş ve onlara peygamberler göndermesi için Allah'a dua etmiştir.¹⁴⁸

Bu bilgiler ışığında, Hz. İbrâhim'in tebliğ faaliyetlerini özellikle Mezopotamya'da yürüttüğü ve burada yaşayan dağınık topluluklara hitap ettiği anlaşılmaktadır. Bu toplulukların belirli bir isimle anılmaması, onların ortak bir kimlik ya da teşkilatlanmış bir yapı içinde olmadığını düşündürmektedir. Hz. İbrâhim'in mesajı, bu nedenle belirli bir kavme değil, inançsızlık içinde olan ve hakikati arayabilecek herkese yönelik olmuştur denilebilir.

2.7. Hz. Lût

Hz. Lût'un (a.s.) peygamber olduğuna dair Kur'ân-ı Kerîm'de doğrudan ifadeler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:¹⁴⁹

Şu'arâ Sûresi 161-162. Âyetler

¹⁴⁷ Bakara 2/126; İbrâhîm 14/35.

¹⁴⁸ Bakara 2/126-129; İbrâhîm 14/35, 40.

¹⁴⁹ Hz. Lût ve kavmiyle ilgili Kur'ân âyetlerinin dağılımı, toplamda 16 sûrede 116 âyet olarak yer almaktadır. Bu âyetlerin 27'sinde doğrudan "Lût" ismi geçerken, 60 âyet olayın anlatımına, 29 âyet ise konuyla ilgili çeşitli detaylara ayrılmıştır. Hz. Lût'un kıssasının anlatıldığı sûreler ve bu sûrelerdeki âyetlerin dağılımı şu şekildedir: **En'âm Sûresi'nde** 1 âyet, **A'râf Sûresi'nde** 5 âyet, **Hûd Sûresi'nde** 16 âyet, **Hicr Sûresi'nde** 6 âyet, **Enbiyâ Sûresi'nde** 5 âyet, **Hacc Sûresi'nde** 2 âyet, **Şuarâ Sûresi'nde** 9 âyet, **Neml Sûresi'nde** 6 âyet, **Ankebût Sûresi'nde** 12 âyet, **Sâffât Sûresi'nde** 6 âyet, **Sâd Sûresi'nde** 1 âyet, **Kâf Sûresi'nde** 3 âyet, **Zâriyât Sûresi'nde** 2 âyet, **Necm Sûresi'nde** 3 âyet, **Kamer Sûresi'nde** 5 âyet ve **Tahrîm Sûresi'nde** 1 âyet bulunmaktadır. Bu dağılıma göre Hz. Lût ve kavmiyle ilgili en fazla bilgi içeren sûreler **Hûd (16 âyet)**, **Ankebût (12 âyet)** ve **Şuarâ (9 âyet)** sûreleridir. Diğer sûrelerde ise kıssa daha kısa bölümler hâlinde ele alınmıştır. Ömer Müftüoğlu, *Kur'ân'da Hz. Lut ve Kavmi*, (Eskişehir: Eskişehir İslami İlimler Vakfı Yayınları, 1997), 17.

إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ “Onlara kardeşleri Lût dedi ki:

‘(Allah’a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?’ (Ben) sizin için güvenilir bir peygamberim.”¹⁵⁰ Âyette Lut’un kendisine inanmama noktasında ısrarcı davranan kavmine doğrudan ve net bir şekilde ben bir peygamberim ifadesi onun peygamberliğinin açık delilidir.

Sâffât Sûresi 133-134. Âyetler

وَإِنَّ لُوطًا لِّمَنِ الْمُرْسَلِينَ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ “Şüphesiz Lût da peygamberlerdendi.

Onu ve ailesini (iman edenleri) topluca kurtardık.”¹⁵¹

Görüldüğü üzere Şu'arâ 161-162'de Hz. Lût'un kendisini ‘رسول’ (peygamber) olarak tanıttığı açıkça görülmektedir. Sâffât 133. âyette ise "وَإِنَّ لُوطًا لِّمَنِ الْمُرْسَلِينَ" ifadesiyle onun gönderilmiş peygamberlerden biri olduğu kesin bir dille bildirilmiştir. Ayrıca Şuarâ Sûresi'nde Hz. Lût'un kıssası, Hz. Nûh, Hûd, Sâlih, İbrâhim, Şuayb gibi peygamberlerin kıssalarıyla benzer bir anlatım içinde sunulmuştur. Bu, onun peygamberliğinin diğer peygamberler gibi kesin olduğunu gösterir.

Hz. Lut’un Kavmi: Hz. Lût’un (a.s.) kavmi vardır ve Kur’ân’da bunlara "**Kavm-i Lût**" (Lût Kavmi) adı verilmektedir. Bu kavmin yaşadığı yer, işledikleri günahlar ve helak oluşlarıyla ilgili detaylar Kur’ân’da geniş bir şekilde anlatılmaktadır.

1. Kavmi Kimdir ve Nerede Yaşamışlardır?

Hz. Lût’un kavmi, Sedom (Sodom) ve Gomorra adlı şehirlerde yaşayan bir topluluktur. Günümüzde bu bölgelerin, Lût Gölü (Ölü Deniz) çevresinde olduğu düşünülmektedir. Kur’ân’da bu bölge için "mü'tefikât" (altüst olan şehirler) ifadesi kullanılmıştır.¹⁵²

2. Kavmin İşlediği Büyük Günahlar

¹⁵⁰ Şuarâ 26/161-162.

¹⁵¹ Sâffât 37/133-134.

¹⁵² Müftüoğlu, Kur’ân’da Hz. Lut ve Kavmi, 24-27.

Kur'ân'a göre Lût Kavmi, ahlaki bozulmaları ve özellikle cinsel sapkınlıklarıyla öne çıkmaktadır:

- **Eşcinsellik:** Kur'ân'da, Lût Kavmi'nin erkeklerinin kadınları bırakıp erkeklere yöneldiği vurgulanmaktadır.
- Hz. Lût onlara, bu fiillerin fitrata aykırı olduğunu söyleyerek uyarılarda bulunmuştur:
"إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ ۚ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ" *Siz, gerçekten de, kadınları bırakıp erkeklere yaklaşan bir kavimsiniz! Hayır, siz sınırı aşan bir topluluksunuz.*" ¹⁵³
- **Zorbalık ve Sapkınlık:** Kavimde eşcinselliğin yanı sıra, sapkın ilişkileri zorla yaptıran, yolda geçen insanlara saldıran, toplumsal bozulmaya yol açan bir yapı olduğu da belirtilmektedir.

Kur'ân, Lût Kavmi'ne indirilen azabı son derece açık ve etkileyici bir üslupla anlatmaktadır. Bu azabın farklı sûrelerde çeşitli ifadelerle dile getirildiği görülmektedir. Lût kavminin yaşadığı şehrin yıkımını betimlemek için kullanılan "المُؤْتَفِكَاتُ" kelimesi, aslında cümlede gizli olarak bulunan القرى (köyler) kelimesinin bir sıfatıdır.

Aynı ifade, Tevbe Sûresi'nde çoğul hâli olan "المُؤْتَفِكَاتُ" şeklinde geçmektedir. Bu çoğul form, yerleşim yerlerinin en az üç veya daha fazla olduğunu gösterir. Bu nedenle bazı âlimler, yerle bir edilen şehirlerin sadece Sodom'dan ibaret olmadığını, Amora, Devme, Sabura ve Samura gibi başka yerleşimlerin de bu felakete uğradığını belirtmişlerdir. ¹⁵⁴

Diğer yandan, Kur'ân, Hz. Lût'un ailesinin akıbetine de dikkat çekmektedir. Onun, eşi hariç diğer aile fertleriyle birlikte kurtuluşa erdiği vurgulanır. ¹⁵⁵

"فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ" *"Biz onu ve ailesini kurtardık; ancak hanımını (kurtarmadık)."* وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ □

¹⁵³ A'râf 7/81.

¹⁵⁴ Mustafa Kırız, *Kutsal Kitaplardaki Tarihi Olaylar ve Edebi Yorumu* (Hz. Adem'den Hz. Lut'a Kadar, (Elazığ: Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), 427.

¹⁵⁵ Kırız, *Kutsal Kitaplardaki Tarihi Olaylar ve Edebi Yorumu* (Hz. Adem'den Hz. Lut'a Kadar, 427.

kalanlardan oldu. Üzerlerine ise azap yağmuru yağdırdık. İşte günahkârların sonu böyle olur!" Bu âyetler, sadece putperestlik ya da şirk nedeniyle değil, topluma yayılan ahlaki çöküş, yozlaşma ve kötü davranışlar sebebiyle de ilâhî azabın gelebileceğini ortaya koymaktadır. Yani cezalandırılma ve helak yalnızca inanç sapmalarıyla sınırlı değildir; toplumun ahlaki çöküş ve yozlaşması da büyük bir felakete neden olabilir.¹⁵⁶

2.8. Hz. İsmail

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. İsmail, peygamber olarak zikredilmiş ve onun salih bir kul olduğu vurgulanmıştır. İlgili bazı âyetler aşağıda verilmiştir:

Meryem Sûresi 54-55. Âyetler

وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ ۖ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا (54) وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا "Kitapta İsmail'i de an! Gerçekten o, sözünde duran biriydi. O, bir resul ve nebî idi." (Meryem, 19/54) "O, ailesine namazı ve zekâtı emrederdi ve Rabbi katında hoşnutluk kazanmış biriydi."¹⁵⁷ Bu âyetlerde Hz. İsmail'in "resûl" ve "nebî" olduğu açıkça belirtilmektedir. Ayrıca onun, verdiği sözde duran, namazı ve zekâtı emreden bir peygamber olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum, Hz. İsmail'in sadece bir şahsiyet olarak değil, topluma örnek olan bir önder olarak da rol üstlendiğini göstermektedir.

Sâffât Sûresi 101-107. Âyetler

فَبَشِّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ ۚ قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمُرُ ۖ سَتَجِدُنِي إِنِ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ وَنَادَيْنَاهُ أَنْ *"Biz, يا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَقْتَ الرَّؤْيَا ۚ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ وَقَدَيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ ona (İbrahim'e) halim (yumuşak huylu, sabırlı) bir oğul müjdeledik."*¹⁵⁸ "Çocuk, onunla birlikte yürüyüp çalışacak çağa gelince İbrahim ona, 'Yavrucuğum! Ben rüyamda seni kurban ettiğimi görüyorum. Bir düşün, ne dersin?' dedi. O da, 'Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın'

¹⁵⁶ Kırgız, Kutsal Kitaplardaki Tarihi Olaylar ve Edebi Yorumu (Hz. Adem'den Hz. Lut'a Kadar, 427.

¹⁵⁷ Meryem, 19/55.

¹⁵⁸ Sâffât, 37/101.

dedi.¹⁵⁹ "Her ikisi de Allah'a teslim olunca ve İbrahim onu alını üzerine yatırınca"¹⁶⁰
"Biz ona, 'Ey İbrahim!' diye seslendik."¹⁶¹ "Sen rüyanın gereğini yerine getirdin.
Şüphesiz biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız."¹⁶² "Gerçekten bu, çok büyük
bir imtihandı."¹⁶³ "Biz, oğlunu büyük bir kurbanlıkla fidiye verdik."¹⁶⁴ Bu âyetler, Hz.
İsmail'in peygamberlik vasfına dair dolaylı bir delil içermektedir.

Enbiyâ Sûresi 85-86. Âyetler

(86) وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ (85) وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ
"İsmail'i, İdris'i ve Zülkifl'i de hatırla! Onların hepsi sabredenlerdendi."¹⁶⁵ "Biz,
onları rahmetimizin içine aldık. Şüphesiz onlar salih kimselerdendi." ¹⁶⁶

Bu âyetlerde Hz. İsmail, diğer peygamberlerle birlikte zikredilmiş ve onun
sabırlı, salih ve Allah'ın rahmetine mazhar olan bir kişi olduğu vurgulanmıştır.
Burada, peygamberlerin temel vasıflarından biri olan sabır özellikle öne
çıkartılmaktadır. Hz. İsmail, hem büyük bir imtihana sabırla göğüs germesi hem de
hayatı boyunca Allah'a olan bağlılığıyla bu vasfa layık olmuştur.

Hiz. İsmail'in Kavmi

Hiz. İsmail (a.s.), Kur'an-ı Kerim'de peygamber olarak anılmakla birlikte,
özel olarak bir kavme gönderildiğine dair doğrudan bir bilgi verilmez. Ancak tarihî
ve İslâmî kaynaklara göre, o Arap Yarımadası'nda özellikle Mekke civarında
yaşayan halklara tebliğde bulunmuştur. Hiz. İsmail'in tebliğ ettiği din, tevhid
(Allah'ın birliği) inancı üzerine kurulu olan Hiz. İbrahim'in dinidir.¹⁶⁷

Hiz. İsmail, annesi Hiz. Hacer ile birlikte Mekke'ye yerleşmiş ve burada
Cürhümîler adlı Arap kabilesiyle ilişkiler kurmuştur. İslâmî rivâyetlere göre, Hiz.

¹⁵⁹ Sâffât, 37/102.

¹⁶⁰ Sâffât, 37/103.

¹⁶¹ Sâffât, 37/104.

¹⁶² Sâffât, 37/105.

¹⁶³ Sâffât, 37/106.

¹⁶⁴ Sâffât, 37/107.

¹⁶⁵ Enbiyâ, 21/85.

¹⁶⁶ Enbiyâ, 21/86.

¹⁶⁷ Müftüoğlu, Kur'an'da Hiz. Lut ve Kavmi, 34.

İsmail onlarla evlenmiş ve Arap toplumunun önemli bir figürü olmuştur. Onlara Hz. İbrahim'in dinini tebliğ etmiştir.¹⁶⁸

2.9. Hz. İshak

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İshak'ın peygamber olduğu açıkça belirtilmektedir. Onun peygamberliği, babası Hz. İbrahim ve oğlu Hz. Yakub ile birlikte vurgulanır. Bu durumu açıklayan bazı âyetler aşağıda verilmiştir:

En'âm Sûresi 84. Âyet

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ ۚ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ

*"Ona (İbrahim'e) İshak'ı ve Yakub'u bağışladık. Hepsini doğru yola ilettik. Daha önce de Nuh'u doğru yola iletmiştik. Onun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u (hidâyete erdirdik). İşte biz, iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız."*¹⁶⁹

Bu âyetle Hz. İshak, peygamberler zinciri içinde anılmaktadır. Özellikle, Allah'ın onu ve oğlunu (Hz. Yakub'u) hidâyete erdirdiği belirtilerek, onun Allah tarafından seçilmiş bir peygamber olduğu ve etrafındaki toplumu doğru yola iletmesi vurgulanmaktadır.

Sâffât Sûresi 112-113. Âyetler

وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ (112) وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَى إِسْحَاقَ ۚ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ

"Ona (İbrahim'e), salihlerden bir peygamber olan İshak'ı müjdeledik."¹⁷⁰ "Ona ve İshak'a bereket verdik. Onların soylarından iyilik yapan da vardır, nefesine açıkça zulmeden de."¹⁷¹

Bu âyet, Hz. İshak'ın hem Allah tarafından müjdelenen bir evlat hem de peygamber olarak seçilmiş bir kişi olduğunu göstermektedir. Ayrıca, onun soyundan gelenlerin içinde hem iyiler hem de kötüler olacağı belirtilerek, peygamber neslinin devamı vurgulanmaktadır.

¹⁶⁸ Müftüoğlu, Kur'an'da Hz. Lut ve Kavmi, 34.

¹⁶⁹ En'âm, 6/84.

¹⁷⁰ Sâffât, 37/112.

¹⁷¹ Sâffât, 37/113.

Enbiyâ Sûresi 72-73. Âyetler

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۚ وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ (72) وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ
وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۚ (73) "Ona (İbrahim'e), ayrıca bir
lütuf olarak İshak'ı ve (onun oğlu) Yakub'u bağışladık. Hepsini salih kimseler
yaptık." 172

"Onları, emrimizle doğru yolu gösteren önderler kıldık. Onlara hayırlı işler yapmayı,
namazı dosdoğru kılmayı ve zekât vermeyi vahyettik. Onlar yalnızca bize ibadet eden
kimselerdi." 173

Burada Hz. İshak'ın ve oğlunun (Hz. Yakub'un) Allah tarafından doğru yolu
gösteren önderler olarak seçildiği belirtilmektedir. Aynı zamanda, onlara namaz ve
zekât gibi ibadetlerin emredildiği ifade edilerek, Hz. İshak'ın peygamberlik görevi
vurgulanmaktadır.

Hz. İshak'ın doğrudan bir kavme gönderildiğine dair Kur'an-ı Kerim'de açık
bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, o da diğer peygamberler gibi Allah'ın vahyini
insanlara ulaştırmış ve babası Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği tevhid dinini yaymaya
çalışmıştır.

Hz. İshak, Hz. İbrahim'in soyundan gelen bir peygamber olduğu için onun
yolunu takip etmiş, tevhid ve halis din konusunda oğullarından biri olan Hz. Yakub
(İsrail) ile birlikte İsrailoğullarının atalarından biri olmuştur.

Bu duruma Kur'an-ı Kerim'de dolaylı bir şekilde şöyle işaret edilmektedir:

وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يٰبَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ أَمْ
كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنۢ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ
وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ "İbrahim bunu oğullarına vasiyet etti, Yakub da:
'Oğullarım! Allah sizin için bu dini seçti. O halde sadece Müslümanlar olarak can
verin.' dedi." 174 "Yoksa Yakub'a ölüm gelip çattığında siz orada mıydınız? O,

172 Enbiyâ, 21/72.

173 Enbiyâ, 21/73.

174 Bakara, 2/132.

*oğullarına, 'Benden sonra neye ibadet edeceksiniz?' diye sorduğunda, onlar şöyle dediler: 'Senin ilahına ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahına; tek olan Allah'a kulluk edeceğiz. Biz yalnızca O'na teslim olmuş kimseleriz.'"*¹⁷⁵

Bu âyetler, Hz. İshak'ın da babası Hz. İbrahim gibi İslam'ın yegâne gayesi ve özünü oluşturan tevhid inancını tüm samimiyetiyle tebliğ ettiğini gösterir. İsrailoğulları da Hz. İshak'ın soyundan geldikleri için, onun inancı, sonraki nesiller için bir temel olmuştur.

2.10. Hz. Yakûb

Ebû Mansûr el-Cevâlîkî'ye (ö. 540/1145) göre, Âdem, Sâlih, Şu'ayb ve Muhammed dışındaki tüm peygamber isimleri gibi, Ya'kûb ismi de yabancı kökenlidir. Ancak kendisi, ismin Arapça menşeli olduğu yönündeki bir görüşe de dikkat çekmektedir.¹⁷⁶

Ya'kûb isminin ilişkilendirildiği 'akaba kökü sözlüklerde "takip etmek, ardından gelmek, halef olmak" anlamlarına gelirken, a 'kaba fiili ise "arkasında nesil bırakmak" şeklinde açıklanmaktadır. Kimi âlimler Kur'ân'da Yakup peygamberin soyundan bahsedilirken *Benî İsrâîl* (İsrailoğulları) ifadesinin kullanılmasını, ancak atalarına dair anlatımlarda Ya'kûb isminin tercih edilmesini, onun İbrahim'e bir müjde olarak, oğlu İshak'ın ardından verilen bir nimet oluşuyla açıklamaktadır.¹⁷⁷

Hz. Yakub'un¹⁷⁸ (a.s.) peygamber olduğunu doğrudan veya dolaylı olarak ifade eden âyetler bulunmaktadır. Bu âyetler aşağıda verilmiştir:

Meryem Suresi, 49. Âyet

¹⁷⁵ Bakara, 2/133.

¹⁷⁶ Ebû Mansûr Mevhub b. Ahmed b. Muhammed el-Cevâlîkî, *el-Mu'arreb mine'l-kelâmi'l-a'cemî 'alâ hûrûfi'l-mu'cem*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, (Kahire 1360/1941), s. 168.

¹⁷⁷ Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed es-Süyûtî, *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*, nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhim, (Kahire 1387/1967, 1405/1985), 2/115.

¹⁷⁸ Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Ya'kûb, hem kendi ismiyle hem de "İsrâîl" olarak anılmaktadır. Onun adı, on farklı sûrede toplam on altı kez geçmektedir (el-Bakara 2/132, 133, 136, 140; Âl-i İmrân 3/84; en-Nisâ 4/163; el-En'âm 6/84; Hûd 11/71; Yûsuf 12/6, 38, 68; Meryem 19/6, 49; el-Enbiyâ 21/72; el-Ankebût 29/27; Sâd 38/45). "İsrâîl" ismi ise doğrudan iki âyette (Âl-i İmrân 3/93; Meryem 19/58) geçerken, "Benî İsrâîl" (İsrailoğulları) terkihiyle kırk bir farklı yerde zikredilmektedir. Bazı rivâyetlere göre "Ya'kûb" ismi, onun Allah'ın emir ve yasaklarını yazılı bir kaynaktan takip edip uygulaması, soyunun kendisini izlemesi veya doğum sırasında kardeşinin topuğunu tutması gibi sebeplerle verilmiştir. Bununla birlikte, İslâmî kaynaklar, "Ya'kûb" kelimesinin Arapça kökenli olmadığını ifade etmektedir. Ömer Faruk Harman, "Ya'kûb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim, 14 Şubat 2025).

(İbrahim) "وَلَمَّا أَعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ۖ

onlardan ve Allah'tan başka taptıkları şeylerden uzaklaşınca, ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık ve hepsini peygamber yaptık."¹⁷⁹

Bu âyette, Hz. Yakub'un doğrudan peygamber olduğu belirtilmiştir. Ayrıca onun babası Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İshak ile birlikte seçkin peygamberlerden biri olduğu vurgulanmaktadır.

Nisâ Suresi, 163. Âyet

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّ ۖ نَنْ مِنْ بَعْدِهِ ۖ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ

"Şüphesiz, biz sana da vahyettik; Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi. Ve İbrahim, İsmail, İshak, Yakub, torunları (Esbat), İsa, Eyyub, Yunus, Harun ve Süleymân'a da vahyettik. Davud'a ise Zebur'u verdik."¹⁸⁰

Burada Hz. Yakub'un ismi, vahiy alan peygamberler arasında sayılmaktadır. Vahiy alan bir kişinin peygamber olduğu açıktır. Dolayısıyla bu âyet, onun peygamberliğine kesin bir delildir.

En'âm Suresi, 84. Âyet

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا ۖ هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ ۚ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ

"Biz ona (İbrahim'e) İshak'ı ve Yakub'u bağışladık; hepsini doğru yola ilettik. Daha önce de Nuh'u doğru yola iletmıştik. Onun soyundan Davud'u, Süleymân'ı, Eyyub'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u da doğru yola ilettik. İşte biz, iyilik edenleri böyle mükâfatlandırırız."¹⁸¹ Bu âyet, Hz. Yakub'un ilahi hidâyet ile seçilmiş bir kişi olduğunu bildiriyor. Hidâyet verilen isimlerin çoğunun peygamber olduğu düşünüldüğünde, Hz. Yakub'un da peygamber olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

2.11. Hz. Yûsuf

¹⁷⁹ Meryem, 19/49.

¹⁸⁰ Nisa, 4/164.

¹⁸¹ En'âm, 6/84.

Hız. Yûsuf, Ya'kûb peygamberin oğludur İsrâiloğulları'na gönderilmiştir. Kur'an'a göre Ya'kûb'un on iki oğlundan biridir ve Yûsuf ile Bûnyâmin an-baba bir kardeşir.¹⁸² Hız. Yusuf'un (a.s.) peygamber olduğunu doğrudan veya dolaylı olarak ifade eden âyetler aşağıda belirtilmiştir:

Yûsuf Suresi, 6. Âyet

وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ

يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ *"İşte böylece Rabbin seni seçecek, sana rüyaların yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi, sana ve Yakub ailesine de nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz, Rabbin bilendir, hikmet sahibidir."*¹⁸³ Burada Hız. Yusuf'un Allah tarafından "seçildiği" ve "özel bir bilgi" ile donatıldığı belirtilmektedir. Bu ifadeler, onun bir peygamber olarak gönderileceğine dair açık bir işarettir.

Yûsuf Suresi, 24. Âyet

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا اَنْ رَّا بُرْهَانَ رَبِّهٖ ۖ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهٗ السُّوٓءَ وَالْفَحْشَآءَ ۚ اِنَّهٗ مِنْ

عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ *"Kadın onu kesinlikle arzulamıştı; eğer rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadını arzulardı. Böylece onu, kötülükten ve ahlâksız bir iş yapmaktan uzak tutmak istedik. Şüphesiz o samimi kullarımızdandı."*¹⁸⁴

Âyetten Hız. Yusuf'un peygamber olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür. Âyette, Hız. Yusuf'un (a.s.) "Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi" kadına meyiletme ihtimalinin olduğu ifade edilmektedir. Ancak Allah, ona "burhan" (kesin delil, açık bir işaret, ilahi bir ikaz) göstermiş ve onu "sû" (kötülük) ve "fahşâ" (çirkin iş, zina gibi büyük günahlar) işlemekten uzak tutmuştur. Bu, onun ilahi bir himaye altında olduğunu ve Allah'ın özel bir lûtfuna mazhar kılındığını gösterir. Nitekim âyet, Hız. Yusuf'un fiziksel gelişimini tamamlamış ve ergenlik dönemini atlatmış olduğunu göstermektedir.¹⁸⁵

¹⁸² Yûsuf 12/4, 59.

¹⁸³ Yûsuf, 12/6.

¹⁸⁴ Yûsuf, 12/24.

¹⁸⁵ Zühtü Akbayır, "Hız. Yusuf'un Hayatının Gelişim Psikolojisi Açısından Analiz ve Yorumu", *Daniname Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, (2021), 181.

Âyetin sonunda إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ (Şüphesiz o, samimi kılınmış kullarımızdandır) buyrulmaktadır. Burada geçen "مخلص" kelimesi, Allah tarafından özellikle seçilmiş, arındırılmış ve ihlas sahibi kılınmış anlamına gelir. Kur'ân'ı Kerîm'de peygamberler genellikle yüce Allah'ın özel olarak seçtiği ve temizlediği kullar olarak tanıtılır. Örneğin, diğer peygamberler için de benzer ifadeler kullanılmıştır.¹⁸⁶

Dolayısıyla, Yûsuf Suresi 24. âyeti, Hz. Yusuf'un peygamberliğini dolaylı olarak ispatlayan âyetlerden biri olarak değerlendirilebilir. Özellikle, yüce Allah'ın onu "sû' ve fahşâ"dan (marjinal yaklaşımlardan) uzak tutması ve onun "mukhlas" olarak nitelendirilmesi, onun sıradan bir insan değil, ilahi bir misyon sahibi olduğunu göstermektedir.

Ayrıca bu olay, peygamberlerin peygamberlik öncesinde de (çocukluk dönemi de dâhil olmak üzere) günah işlemekten kesin bir şekilde korunmuş oldukları görüşünü destekler mahiyettedir.¹⁸⁷

2.12. Hz. Eyyûb

Hz. Eyyûb'un¹⁸⁸ peygamber olduğunu doğrudan veya dolaylı olarak bildiren bazı âyetler aşağıda aktarılmıştır:

Nisa Suresi 163. Âyet

وَأَنَا أُوحِينَا إِلَيْكَ كَمَا أُوحِينَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ

"Şüphesiz biz, Nûh'a ve

¹⁸⁶ Bkz. Sâd 38/45-47.

¹⁸⁷ Hayreddin Karaman vd. *Kur'ân Yolu, Türkçe Meal ve Tefsîr*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), 2/226, 227. Detaylı bilgi için bk. Bayram Ayhan, *Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Peygamberlerin İsmeti*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 41-125.

¹⁸⁸ İbrânîce Kitâb-ı Mukaddes'te Hz. Eyyûb'un adı **İyyôb (İyyôv)** şeklinde geçmektedir. Bu ismin kökeni ve anlamı tartışmalı olup farklı etimolojik açıklamalar öne sürülmüştür. Bazı araştırmacılar, kelimenin İbrânîce'de "düşman olmak, düşmanca davranmak" anlamına gelen **âyav** fiilinden türediğini ileri sürerken, diğer bazı görüşler, "sabırla hastalığa katlanmak" veya "Ey ilâhî baba, neredesin?" anlamlarını taşıyabileceğini belirtmektedir. Ayrıca, bu kelimenin eski Güney Arabistan ve Semûd dillerinde **'yb**, eski Babilonya dilinde **Ayyâbum**, Tel Amarna tabletlerinde ise **Ayâb (A-ia-ab)** biçiminde yer aldığı tespit edilmiştir. Arapça kökenli olmayan **Eyyûb** isminin, Arapça'da "tövbe etmek" anlamına gelen **evb** köküyle fonetik benzerlik taşıdığı da ifade edilmektedir. Ömer Faruk Harman, "Eyyûb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim, 14 Şubat 2025).

ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyûb'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleymân'a da vahyettik. Davud'a ise Zebur'u verdik."¹⁸⁹

Bu âyette Hz. Eyyûb'un ismi diğer peygamberlerle birlikte açıkça zikredilmektedir. Ona vahiy geldiği belirtilmiş, dolayısıyla peygamber olduğu açıkça ifade edilmiştir.

En'am Suresi 84. Âyet

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ

وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ "Biz ona (İbrahim'e) İshak'ı ve Yakub'u bağışladık. Hepsini doğru yola ilettik. Daha önce de Nûh'u doğru yola iletmıştik. Onun soyundan Davud'u, Süleymân'ı, Eyyûb'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u da doğru yola ilettik. İşte biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız."¹⁹⁰

Bu âyette Hz. Eyyûb, diğer peygamberlerle birlikte sayılmakta ve onların da doğru yola iletildiği bildirilmektedir. Kur'an'da "hidâyete erdirilmek" ifadesi, peygamberlerin seçilmesi anlamında da kullanıldığından, bu âyet Hz. Eyyûb'un peygamberliğine dolaylı bir delildir.

Enbiya Suresi 83-84. Âyetler

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِن ضُرٍّ

"Eyyûb'u da hatırla! Hani o, Rabbine, 'Başıma bu dert geldi ama Sen merhametlilerin en merhametlisisin' diye seslenmişti. Biz de onun duasını kabul ettik, başındaki sıkıntıyı giderdik, ona ailesini ve bir mislini daha verdik; tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için bir ibret olarak."¹⁹¹

¹⁸⁹ Nisâ, 4/163.

¹⁹⁰ En'am, 6/84.

¹⁹¹ Enbiya, 21/ 83-84.

Burada Hz. Eyyûb'un duasına icabet edilmesi ve onun ibret vesilesi olarak sunulması, peygamber olduğunu güçlü şekilde ima etmektedir. Zira Kur'an'da peygamberlerin dualarına özel olarak icabet edilmesi sıkça vurgulanan bir durumdur.

2.13. Hz. Şuayb

Hz. Şuayb'ın¹⁹² peygamber olduğunu doğrudan veya dolaylı olarak bildiren bazı âyetler aşağıda verilmiştir:

Şuara Suresi 177-181. Âyetler

إِذْ قَالَ لَهُمُ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ إِبْنِي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ

“Hani Şuayb onlara şöyle demişti: 'Siz Allah'tan korkmaz mısınız? Şüphesiz ben sizin için güvenilir bir peygamberim. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Ben sizden buna karşılık hiçbir ücret istemiyorum; benim ecrim ancak âlemlerin Rabbine aittir. Ölçüyü tam yapın ve eksik verenlerden olmayın.’”¹⁹³

Bu âyette Hz. Şuayb kendisini “رسول أمين (güvenilir bir peygamber)” olarak tanımlamakta ve halkına Allah'ın emirlerine uymalarını söylemektedir. "Resûl" kelimesinin kullanılması, onun peygamber olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Hz. Şuayb'ın Kavmi

Hz. Şuayb'ın peygamber olarak gönderildiği kavim, Kur'an'da açık bir şekilde Medyen halkı olarak belirtilmiştir. Ankebut Suresi'nin 36. âyetinde, Hud Suresi'nin 84-86. âyetlerinde ve Araf Suresi'nin 85. âyetinde Medyen halkına hitaben Hz. Şuayb'ın tebliğde bulunduğu anlatılmaktadır. Bu âyetlerde geçen وَالْيَ إِا أَخَاهُمْ شُعَيْبٌ ifadesi, Medyen halkının içinden çıkan ve onların kardeşi olan Hz. Şuayb'ın, Allah tarafından kendilerine peygamber olarak gönderildiğini açıkça

¹⁹² Kur'an'da Hz. Şuayb'ın adı toplamda on bir kez zikredilmektedir. Bu âyetler A'râf (7/85, 88, 90, 92 [iki defa]), Hûd (11/84, 87, 91, 94), Şuarâ (26/177) ve Ankebût (29/36) surelerinde yer almaktadır. Hz. Şuayb'ın gönderildiği kavim, Kur'an'da Medyen (A'râf 7/85; Hûd 11/84; Ankebût 29/36) ve Eyke (Şuarâ 26/176) isimleriyle anılmaktadır. İslam kaynaklarına göre, onun risalet görevini yürüttüğü bölgenin, Hz. Hûd ve Hz. Sâlih'in yaşadığı coğrafyaya benzer şekilde Kuzeybatı Arabistan ve Akabe Körfezi'nin doğu kıyıları olduğu kabul edilmektedir. Mehmet Ümit, “Şuayb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim, 21 Şubat 2025).

¹⁹³ Şuara Suresi, 26/177-181.

vurgulamaktadır. Hz. Şuayb'ın tebliğ ettiği mesajlar arasında özellikle tevhid inancı, adaletli ticaret, ölçü ve tartıda dürüstlük gibi ahlaki ilkeler öne çıkmaktadır. Kur'an, Medyen halkının bu uyarılara nasıl tepki verdiğini, Hz. Şuayb'a karşı nasıl direndiklerini ve sonunda Allah'ın azabına uğradıklarını detaylı bir şekilde anlatmaktadır. Bu bağlamda Hz. Şuayb, peygamberler silsilesi içinde sadece tevhid mücadelesi veren bir peygamber olarak değil, aynı zamanda toplumsal adaleti ve ekonomik dürüstlüğü savunan bir rehber olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Kur'an-ı Kerîm'de **Medyen** kelimesi, Hz. Şuayb ve Hz. Mûsâ kıssaları bağlamında on farklı yerde geçmektedir. Bu kelime, hem Hz. Şuayb'ın peygamber olarak gönderildiği kavmin yaşadığı bölgeyi¹⁹⁴ hem de Hz. Mûsâ'nın Mısır'dan kaçtıktan sonra sığındığı ve evlenerek uzun yıllar kaldığı yurdu ifade etmektedir.¹⁹⁵ Medyen halkı, Kur'an'da "**Ashâb-ı Medyen**"¹⁹⁶ ve "**Ashâbü'l-Eyke**"¹⁹⁷ olarak da anılmaktadır.¹⁹⁸

Kur'an'ın bildirdiğine göre Hz. Şuayb, Medyen halkını **tevhide** davet etmiş, onları çok tanrılı inançlardan vazgeçerek yalnızca Allah'a kulluk etmeye çağırmıştır. Bununla birlikte, toplumda yaygın olan ticari ahlaksızlıklara, özellikle ölçü ve tartıda haksızlık yapmaya, insanların mallarını eksiltmeye, ülke içinde bozgunculuk çıkarmaya ve tehdit yoluyla insanları Allah'ın yolundan alıkoymaya karşı çıkmıştır.¹⁹⁹ Ancak kavminin önde gelenleri onu yalancılıkla suçlamış, mesajına karşı direnç göstermiş ve ona inananları tehdit etmişlerdir. Hatta Hz. Şuayb'ı ve ona inananları sürgün etmekle korkutmuşlardır. Bunun üzerine Hz. Şuayb, kavmini ilâhî azapla uyarmış ve nihâyetinde korkunç bir deprem ile birlikte gök gürültüsünü andıran şiddetli bir ses onları helâk etmiştir.²⁰⁰ Bu kıssa, yalnızca geçmiş bir topluluğun başına gelen bir felaket anlatısı değil, aynı zamanda ahlaki yozlaşma ve haksız kazanç üzerine kurulu bir düzenin kaçınılmaz çöküşünü gözler önüne seren çarpıcı bir örnektir.

¹⁹⁴ A'râf 7/85; Hûd 11/84; Ankebût 29/36.

¹⁹⁵ Tâhâ 20/40; Kasas 28/22-28.

¹⁹⁶ Tevbe 9/70; Hac 22/44.

¹⁹⁷ Hicr 15/78; Şuarâ 26/176; Sâd 38/13; Kâf 50/14.

¹⁹⁸ Ömer Faruk Harman "Medyen", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim, 24 Şubat 2025).

¹⁹⁹ A'râf 7/85-86; Hûd 11/84-87.

²⁰⁰ A'râf 7/85-92; Hûd 11/84-95.

2.14. Hz. Musa

Hz. Mûsâ'nın²⁰¹ peygamber olduğunu açık veya dolaylı olarak bildiren âyetler bulunmaktadır. Bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

Meryem Suresi 51. Âyet

"Kitapta Mûsâ'yı da an! وَادْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَى ۚ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا ۚ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ۚ

Şüphesiz o ihlâslı bir kuldu ve hem resûl hem de nebî idi."²⁰² Bu âyet, Hz. Mûsâ'nın hem "رسول" (resûl) hem de "نبي" (nebî) olduğunu açıkça ifade etmektedir. Yani o, hem Allah'tan vahiy alan bir peygamber hem de insanlara bir şeriat getiren elçidir.

Taha Suresi 9-13. Âyetler

وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى ۖ إِذْ رَأَىٰ نَارًا ۖ فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا ۖ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا ۖ لَعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِقَبَسٍ ۖ أَوْ أَجْدُ عَلَى النَّارِ هَدًى ۖ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يُمُوسَىٰ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ ۖ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۖ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۚ وَأَنَّا نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ أَعْيُنٌ ۖ فَأَسْمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ۖ (Ey Muhammed!) Mûsâ'nın kıssası sana ulaştı mı? Hani o bir ateş görmüş ve ailesine, 'Siz burada bekleyin, ben bir ateş gördüm; belki size ondan bir kor getiririm veya ateşin yanında bir yol gösterici bulurum' demişti. Ateşin yanına vardığında şöyle seslenildi: 'Ey Mûsâ! Şüphesiz ben senin Rabbinim; artık ayakkabılarını çıkar! Çünkü sen kutsal Tuva vadisindesin. Ben seni seçtim; şimdi vahyedilecek olanı dinle!'"²⁰³ Bu âyetler, Hz. Mûsâ'nın peygamberlikle görevlendirilme anını anlatmaktadır. Allah, onu özellikle "**Ben seni seçtim**" diyerek peygamber olarak belirlediğini bildirmiştir.

Bakara Suresi 87. Âyet

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَفَقَيْنَا مِنْهُ بَعْدَهُ بِالرُّسُلِ ۚ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ۚ

○ "Andolsun ki biz, Mûsâ'ya kitabı verdik ve onun ardından birçok peygamber

²⁰¹ Hz. Mûsâ, Kur'an-ı Kerîm'de otuz dört farklı sûrede toplamda 136 kez anılmakta ve hem Kur'an'da hem de sahih hadislerde adı en çok geçen peygamberdir. Ancak Kur'an'da Hz. Mûsâ'nın soyundan söz edilmez. Diğer İslâmî kaynaklarda ise nesebi, genellikle Mûsâ b. İmrân b. Kahes b. Lâvi b. Ya'kûb veya Mûsâ b. İmrân (Amram) b. Yeshur (Yitshar, Jitsehar) b. Kahes (Kehat) b. Lâvi (Levi) b. Ya'kûb olarak aktarılmaktadır. Ömer Faruk Harman, "Eyyûb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim, 27 Şubat 2025).

²⁰² Meryem, 19/51.

²⁰³ Tâhâ, 20/9-13.

gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da apaçık deliller verdik ve onu Ruhulkudüs (Cebrail) ile destekledik."²⁰⁴ Bu âyette Hz. Mûsâ'nın bir peygamber olduğu ve ona ilahi bir kitap (Tevrat) verildiği vurgulanmaktadır. Aynı zamanda, ondan sonra da birçok peygamberin gönderildiği belirtilerek, onun peygamberler zincirindeki önemli yeri hatırlatılmaktadır.

A'râf Suresi 144. Âyet.

قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلامِي فَخُذْ مَا آتَيْنَاكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ

“Allah, “Ey Mûsâ!” dedi, “Ben, mesajlarımı iletmek ve sözüme muhatap kılmak için insanlar arasından seni seçtim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol.”²⁰⁵

Bu âyette, Hz. Musa'nın Allah tarafından seçilmiş bir peygamber olduğu açıkça belirtilmektedir. *قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلامِي* ifadesi, onun diğer insanlar arasından özel bir konuma getirildiğini vurgulamaktadır. Burada Hz. Musa'nın iki temel özelliğine dikkat çekilmektedir: Birincisi, Allah'ın mesajlarını insanlara iletmek üzere seçilmiş olması, yani peygamberlik göreviyle şereflendirilmesi; ikincisi ise, Allah ile doğrudan konuşma ayrıcalığına sahip olmasıdır. Bu ikinci özellik, Hz. Musa'yı diğer peygamberlerden farklı ve özel kılan bir vasıf olarak öne çıkmaktadır.

Kur'an'ın farklı âyetlerinde de Hz. Musa'nın Allah ile konuştuğu açıkça ifade edilmiştir. Örneğin, Nisa Suresi'nin 164. âyetinde, *وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا* (Allah, Musa ile doğrudan konuştu.) denilerek, onun “Kelîmullah” (Allah ile konuşan peygamber) sıfatına sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu âyette ise Allah, Hz. Musa'ya doğrudan hitap ederek ona verilen bu büyük nimeti hatırlatmakta ve onu şükredenlerden olma konusunda teşvik etmektedir.

Âyetin devamında yer alan *قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلامِي فَخُذْ مَا آتَيْنَاكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ* ifadesi, Hz. Musa'nın bu ilahi lütfu kabul etmesi ve buna karşılık şükreden bir kul olması gerektiğini ifade etmektedir. Burada, sadece Hz. Musa'ya yönelik bir hitap değil, aynı zamanda tüm müminlere yönelik evrensel bir mesaj da bulunmaktadır: Allah'ın nimetlerini kabul

²⁰⁴ Bakara, 2/87.

²⁰⁵ A'râf, 7/144.

etmek ve şükretmek, iman edenler için temel bir sorumluluktur. Hz. Musa örneğinde olduğu gibi, insanın kendisine verilen nimetleri bir emanet bilinciyle taşıması ve bunun karşılığında Allah’a teşekkür eden bir kul olması beklenmektedir.

Sonuç olarak, bu âyet Hz. Musa’nın Allah katındaki seçkin konumunu, onun peygamberlik göreviyle onurlandırıldığını ve diğer peygamberlerden farklı olarak Allah ile doğrudan konuşma şerefine nail olduğunu ortaya koymaktadır.

2.15. Hz. Hârûn

Hârûn ismi Kur’ân-ı Kerîm’de yirmi yerde geçmektedir, ayrıca hayatı ve yaptıklarıyla ilgili elimizde fazla bilgi yoktur. Hârûn, genellikle kardeşi Hz. Mûsâ ile beraber anılmaktadır.²⁰⁶ Hz. Hârûn’un peygamber olduğunu gösteren âyetler mealleri ve kısa değerlendirmeleriyle birlikte aşağıda verilmiştir:

Şuara Suresi 16-17. Âyetler

"Firavun'a gidin ve deyin

*ki: 'Biz, âlemlerin Rabbinden gönderilen iki resûlüz. İsrailoğullarını bizimle birlikte göndermen için sana geldik.'*²⁰⁷

Bu âyette Hz. Mûsâ ve kardeşi Hz. Hârûn’un birlikte resûl olarak gönderildiği bildirilmektedir. Allah’ın onları Firavun’a doğrudan bir mesaj iletmekle görevlendirmesi, her ikisinin de peygamberlik görev ve misyonlarının açık bir göstergesidir.

A'raf Suresi 142. Âyet

وَوَعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً ۖ فَأَتَمَّمْنَا بِعَشْرِ ۖ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ ۚ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ۖ وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ

*"Biz, Mûsâ'ya otuz gece vadettik, onu on geceyle tamamladık. Böylece Rabbinin vaadi kırk geceye tamamlanmış oldu. Mûsâ, kardeşi Harûn'a dedi ki: 'Beni kavmim arasında vekil bırak, ıslah et ve bozguncuların yoluna düşme.'*²⁰⁸

²⁰⁶ Ömer Faruk Harman, "Hârûn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim, 3 Mart 2025).

²⁰⁷ Şuarâ, 26/16, 17.

²⁰⁸ A'râf, 7/142.

Bu âyette Hz. Mûsâ, Harûn'u kendisinin yerine kavminin başına vekil olarak bırakmaktadır. Harûn'un bu görevi üstlenmesi, onun peygamberlik görevini de içerdiğini ima eder. Çünkü peygamberler, toplumları ıslah etmekle yükümlüdür ve Harûn'un bu sorumluluğu yerine getirebilmesi için bir peygamber olması gerektiği anlaşılmaktadır.

Burada şu hususa dikkat çekmek yerinde olacaktır: Meryem suresinde yer alan *يَا أُخْتُ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَعْثًا* “*Ey Hârûn’un kız kardeşi! Baban kötü bir adam, annen de iffetsiz değildi.*”²⁰⁹ mealindeki âyette adı geçen Hz. Musâ’nın kardeşi olan Harûn değildir. Bazı görüşlere göre, Hz. Meryem’in Hârûn adında bir kardeşi bulunmaktaydı ve bu şahıs, ebeveynleri gibi iffetli ve sâlih bir kimseydi. Bu nedenle, konunun mahiyetine vakıf olmayan kişiler, böyle birinin kardeşi olan Meryem’in iffetini korumaması düşünölemeyecek bir durum olarak değerlendirmişlerdir. Nitekim Hz. Peygamber’den aktarılan bir rivâyette, İsrâiloğulları’nda önceki peygamberlerin ve sâlih kişilerin isimlerinin yeni nesillere verilmesi şeklinde bir gelenek bulunduğu, bu bağlamda Meryem’in kardeşine de Hârûn adının verildiğı ifade edilmiştir. Buna benzer bir diğçer açıklama ise, Hz. Meryem’in peygamber Hârûn’un neslinden gelmesi sebebiyle bu şekilde hitap edilmiş olabileceğidir.²¹⁰

2.16. Hz. Zülkifl

Lügat anlamı itibarıyla, “sahip, mâlik” anlamına gelen *zû* kelimesi ile “pay, hisse; benzerlik, sorumluluk” gibi anlamlar taşıyan *kifl* kelimesinin birleşiminden oluşan *Zülkifl*, “pay sahibi, sorumluluk taşıyan veya benzeri bulunan” anlamına gelmektedir.²¹¹

²⁰⁹ Meryem, 19/28.

²¹⁰ Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi‘ es-San‘ânî el-Himyerî, *Tefsîru Abdurrezzâk*, thk. Mahmûd Muhammed Abede (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1419), 2/358; Taberî, Câmiu’l-Beyân, 18/186; Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Tefsîru’l-Mâtürîdî Te’vilâtü Ehli’s-Sünne*, thk. Mecdî Bâselûm, (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1427/2005), 7/233; Karaman vd. *Kur’ân Yolu, Türkçe Meal ve Tefsîr*, 3/597.

²¹¹ Ömer Faruk Harman, “Zülkifl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim, 4 Mart 2025).

Zülkifl ismi Kur'ân-ı Kerîm'de iki âyette geçmektedir: Enbiyâ Sûresi 85. âyet ve Sâd Sûresi 48. âyet. Bu âyetler meal ve değerlendirmeleriyle birlikte aşağıda verilmiştir:

Enbiyâ Sûresi, 85. âyet

وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ ۖ كُلٌّ مِّنَ الصَّابِرِينَ "İsmâil'i, İdrîs'i ve Zülkifl'i de an!

Hepsi sabredenlerdendi."²¹²

Bu âyette, Zülkifl'in İsmâil ve İdrîs peygamberlerle birlikte zikredilmesi, onun da peygamber olabileceğine dair bir işaret olarak yorumlanmıştır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de bu şekilde peygamberlerin sıralandığı başka âyetlerde de genellikle peygamberlerin isimleri anılır. Ayrıca, âyette "sabredenlerdendi" şeklinde bir nitelendirme yapılması, onun özel bir imtihandan geçtiğini ve bu hususta örnek gösterildiğini düşündürmektedir.

Sâd Sûresi, 48. Âyet

وَأَذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ ۖ وَكُلٌّ مِّنَ الْأَخْيَارِ "İsmâil'i, Elyesa'ı ve Zülkifl'i de

an! Hepsinin üstünlüğü vardı."²¹³

Bu âyette de Zülkifl, Elyesa' ve İsmâil ile birlikte zikredilmektedir. " وَكُلٌّ مِّنَ الْأَخْيَارِ " ifadesi, onların hepsinin üstün meziyetlere sahip kimseler olduğunu vurgulamaktadır. Bu üstünlüğün peygamberlikle ilgili mi yoksa sadece sâlih bir kul olmakla mı ilgili olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.²¹⁴

Bazı müfessirler, Zülkifl'in de peygamber olarak gönderildiğini savunurken, diğer bazı yorumcular onun sâlih bir kişi olduğunu öne sürmüşlerdir. Peygamber olduğunu savunan görüş, onun diğer peygamberlerle birlikte anılmasına ve üstün bir kişilik olarak nitelenmesine dayanmaktadır. Ancak Kur'ân-ı Kerîm'de kendisine vahiy gelip gelmediğine dair doğrudan bir bilgi bulunmamaktadır.²¹⁵

2.17. Hz. Davud

²¹² Enbiyâ, 21/85.

²¹³ Sâd, 38/ 48.

²¹⁴ Mustafa Öztürk, "Zülkifl'in Dînî ve Tarihî Kimliğine Dair Bir Araştırma", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4/2 (2004), 115, 116.

²¹⁵ Öztürk, "Zülkifl'in Dînî ve Tarihî Kimliğine Dair Bir Araştırma", 115, 116.

Hız. Dâvûd'un peygamber olduğunu açık veya dolaylı olarak bildiren birkaç âyet bulunmaktadır. Bu âyetlerin Arapça metinleri, mealleri ve kısa değerlendirmeleri aşağıda aktarılmıştır:

En'âm Sûresi, 84. Âyet

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا ۖ هَدَيْنَا مِن قَبْلُ ۚ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ

*"Biz ona (İbrahim'e) İshâk'ı ve Ya'kûb'u bağışladık; hepsini doğru yola ilettik. Daha önce de Nûh'u doğru yola iletmıştik. Onun soyundan Dâvûd'u, Süleymân'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u da doğru yola erıştirdik. Biz iyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız."*²¹⁶

Bu âyet, Hız. Dâvûd'un peygamber olduğunu açıkça belirtmese de, onun Hız. İbrahim'in soyundan gelen ve Allah tarafından doğru yola iletilmiş kişiler arasında olduğunu ifade etmektedir.

İsra Sûresi, 55. Âyet

وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَن فِي السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّنَ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ وَءَاتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورَ ۚ

*"Rabbin göklerde ve yerde bulunanları en iyi bilendir. Andolsun, biz peygamberlerden bazılarını diğerlerine üstün kıldık ve Dâvûd'a da Zebûr'u verdik."*²¹⁷

Bu âyette, Allah'ın bazı peygamberleri diğerlerine üstün kıldığı ifade edildikten hemen sonra, Hız. Dâvûd'a Zebûr'un verildiği belirtilmektedir. İlâhî kitap verilen şahısların Allah teala tarafından seçilmiş peygamberler olduğu dikkate alındığında, bu ifade Hız. Dâvûd'un da seçilmiş bir peygamber olduğunu açıkça göstermektedir.

Sâd Sûresi, 26. Âyet

²¹⁶ En'âm, 6/84.

²¹⁷ İsra, 17/55.

يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ

²¹⁸"Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde bir halife kıldık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet, nefesine uyarak Allah'ın yolundan sapma!"

Bu âyetle Hz. Dâvûd'un Allah tarafından halife kılındığı ve adaletle hükmetmesi emredilmektedir. Peygamberler genellikle ilâhî hükümleri insanlara ileten ve uygulayan kişiler oldukları için, Hz. Dâvûd'un bu görevle sorumlu tutulması, onun peygamber olduğunu güçlü şekilde destekleyen bir ifadedir.

İslâmî kaynaklarda aktarıldığına göre, Hz. Dâvûd'un sesi hem son derece gür hem de eşsiz bir güzelliğe sahipti. O, Zebûr'u okumaya başladığında, sesi öylesine etkileyici olurdu ki, kuşlar uçmayı bırakıp onu dinler, dağlar onun sesine yankı yapardı. Hz. Âişe ve Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen bir hadise göre, Hz. Peygamber, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin sesini duyduğunda, **"Ebû Mûsâ'ya Dâvûd'un güzel nağmelerinden bir pay verilmiştir"** buyurmuştur. Ebû Mûsâ'nın bizzat naklettiği bir başka rivâyette ise, Hz. Peygamber ona **"Ey Ebû Mûsâ! Sana Âl-i Dâvûd'un güzel nağmelerinden bir mizmâr (ses güzelliği) verilmiştir"** diyerek sesinin eşsizliğini övmüştür.²¹⁹

2.18. Hz. Süleymân

Hz. Süleymân'ın²²⁰ peygamber olduğunu açık veya dolaylı olarak ifade eden bazı âyetler bulunmaktadır. Daha önce aktarıldığı üzere bir tek âyetle birçok peygamberin ismi yer alabildiği için ilgili âyet her bir peygamber bahsinde tekrardan aktarılmıştır. Söz konusu âyetler şu şekildedir:

En'âm Sûresi, 84. Âyet

²¹⁸ Sâd, 38/26.

²¹⁹ Ömer Faruk Harman, "Dâvûd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim, 6 Mart 2025).

²²⁰ Yahudilik ve Hristiyanlık'ta Hz. Süleymân yalnızca bir kral olarak kabul edilirken, İslâm'da hem hükümdar hem de peygamber olarak görülmektedir. Süleymân isminin İbrânîce'deki karşılığı olan **Şelomoh (Şlomo)**, "barış, selâmet, huzur" anlamına gelen **şalom** kelimesinden türemiş olup, "barışsever" ya da "huzur getiren" manasını taşımaktadır. Ahd-i Atık'e göre, Hz. Dâvûd, Tanrı'dan oğlunun döneminde barışın hâkim olacağına dair bir müjde almış ve bu nedenle ona barışla özdeşleşen bu ismi vermiştir. Ömer Faruk Harman, "Süleymân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim, 8 Mart 2025).

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا ۖ هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ ۚ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ

"Biz ona (İbrahim'e) İshâk'ı ve Ya'kûb'u bağışladık; hepsini doğru yola ilettik. Daha önce de Nûh'u doğru yola iletmıştik. Onun soyundan Dâvûd'u, Süleymân'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u da doğru yola erıştirdik. Biz iyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız."²²¹

Bu âyet, Hz. Süleymân'ın peygamber olduğunu dolaylı olarak göstermektedir. Zira burada Hz. Süleymân, açıkça peygamber olduğu bilinen şahsiyetlerle birlikte zikredilmektedir. Bu bağlamda, onun da bir peygamber olduğu anlaşılmaktadır.

Nisâ Sûresi, 163. Âyet

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّ ۖ نَنْ مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ

"Şüphesiz biz, Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. Yine İbrâhim'e, İsmâil'e, İshâk'a, Ya'kûb'a, torunlarına, İsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleymân'a da vahyettik. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik."²²²

Bu âyet, Hz. Süleymân'ın peygamberliğini açıkça ortaya koymaktadır. Zira burada, Allah'ın kendisine vahiy gönderdiği isimler arasında Hz. Süleymân da yer almakta ve vahiy alanların peygamber olduğu bilindiğinden, onun da bir peygamber olduğu netleşmektedir.

Enbiyâ Sûresi, 78-79. Âyetler

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفِثَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ۖ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ ۚ

"Dâvûd ve Süleymân'ı da hatırla! Hani bir arazi hakkında hüküm veriyorlardı; geceleyin koyunlar oraya yayılmıştı. Biz onların hükmüne şahittik. Biz meseleyi Süleymân'a daha iyi kavrottuk. Her birine (doğrudan) hikmet ve ilim verdik."²²³

²²¹ En'âm, 6/84.

²²² Nisâ, 4/163.

²²³ Enbiyâ, 21/78-79.

Bu âyet, Hz. Süleymân'ın üstün ilim ve hikmet sahibi olduğunu vurgulamaktadır. Kur'ân'da "**hikmet**" ve "**ilim**" genellikle peygamberlere verilen özel niteliklerdir.

2.19. Hz. İlyas

Hz. İlyas'ın peygamber olduğunu açık veya dolaylı olarak bildiren âyetler bulunmaktadır. Söz konusu âyetlere aşağıda yer verilmiştir:

En'âm Sûresi, 85. Âyet

زَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ ۚ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ *Zekeriya'yı, Yahyâ'yı, Îsâ'yı ve İlyas'ı da (hidâyete erdirdik). Onların hepsi sâlihlerdendi.*"²²⁴

Bu âyette Hz. İlyas, diğer peygamberlerle birlikte zikredilmektedir. Zekeriya, Yahyâ ve Îsâ'nın peygamber olduğu kesin olduğuna göre, Hz. İlyas'ın da bu bağlamda bir peygamber olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Sâffât Sûresi, 123. Âyet

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ *"Şüphesiz İlyas da peygamberlerdendi."*²²⁵

Âyette "İlyas da peygamberlerdendi" ifadesiyle onun Allah tarafından gönderilmiş bir elçi olduğu net bir şekilde belirtilmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. İlyas hakkında detaylı bilgi verilmezken, kimi tarih, tefsir ve kıssas-ı enbiyâ kaynaklarında ona dair çeşitli rivâyetler yer almaktadır. Bu rivâyetlerde Hz. İlyas'ın soyu farklı şekillerde aktarılmış olup, bazı kaynaklarda İlyâs b. Yâsîn b. Finhâs b. İzâr b. Hârûn b. İmrân, bazı kaynaklarda ise İlyâs b. Âzir b. İzâr b. Hârûn b. İmrân olarak geçmektedir. Her iki nesep zincirinde de Hz. İlyas'ın, Hz. Hârûn'un soyundan geldiği belirtilmektedir.²²⁶

2.20. Hz. Elyesa'

Sözlüklerde el-Yesa' isminin etimolojisine dair bir açıklama bulunmaz; yalnızca bir peygamber adı olduğu belirtilir. Ancak Kur'an'ı baştan sona kadar tefsir

²²⁴ En'âm, 6/85.

²²⁵ Saffât, 37/123.

²²⁶ Ömer Faruk Harman, "İlyâs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim, 8 Mart 2025).

eden ilk müfessir Mukātil b. Süleymân (ö. 150/767) Kehf sûresindeki Hz. Mûsâ kıssasında geçen ilim sahibi kulun Hızır, Hızır'ın ise el-Yesa' olduğunu söyler. Bu ismin, ilminin gökleri ve yeri kuşatacak kadar geniş olması sebebiyle verildiğinin altını çizer. Her ne kadar sözlüklerde kelimenin kökenine dair bilgi bulunmasa da, tefsir âlimi Mukātil'in el-Yesa' adını *el-vese'* (genişlik) köküyle ilişkilendirdiği ileri sürülebilir.²²⁷

Hiz. Elyesa'nın²²⁸ peygamber olduğunu açık veya dolaylı olarak bildiren âyetler bulunmaktadır. Sözü edilen âyetler aşağıda aktarılmıştır:

En'âm Sûresi, 86. Âyet

وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيُوشَعَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ *"İsmâil'i, Elyesa'yı, Yûnus'u ve Lût'u da (hidâyetle erdirdik); onların her birini âlemlere üstün kıldık."*²²⁹ Bu âyette Hiz. Elyesa, diğer peygamberlerle birlikte açık bir şekilde zikredilmektedir. Hiz. İsmâil, Hiz. Yûnus ve Hiz. Lût'un peygamber olduğu kesin olduğuna göre, Hiz. Elyesa'nın da aynı konumda olması aklın varacağı kesin sonuçlardan birisidir. Ayrıca فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ *"âlemlere üstün kılındığı"* belirtilmesi, onun sıradan bir insan değil, yüce Allah tarafından seçilmiş ve eğitilmiş biri olduğunu gösterir.

Sâd Sûresi, 48. Âyet

وَأَذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلًّا مِّنَ الْأَخْيَارِ *"İsmâil'i, Elyesa'yı ve Zülkifl'i de an! Hepsini de iyilerdendir."*²³⁰

Bu âyette de Hiz. Elyesa, Hiz. İsmâil ve Hiz. Zülkifl ile birlikte zikredilmektedir. Burada doğrudan peygamber olduğu belirtilmese de, **"hepsi de**

²²⁷ Ebü'l-Hasen Mukātil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî, *Tefsîru Mukātil b. Süleymân*, thk. 'Abdullâh Maḥmûd Şehâte, (Beyrut: Mu'essesetu't-Târîhi'l-'Arabî, 2002), 4/477.

²²⁸ Elyesa' isminin kökeni ve telaffuzu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı tefsir alimleri, ismin aslının "Yesa'" ya da "Leysa'" olduğunu, önündeki "El" harfinin ise belirli artikel (ta'rif) olduğunu ileri sürmüşlerdir. En yaygın telaffuz şekli **Elyesa'** olmakla birlikte, **Elleysa'** şeklinde okuyanlar da mevcuttur. Bu farklı telaffuzlar, ismin kökenine ve anlamına dair çeşitli tartışmaları beraberinde getirmektedir. Ömer Faruk Harman, "Elyesa'", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim, 9 Mart 2025).

²²⁹ En'âm, 6/86.

²³⁰ Sâd, 38/48.

iyilerdendir" ifadesi, onun Allah katında özel ve seçilmiş bir kişi olduğunu göstermektedir.

2.21. Hz. Yûnus

Zünnûn ve Sâhibulhût olarak da isimlendirilen Hz. Yûnus'un²³¹ peygamber olduğunu bildiren âyetler şu şekildedir:

En'âm Suresi, 86. Âyet

وَإِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا ۚ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ

*Lût'u da (hidâyete erdirdik). Hepsini âlemlere üstün kıldık.*²³²

Burada Allah, bu dört peygamberi özellikle anarak onların hidâyete erdirilmiş kişiler olduğunu bildiriyor. Hidâyete erdirilmiş olmak, onların hem doğru yol üzerinde olduğunu hem de insanlara rehberlik yaptığını gösterir.

Nisâ Suresi, 163. Âyet

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ

"Şüphesiz ki biz sana (ey Muhammed!)

vahyettiğimiz gibi, Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere de vahyettik. İbrâhim'e,

²³¹ Kur'an-ı Kerim'de Hz. Yûnus'tan farklı isimlerle bahsedilir. O, bazı âyetlerde doğrudan "Yûnus" ismiyle anılır (en-Nisâ 4/163; el-En'âm 6/86; Yûnus 10/98; es-Sâffât 37/139), bazı yerlerde ise "Zünnûn" yani "Balık Sahibi" (el-Enbiyâ 21/87) ve "Sâhibü'l-hût" yani "Balığın Dostu" (el-Kalem 68/48) olarak zikredilir. Ona vahiy geldiği açıkça belirtilmiş (en-Nisâ 4/163), doğru yola iletilenlerden olduğu, âlemler içinde üstün kılındığı (el-En'âm 6/86) ve sâlih kullardan olduğu ifade edilmiştir (el-Kalem 68/50). Kur'an'ın onuncu sûresi, onun adıyla anılmaktadır. Bu sûrede, Yûnus kavminin, peygamberlerinin uyarısını dikkate alarak iman etmeleri sayesinde azaptan kurtulan tek toplum olduğu anlatılır (Yûnus 10/98). Hz. Yûnus, kavminin inkârı karşısında öfkeye kapılarak onları terk etmiş (el-Enbiyâ 21/87), ardından dolu bir gemiye binmişti (es-Sâffât 37/140). Ancak gemide kura çekilmiş ve kura sonucu kaybedenlerden biri olarak denize atılmış, büyük bir balık tarafından yutulmuştur (es-Sâffât 37/141-142). Eğer Allah'ı tesbih eden bir kul olmasaydı, kıyamete kadar balığın karnında kalacaktı. Fakat o, karanlıklar içinde Rabbine yönelerek, "Senden başka ilah yoktur, seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum" diyerek dua etti (el-Enbiyâ 21/87-88; es-Sâffât 37/143-144). Bu samimi yakarışı karşılıksız kalmadı; duası kabul edilerek Allah'ın merhametiyle balığın karnından çıkarıldı. Bitkin ve güçsüz bir halde sahile atılan Yûnus'un korunması için Allah, ona geniş yapraklı bir yaktın (kabak cinsi) bitkisi yaratmıştı (es-Sâffât 37/145-146; el-Kalem 68/49-50). Daha sonra Yûnus, 100.000 ya da daha fazla insana peygamber olarak gönderildi (es-Sâffât 37/147). Bu kez kavmi ona iman etti, böylece önceden kendilerine vaat edilen azaptan kurtularak bir süre daha nimetlerle yaşama imkânı buldu (Yûnus 10/98; es-Sâffât 37/148). Ömer Faruk Harman, "Yûnus", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim, 10 Mart 2025).

²³² En'âm, 6/86.

İsmâîl'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına, İsa'ya, Eyyub'a, Yûnus'a, Harun'a ve Süleymân'a da vahyettik. Ve Dâvud'a da Zebûr'u verdik."²³³

Burada Hz. Yûnus'un da vahiy alan bir peygamber olduğu açıkça belirtilmektedir. Nitekim vahiy almak peygamberliğin en temel göstergelerinden biridir.

Sâffât Suresi, 139 - 148 Âyetleri

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلِ كَالْمَشْحُونِ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ
فَالْتَقَمَهُ الْخُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ
فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ يَقْطِينٍ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ آلٍ
فَإِذَا هُمْ بِرَحْمَتِنَا فَكَانُوا قَوْمًا مُّشْكِرِينَ "Şüphesiz Yûnus da gönderilmiş peygamberlerdendi.

Hani dolu bir gemiye kaçmıştı. Derken kura çekmiş ve kaybedenlerden olmuştu. Bunun üzerine onu balık yutmuştu; çünkü hatalı davranmıştı. Eğer Allah'ı çokça tesbih edenlerden olmasaydı, yeniden diriltilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı. Nihâyet onu hasta bir halde sahile attık. Onun üzerine geniş yapraklı bir bitki (kabak türü) bitirdik. Onu yüz bin ya da daha fazla kişiye peygamber olarak gönderdik. Onlar iman ettiler, biz de onları bir süre daha nimetlendirdik."²³⁴

Bu âyetin ilk cümlesi ("Ve inne Yûnuse leminel murselîn") Hz. Yûnus'un kesinlikle bir peygamber olduğunu açıkça bildirmektedir. Ayrıca, onun bir kavme gönderildiği ve onların iman ettiği ifade edilerek peygamberliği pekiştirilmiştir.

Ünlü tefsirci ve tarihçi İbn Kesîr (ö. 774/1373) لَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ أَنْ يَقُولَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ "Ben, Mettâ oğlu Yûnus'tan daha hayırlıyım/iyiyim" demek hiçbir kula yakışmaz." şeklinde bir hadisi naklederek bu durumu Hz. Yûnus'un faziletine delil gösterir.²³⁵

²³³ Nisâ, 4/163.

²³⁴ Sâffât, 37/139 – 148.

²³⁵ Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, thk. Mustafa Abdulvahid (Kahire: Matbaatu Dâri't-Telif, 1388/1968), 1/397.

Âyetten de anlaşılacağı üzere Hz. Yunus'un duâsıyla ilgili olarak şöyle bir hadis nakledilmiştir:

دَعَا ذِي النُّونِ إِذْ دَعَا وَهُوَ فِي بَطْنِ الْحُوتِ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ، فَإِنَّهُ لَمْ يَدْعُ بِهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهُ، *Zünnûn'un (Yunus Peygamber'in) duası, hani o balığın karnında iken yaptığı dua: 'Lâ ilâhe illâ ente, subhânake innî kuntu minez-zâlimîn (Senden başka ilah yoktur, Seni tenzih ederim, doğrusu ben zalimlerden oldum).'* Hiçbir Müslüman, herhangi bir konuda bu dua ile Allah'a yalvarmamıştır ki Allah ona icabet etmiş olmasın."²³⁶

Hz. Yûnus'un Kavmi

Hz. Yunus'un hayat sürdüğü ve peygamber olarak bulunduğu yer, nüfusu yüz binden fazla bir kent olan ve Asur Devleti'nin başkenti Nineva (Ninova) dır.²³⁷ Bu hususta tefsir, hadis ve fıkıh âlimi Kurtubî (ö. 671/1273) şu şekilde bir nakilde bulunur: وَرُويَ فِي قِصَّةِ قَوْمِ يُونُسَ عَنْ جَمَاعَةٍ مِنَ الْمُفَسِّرِينَ: أَنَّ قَوْمَ يُونُسَ كَانُوا بَنِيَّوَى مِنْ أَرْضِ الْمُؤَصِّلِ وَكَانُوا يَغْبُدُونَ الْأَصْنَامَ، فَأَرْسَلَ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يُونُسَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَدْعُوهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ وَتَرْكِ مَا هُمْ عَلَيْهِ فَأَبَوْا، فَقِيلَ: إِنَّهُ أَقَامَ يَدْعُوهُمْ تِسْعَ سِنِينَ فَيَتَسَّ مِنْ إِيْمَانِهِمْ، فَقِيلَ لَهُ: أَخْبِرْهُمْ أَنَّ الْعَذَابَ مُصِيبُهُمْ إِلَى ثَلَاثِ فَعَلِ، وَقَالُوا: هُوَ رَجُلٌ لَا يَكْذِبُ فَارْقُبُوهُ فَإِنْ أَقَامَ مَعَكُمْ وَبَيَّنَّ أَظْهَرَكُمْ فَلَا عَلَيْكُمْ، وَإِنْ ارْتَحَلَ عَنْكُمْ فَهُوَ نَزُولُ الْعَذَابِ لَا شَكَّ، فَلَمَّا كَانَ اللَّيْلُ تَرَوَدَّ يُونُسَ وَخَرَجَ عَنْهُمْ فَأَصْبَحُوا فَلَمْ يَجِدُوهُ فَتَابُوا وَدَعَوْا اللَّهَ وَلَبَسُوا الْمَسْجِدَ وَفَرَّقُوا بَيْنَ الْأُمَمَاتِ *Bazı müfessirlerin Hz. Yûnus'un kavmi hakkındaki rivâyetlerine göre, Yûnus'un kavmi Musul topraklarında yer alan Ninova'da yaşamaktaydı ve putlara tapmaktaydı. Bunun üzerine Allah, onları İslam'a davet etmek ve içinde bulundukları batıl inançlardan vazgeçmelerini sağlamak üzere Hz. Yûnus'u peygamber olarak görevlendirdi. Ancak onlar bu daveti kabul etmediler. Rivâyete göre, Hz. Yûnus dokuz yıl boyunca onları hak dine*

²³⁶ Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Hasan Abdulmunim Şelebî, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), 9/243 (No. 10417). Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsilî, *Müsnedü Ebî Ya'lâ*, thk. Hüseyin Selîm Esed (Dimaşk: Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, 1404/1984), 2/110 (No. 772).

²³⁷ Resul Şahin-Yüksel Arslantaş, "İlkçağ Tarihi Perspektifine ve Kutsal Kitaplara Göre Yunus Peygamber", *Akademik Matbuat*, 5/1 (2021), 137.

çağırmış, fakat iman etmeyeceklerine kanaat getirerek ümitsizliğe kapılmıştır. Bunun üzerine kendisine, kavmine üç gün içinde azap ineceğini bildirmesi emredilmiş ve o da bu emri yerine getirmiştir. Kavmi, Hz. Yûnus'un doğru sözlü biri olduğunu bildiklerinden, bu haber karşısında onun tavrını gözlemlemeye karar verdiler. Eğer toplum içinde kalırsa herhangi bir tehlike olmadığına kanaat getireceklerdi; fakat eğer onları terk ederse, azabın kesin olarak geleceğine inanacaklardı. Nitekim gece olunca Hz. Yûnus azığını hazırlayarak şehirden ayrıldı. Sabah olduğunda halk, onun artık aralarında olmadığını fark etti. Bunun üzerine tövbe edip Allah'a yalvardılar. Samimi bir şekilde pişmanlık göstererek kefen benzeri sade giysiler giydiler ve insanlar ile hayvanların annelerini yavrularından ayırarak bir nevi toplumsal bir boykot gerçekleştirdiler. Aynı zamanda zulüm yoluyla elde edilen hakları sahiplerine iade ettiler."²³⁸

Bu rivâyet, Hz. Yûnus'un Ninova halkına gönderildiği ve halkın azap tehdidi karşısında sergilediği örnek tövbe sürecini detaylandırmaktadır. Özellikle onların Hz. Yûnus'un güvenilirliğine olan inançları ve azabın yaklaşmakta olduğunu anladıklarında gösterdikleri pişmanlık dikkat çekicidir. Burada, bireysel tövbenin yanı sıra toplumsal bir dönüşümün de gerçekleştiği görülmektedir. Zülmen alınan hakların iade edilmesi, anne ve yavruların ayrılması gibi sembolik eylemler, onların samimi bir şekilde Allah'a yöneldiklerini göstermektedir. Bu bağlamda, kıssa, ilahi rahmetin tecellisi ve içtenlikle yapılan samimi tövbenin azabı kaldırabileceği mesajını vermektedir.

2.22. Hz. Zekeriyya

İşte Hz. Zekeriyyâ'nın²³⁹ peygamber olduğunu bildiren bazı âyetler mealleriyle birlikte aşağıda verilmiştir:

En'âm Suresi, 85. Âyet

²³⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi' li-aḥkâmi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim Atefîş (Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1384/1964), 8/384.

²³⁹ Hz. Zekeriyyâ, Hz. Dâvud'un soyundandır. Nitekim Zekeriyyâ b. Ludn b. Müslim b. Sadûk b. Haşban b. Dâvud b. Süleymân b. Müslim b. Sadîka b. Berhiyâ b. Balâata b. Nâhur b. Şelûm b. Behaşât b. Eynâmin b. Rehabeam b. Süleymân b. Dâvud şeklinde nakiller bulunmaktadır. İbn Keşîr, *Kıyasu'l-Enbiyâ*, 2/348. Bu soy seçeresi, Hz. Zekeriyyâ'nın Hz. Süleymân ve dolayısıyla Hz. Dâvud'un soyundan geldiğini göstermektedir.

وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِيلَاسَ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ "Zekerîyyâ'yı, Yahyâ'yı, İsâ'yı ve İlyâs'ı da (hidâyete erdirdik); hepsi de salihlerdendi."²⁴⁰

Bu âyet, Hz. Zekerîyyâ'nın adını açıkça zikrederek onun yüce Allah tarafından seçilmiş ve eğitilmiş bir kul olduğunu vurgular. Burada geçen الصَّالِحِينَ "salihlerden olma" vasfı, onun peygamberlik makamına işaret eden önemli ve dikkat çekici bir ifadedir.

Enbiyâ Suresi, 89-90. Âyetler

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۚ وَكَانُوا لَنَا خَشِيعِينَ "Zekerîyyâ'yı da an! Hani o Rabbine, 'Rabbim! Beni tek başıma bırakma! Sen vârislerin en hayırlısısın' diye yalvarmıştı. Biz de onun duasını kabul ettik, ona Yahyâ'yı bağışladık, eşini de onun için (çocuk doğurmaya) elverişli hale getirdik. Gerçekten onlar hayırlarda yarışıyor, bize umut ve korku içinde dua ediyorlardı; bize karşı derin bir saygı içindeydiler."²⁴¹

Hız. Zekerîyyâ'nın duasına icabet edilmesi ve ona Yahyâ'nın bahşedilmesi, onun Allah katındaki özel konumunu gösterir. Ayrıca, onun ve ailesinin Allah'a bağlılığı ve sürekli ibadet hâlinde olmaları, peygamberliğinin delillerindendir.

Âl-i İmrân Suresi, 38-39. Âyetler

هَٰذَاكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً ۚ إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ۖ فَنَادَتْهُ الْمَلَكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ مُصَدِّقًا لِّبِكَلِمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا ۚ إِنَّ الصَّالِحِينَ "İşte orada Zekerîyyâ Rabbine dua etti ve dedi ki: 'Rabbim! Bana katından tertemiz bir nesil bağışla. Şüphesiz ki sen, duaları işitensin.' Bunun üzerine, mihrabında namaz kılarken melekler ona seslendi: 'Allah sana, kendisinden bir

²⁴⁰ En'âm, 6/85.

²⁴¹ Enbiyâ, 21/89-90.

kelimeyi (Meryem oğlu İsa'yı) tasdik edecek, efendi, iffetli ve salihlerden bir peygamber olacak Yahyâ'yı müjdeliyor."²⁴²

Burada Hz. Zekeriyâ'nın duasının kabul edilmesi ve kendisine bir oğul müjdelenmesi, onun Allah katındaki özel konumunu gösterir. Meleklerin doğrudan ona hitap etmesi de onun peygamber olduğunu gösteren açık delillerden biridir.

2.23. Hz. Yahyâ

Hz. Yahyâ, İsrailoğulları'na gönderilmiş bir peygamberdir. Babası Hz. Zekeriyâ'dır ve annesi kısır olmasına rağmen Allah'ın bir lütfu olarak yaşlılık döneminde dünyaya gelmiştir. Doğumundan itibaren hikmetle donatılmış, iffetli, merhametli ve takva sahibi bir kul olarak yetişmiştir. İsrailoğulları'nın azgın yöneticilerine karşı doğruluktan ödün vermemiş ve sonunda zalimler tarafından şehit edilmiştir.²⁴³

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Yahyâ'nın peygamber olduğunu gösteren âyetler şu şekildedir.

Âl-i İmrân Sûresi 39. Âyet

فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا

"Melekler, Zekeriyâ'ya mihrapta namaz kılarken seslendi: 'Allah sana, Allah'tan bir kelimeyi tasdik eden, efendi, iffetli ve salihlerden bir peygamber olan Yahyâ'yı müjdeliyor.'"²⁴⁴

Bu âyette Hz. Yahyâ'nın bizzat bir peygamber olduğu açıkça belirtilmektedir. Onun nitelikleri arasında "Allah'tan bir kelimeyi tasdik etmesi" ifadesi, Hz. İsa'yı doğrulaması anlamına gelir. "Seyyid" (efendi) ve "hasûr" (iffetli) olması da onun üstün ahlakına işaret eder.

Meryem Sûresi 19/12-15. Âyetleri

²⁴² Âl-i İmrân, 3/38-39.

²⁴³ Mahmut Aydın, "Yahyâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim 12 Şubat 2025).

²⁴⁴ Âl-i İmrân, 3/39.

يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ ۚ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ۖ وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا ۚ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُن

"Ey Yahyâ! Kitabı kuvvetle tut!" *Ey Yahyâ! Kitabı kuvvetle tut!* dedik. Daha çocukken ona hikmet verdik. Katımızdan bir merhamet ve tertemiz bir ruh bahsettik. O, Allah'a karşı gelmekten sakınan biriydi. Anne babasına iyilik eden, zorba ve isyankâr olmayan bir kuldu. Doğduğu gün, öleceği gün ve tekrar diriltileceği gün ona selâm olsun!"²⁴⁵

Bu âyetlerde Hz. Yahyâ'nın küçük yaşta hikmet sahibi kılındığı, yani vahiy olarak peygamberlik görevine hazırlandığı vurgulanmaktadır. İbn Kesîr bu âyeti yorumlarken şöyle der: "Allah Teâlâ, Zekeriyâ (a.s.)'a verdiği ilahi müjdeye uygun olarak Hz. Yahyâ'nın dünyaya geldiğini bildirmektedir. Ayrıca Allah, Hz. Yahyâ'ya daha çocukluk çağında iken kitabı (ilahi vahyi) ve hikmeti öğrettiğini haber vermektedir."²⁴⁶

Hz. Yahyân'ın Kavmi

Hz. Yahyâ'nın (a.s.) kavmi olup olmadığı ve varsa ismi konusunda İslami kaynaklar doğrudan bir bilgi vermez. Ancak, Kur'an ve diğer İslami kaynaklar incelendiğinde Hz. Yahyâ'nın İsrailoğulları'na gönderilmiş bir peygamber olduğu anlaşılmaktadır.

Kur'an'da Hz. Yahyâ'nın, Hz. Zekeriyâ'nın (a.s.) oğlu olarak dünyaya geldiği ve Allah tarafından hikmet, rahmet ve takva ile donatıldığı bildirilir (Meryem 19/12-15). Hz. Yahyâ, Tevrat'ı tasdik eden, İsrailoğulları'na gönderilmiş bir peygamber olarak tanıtılmaktadır.

Bu bağlamda, Hz. Yahyâ'nın içinde yaşadığı toplumun İsrailoğulları olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Yahudilik geleneğinde de Hz. Yahyâ, *Yohanan* veya *Vaftizci Yahya (John the Baptist)* olarak bilinir ve Yahudi toplumu içinde bir peygamber olarak kabul edilir.²⁴⁷

2.24. Hz. İsa

²⁴⁵ Meryem,19/12-15.

²⁴⁶ İbn Kesîr, *Kıyasu'l-Enbiyâ*, 2/353.

²⁴⁷ Detaylı bilgi için bk. Mustafa Baş, "Hz. Yahya İle İlgili Tefsir ve Tarih Kitaplarındaki Bir Rivâyetin Karşılaştırmalı Tahlili", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 15/41 (2012), 100-107.

Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Îsâ, *Îsâ*, *İbn Meryem* ve *Mesîh* isimleriyle anılan, kendisine İncil’in vahyedildiği ve Hz. Muhammed’i müjdelediği bildirilen bir peygamber olarak tanıtılmaktadır. Kur’an’da onun, Allah tarafından insanlığa gönderilen bir elçi olduğu vurgulanmakta, "*Allah’tan bir ruh ve kelime*" (Rûhullah ve Kelimetullah) sıfatlarıyla nitelendirildiği halde, ilahi bir varlık olmadığı açıkça ifade edilmektedir. İslam inancına göre Hz. Îsâ, yalnızca Allah’ın bir kulu ve peygamberidir; beşer üstü herhangi bir niteliğe sahip değildir.²⁴⁸

Buna karşılık, Hristiyanlık’ta Hz. Îsâ, yalnızca bir peygamber olarak değil, Tanrı’nın oğlu ve hatta Tanrı’nın kendisi olarak kabul edilmiştir. Hristiyan teolojisinde teslis (Trinity) inancı doğrultusunda Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’tan oluşan üçlü bir Tanrı anlayışı benimsenmiş, Hz. Îsâ’nın ilahi bir tabiat taşıdığı savunulmuştur. Ancak bu inanç, Kur’an’da açık bir şekilde reddedilmiş, "*Allah üçün üçüncüsüdür” diyenler kâfir olmuşlardır*”²⁴⁹ âyetiyle teslis inancının tevhid ile bağdaşmadığı bildirilmiştir. Ayrıca, Kur’an Hz. Îsâ’nın kendisine yapılan bu ilahlaştırma iddialarını asla kabul etmediğini ve kıyamet günü Allah’ın huzurunda, kendisinin sadece Allah’a kulluk ettiğini beyan edeceğini bildirmektedir.²⁵⁰

Hz. İsa’nın peygamber olduğunu açıkça belirten bazı âyetler aşağıda verilmiştir:

Meryem Suresi 30. Âyet

"(İsa) dedi ki: Şüphesiz ben Allah’ın kuluyum. O bana Kitab’ı verdi ve beni peygamber yaptı."²⁵¹

Bu âyet, Hz. İsa’nın daha beşikteyken konuşarak yüce Allah’ın kulu olduğunu ilan ettiğini ve kendisine kitap verildiğini vurgular.

Al-i İmran Suresi 49. Âyet

"...وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ "Ve onu İsrailoğullarına bir peygamber olarak gönderecek: 'Ben size Rabbinizden bir mucize getirdim...'”²⁵²

²⁴⁸ Ömer Faruk Harman, "İsâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim 25 Mart 2025).

²⁴⁹ Mâide 5/73.

²⁵⁰ Mâide 5/116-117.

²⁵¹ Meryem, 19/30.

²⁵² Al-i İmran, 3/49.

Bu âyet, Hz. İsa'nın özellikle İsrailoğullarına gönderilen bir peygamber olduğunu açıkça ifade etmektedir.

Saff Suresi 6. Âyet

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَبْنِي إِسْرَءِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ *"Meryem oğlu İsa da: 'Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ben, size Allah'ın gönderdiği bir peygamberim...' dedi."*²⁵³

Burada Hz. İsa, kendisini bizzat "Allah'ın elçisi" olarak tanıtmaktadır. Bu, onun sadece bir bilge veya lider değil, doğrudan vahiy alan bir peygamber olduğunu gösterir.

Maide Suresi 110. Âyet

إِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ أَذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَلَدَتِكَ إِذْ أُيِّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ *"Allah şöyle buyurmuştu: 'Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene verdiğim nimetimi hatırla! Seni Ruhul Kudüs ile desteklemiştim, beşikte ve yetişkin iken insanlarla konuşuyordun...'"*²⁵⁴

Bu âyet, Hz. İsa'nın peygamber olarak seçildiğini ve رُوحُ الْقُدُسِ (Cebrail) ile desteklendiğini vurgular. Onun doğuştan itibaren olağanüstü bir göreve sahip olduğunu ortaya koyar.

Hız. İsa'nın Kavmi

Kur'an ve diğer İslami kaynaklarda Hz. İsa'nın (عليه السلام) kavmi, genellikle "Beni İsrail" olarak anılır. "Beni İsrail" terimi, İsrail oğulları veya İsrail'in soyundan gelenler anlamına gelir. Hz. İsa, Beni İsrail'e gönderilmiş bir peygamber olarak kabul edilir. Kur'an'da bu kavme birçok kez atıfta bulunulur, özellikle "Mâide Suresi"nde²⁵⁵ ve "Al-i İmran Suresi"nde²⁵⁶ Hz. İsa'nın Beni İsrail'e gönderildiği vurgulanır.²⁵⁷

2.25. Hız. Muhammed

²⁵³ Saff Suresi 61/6.

²⁵⁴ Mâide, 5/110.

²⁵⁵ Mâide, 5/110.

²⁵⁶ Al-i İmrân, 3/49.

²⁵⁷ Detaylı bilgi bk. Salih Akdemir, *Hristiyan Kaynaklara ve Kur'an'- Kerime Göre Hz. İsa*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992), 83-247.

Hız. Muhammed, Arap toplumunun iki büyük kolundan biri olan Adnânîler'e (Arab-ı müsta'ribe) mensuptur. Bu topluluk, soylarını Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmâil'e dayandıran ve İsmâilîler olarak da anılan bir gruptur. Arapların diğer büyük kolu ise Kahtânîler (Arab-ı âribe) olarak bilinmektedir. Hz. Peygamber'in nesebi, güvenilir kabul edilen kaynaklara göre, yirmi birinci atası Adnân'a kadar sağlam bir şekilde tespit edilmiştir. Ancak, Adnân'dan ötesine dair bilgiler, Hz. Peygamber'in de işaretiyle kesinlik arz etmediğinden, yaygın kabul görmemiştir. Bizzat Hz. Muhammed tarafından kabul edilen ve tüm İslâm kaynaklarında yer alan soy kütüğü şu şekildedir: Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib (Şeybe) b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Kâ'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihri (Kureyş) b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Mead b. Adnân.²⁵⁸

Hız. Muhammed'in peygamber olduğunu açık bir şekilde bildiren en dikkat çekici âyetler, Türkçe mealleri ve kısa değerlendirmeleriyle birlikte aşağıda verilmiştir:

En'am Suresi, 19. Âyet

قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً ۖ قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۖ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ

وَمَنْ بَلَغَ “De ki: ‘Şahitlik bakımından hangi şey daha büyüktür?’ De ki: ‘Allah, benimle sizin aranızda şahittir. Bu Kur’an bana vahyedildi ki onunla sizi ve kendisine ulaşan herkesi uyarayım...”²⁵⁹ Bu âyet, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin bizzat Allah tarafından tasdik edildiğini ve Kur'an'ın ona vahyedildiğini açıkça beyan etmektedir. Peygamber'in görevi, bu vahyi insanlara ulaştırmak ve onları uyarmaktır.

A'raf Suresi, 158. Âyet

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا “De ki: 'Ey insanlar! Şüphesiz ben,

Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim...”²⁶⁰ Bu âyet, Hz. Muhammed'in

²⁵⁸ Mustafa Fayda, “Muhammed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 11 Mart 2025).

²⁵⁹ En'am, 6/19.

²⁶⁰ A'raf, 7/158.

sadece Araplara değil, tüm insanlığa gönderilen bir peygamber olduğunu vurgulamaktadır. Onun risaleti evrensel bir boyuta sahiptir.

Ahzâb Suresi, 40. Âyet

*"Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir; ancak o, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur..."*²⁶¹ Bu âyet, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberlerin sonuncusu (hâtemü'n-nebiyyîn) olduğunu net bir şekilde ifade etmektedir. O, vahiy silsilesinin nihai temsilcisidir.

Fetih Suresi, 48:29. Âyet

*"Muhammed, Allah'ın Resûlü'dür. Onunla beraber olanlar, kâfirlere karşı sert, kendi aralarında ise merhametlidirler..."*²⁶²

Burada Hz. Muhammed'in Allah'ın resulü olduğu açıkça belirtilirken, onun yanında olan müminlerin özellikleri de vurgulanmaktadır. Peygamber'in ümmetiyle kurduğu güçlü bağ dikkat çekicidir.

Cuma Suresi, 62:2. Âyet

*"O, ümmîler içinde onlardan bir peygamber gönderdi ki onlara O'nun âyetlerini okuyor, onları arındırıyor ve onlara Kitab'ı ve hikmeti öğretiyor..."*²⁶³

Bu âyet, Hz. Muhammed'in ümmi bir toplum içinden çıkarılan bir peygamber olduğunu ve temel görevlerinin insanlara vahyi öğretmek, onları arındırmak ve hikmet sahibi kılmak olduğunu vurgulamaktadır.

Hülasa aktarılan âyetler, Hz. Muhammed'in peygamberliğini kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. O, Allah'ın elçisidir, kendisine vahiy gönderilmiştir ve peygamberlerin sonuncusudur. Görevi sadece bir topluluğa değil, tüm insanlığa hitap

²⁶¹ Ahzâb, 33/40.

²⁶² Fetih, 48/29.

²⁶³ Cuma, 62/2

etmektedir. Risaleti, vahyin korunması ve insanları arındırma misyonuyla şekillenmiştir.

*“Biz seni sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak bütün insanlara gönderdik; fakat insanların çoğu bunu anlamıyorlar.”*²⁶⁴ âyetinden de anlaşıldığı üzere Hz. Muhammed (s.a.v.) belli bir kavime gönderilmemiştir. Yeryüzündeki bütün halk ve toplumlar onun davetinin muhataplarıdır.

3. HZ. MUHAMMED'DEN ÖNCEKİ PEYGAMBERLERE VAHYEDİLEN ÂYETLER

Kur'an'a göre, Allah insanlara doğru yolu göstermek için farklı zamanlarda birçok peygamber göndermiş ve onlara vahiy aracılığıyla ilahi mesajlarını bildirmiştir. Bu peygamberlerden bazılarına kutsal kitaplar verilmiş, bazıları ise önceki vahiyleri tasdik eden ve insanları tevhide çağıran elçiler olmuştur. Örneğin, Hz. Musa'ya Tevrat, Hz. Davud'a Zebur, Hz. İsa'ya İncil ve Hz. Muhammed'e Kur'an verilmiştir. Bunun yanı sıra, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Hûd, Hz. Salih, Hz. Şuayb ve Hz. Yunus gibi peygamberler de kendi kavimlerine Allah'ın emirlerini iletmiş ve onları hak yola davet etmişlerdir. Ancak, bu peygamberlerin birçoğu kendi toplumları tarafından reddedilmiş, hatta zulme uğramışlardır.

Gönderilen peygamberler, kendi toplumlarının dini, ahlaki ve sosyal bozulmalarına karşı mücadele etmişlerdir. Yaşadıkları toplumların dini ve ahlaki sapmalarını düzeltmekle uğraşmış, kimi zaman inkârla karşılaşmış, kimi zaman ise samimi bir şekilde kabul edilmişlerdir. Her peygamber, kendi kavminin ihtiyaçlarına ve yanlışlarına uygun bir şekilde vahiy almış, insanlara tevhid inancını, ahlaki erdemleri ve adaletli bir yaşamı öğütlemiştir. Hz. Nuh, kavmini putperestlikten vazgeçmeye ve Allah'a kulluğa çağırmış, ancak çok az kişi ona inanmıştır. Hz. İbrahim, putperest bir toplum içinde tevhid inancını savunmuş ve putları kırarak Allah'ın varlığını ispat etmeye çalışmıştır. Hz. Musa, İsrailoğulları'nı Firavun'un

²⁶⁴ Sebe', 34/28.

zulmünden kurtarmış ve Tevrat ile onlara ilahi hükümleri bildirmiştir. Hz. Şuayb, ticarete adaletsizlik yapan ve insanları aldatan Medyen halkını dürüstlüğe davet etmiştir. Hz. Lût, kavmini ahlaksız davranışlardan sakındırmış, ancak halkı onu dinlememiş ve sonunda helak edilmiştir. Hz. İsa ise İsrailoğullarına gönderilmiş, onlara İncil'i tebliğ etmiş ve Allah'ın birliğini vurgulamıştır. Bu peygamberlerin her biri, kendi toplumlarının yanlışlarını düzeltmek için çaba sarf etmiş ve Allah'ın vahyini onlara ulaştırmıştır.

Bu bölümde, her bir peygamberin gönderildiği toplum, aldığı vahiy ve insanlara ilettiği mesajlar detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

3.1. Kur'an'da İsmi Sıklıkla Geçen Peygamberlere Vahyedilen Âyetler

Yüce Allah insanlara birçok peygamber göndermiştir. Ancak peygamberlerin tamamının isimlerini Kur'an'da zikretmemiştir. Sadece Müslümanların bilmelerinde fayda gördüğü peygamberlerden çeşitli surelerde ve detaylıca zikrederek onların faaliyetleri hakkında bilgi vermiştir. Nisa suresinde yer alan *إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ ۚ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا ۚ* *"Kuşkusuz biz Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Ya'kûb'a, torunlara, İsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleymân'a da vahyettik. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik."*²⁶⁵ âyeti bu gerçeğe işaret etmektedir.

Kuşkusuz Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Muhammed (s.a.v.) dışında diğer peygamberlere de emir ve yasaklar içeren âyetler bulunmaktadır. Bu âyetler, peygamberlerin görevlerini yerine getirirken uymaları gereken talimatları ve kaçınmaları gereken hususları belirtir. Nitekim " *وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا* " *"Ve dedik ki: 'Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin, orada dilediğiniz yerden bol bol yiyin; ancak şu ağaca*

²⁶⁵ Nisâ, 4/163.

yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz.”²⁶⁶ âyetinde Hz. Âdem’e bir emir söz konusuysen “وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُخْرَفُونَ” “Gözlerimizin önünde ve vahyimizle gemiyi yap; zulmedenler hakkında bana hitap etme, çünkü onlar boğulacaklardır.”²⁶⁷ âyetiyle yüce Allah, Hz. Nûh’a gemiyi inşa etmesini ve inkârcılar hakkında kendisine dua etmemesini emretmiştir. Bu, peygamberlerin görevlerini yerine getirirken ilâhî talimatlara tam bir teslimiyet göstermelerinin önemini vurgular.

Peygamberlerin kendi kavimlerini uyarıp onlara nasihat etmeleri de vahyin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Bunun birkaç yönü vardır:

a. Kur’ân-ı Kerîme göre peygamberler, Allah’tan aldıkları vahyi insanlara iletmekle yükümlüdür. Onların yaptığı tüm tebliğ faaliyetleri, doğrudan ya da dolaylı olarak vahiy kaynaklıdır. Örneğin, Allah, Hz. Muhammed’e (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Ey Peygamber! يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۚ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ ۚ”

Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, O’nun elçiliğini yerine getirmemiş olursun.”²⁶⁸

Bu âyet, tebliğ ve uyarının doğrudan vahyin bir gereği olduğunu ortaya koyar. Peygamberlerin kavimlerine yaptıkları uyarılar, kendi içtihadlarıyla değil, ilâhî emir doğrultusunda gerçekleşmiştir.

b. Kur’ân’da birçok peygamberin, kavimlerini uyarmaları emredilmiş ve onların sözleri vahiy aracılığıyla aktarılmıştır. Örneğin: لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ ۖ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرُهُ ۚ إِنَِّّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ “Andolsun ki, Nûh’u kavmine gönderdik: ‘Ey kavimim! Allah’a kulluk edin; sizin için O’ndan başka ilâh yoktur. Gerçekten ben, üzerinize (gelecek) büyük bir günün azabından korkuyorum.”²⁶⁹ âyeti ile وَاللّٰى عَادِ اٰخَاهُمْ هٰودًا ۖ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرُهُ ۚ أَفَلَا

²⁶⁶ Bakara, 2/35.

²⁶⁷ Hûd, 11/37.

²⁶⁸ Mâide, 5/67.

²⁶⁹ A’râf, 7/59.

تَتَّقُونَ "Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u (gönderdik). O dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Hâlâ sakınmayacak mısınız?"²⁷⁰ âyeti peygamberlerin kendi kavimlerine yaptığı uyarı ve nasihatlerin vahiyden bağımsız olmadığını, tam tersine vahyin bir gereği olduğunu gösterir.

Bu başlık altında Peygamberimiz Hz. Muhammed'in insanlara olan çağrısı gibi Kur'ân'da yer alan ve diğer Peygamberler tarafından sergilenen eylem ve söylemler inceleme konusu yapılacaktır. Bu bağlamda vahye muhatap olan ve yaşadıkları dönemde çevresine tevhidi öğreten peygamberlerden öncelikle ismi bir sureye verilmiş olanlar ele alınacaktır. Ardından diğer peygamberlere nispeten kendisinden daha fazla söz edilen peygamberlerin ilahî mesaj ve tebliğleri ele alınacaktır.

3.1.1. Hz. Nuh'a Vahyedilen Âyetler

Öncelikle Nuh suresinin ilk on âyeti kendisine vahyedilen mesajlar olarak göze çarpmaktadır. Söz konusu âyetler ve mealleri şu şekildedir:

1. إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
2. قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ
3. أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَانْقُضُوا وَاثِقُوهُ وَأَطِيعُوا
4. يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخَذِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ
5. قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا
6. فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا
7. وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصْرُوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا

²⁷⁰ A'râf, 7/65.

8. ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جَهَارًا
9. ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا
10. فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا

1. Şüphesiz, Biz Nuh'u kavmine, "Kavmini, kendilerine elem verici bir azap gelmeden önce uyar" diye gönderdik."²⁷¹

2. "Dedi ki: "Ey kavmim! Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım."²⁷²

3. "Allah'a kulluk edin, O'ndan sakının ve bana itaat edin."²⁷³

4. "Ki Allah, günahlarınızı bağışlasın ve sizi belirli bir süreye kadar ertelesin."

Şüphesiz Allah'ın belirlediği süre geldiğinde ertelenmez; keşke bilseydiniz!"²⁷⁴

5. "Dedi ki: "Rabbim! Kavmimi gece ve gündüz çağırdım."²⁷⁵

6. "Fakat çağırım, onların ancak kaçışını artırdı."²⁷⁶

7. "Onları bağışlaman için her çağırdığımda, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, diretiler ve çok kibirlendiler."²⁷⁷

8. "Sonra ben onları apaçık bir şekilde çağırdım."²⁷⁸

9. "Sonra onlara açıkça söyledim ve gizlice de fısıldadım."²⁷⁹

10. "Dedim ki: 'Rabbinizden bağışlanma dileyin. Çünkü O, çok bağışlayandır.'²⁸⁰

Bu âyetler, Hz. Nuh'un kavmini sabırla ve ısrarla yüce Allah'a iman etmeye çağırışını, buna karşılık kavminin bilinçli bir şekilde gösterdiği inatçılığı ve kibri ortaya koyar.

²⁷¹ Nûh, 71/1.

²⁷² Nûh, 71/2.

²⁷³ Nûh, 71/3.

²⁷⁴ Nûh, 71/4.

²⁷⁵ Nûh, 71/5.

²⁷⁶ Nûh, 71/6.

²⁷⁷ Nûh, 71/7.

²⁷⁸ Nûh, 71/8.

²⁷⁹ Nûh, 71/9.

²⁸⁰ Nûh, 71/10.

Nuh Suresi'nin 1-10. âyetlerinde, Hz. Nuh'un kavmine yaptığı tebliğ ve verdiği mesajların özeti, insanlara Allah'a yönelmenin gerekliliğini hatırlatır. Bu âyetlere göre, Hz. Nuh'un verdiği mesajlar şu şekilde özetlenebilir:

Tevhit Çağrısı: Hz. Nuh, kavmini yalnızca Allah'a kulluk etmeye davet etmiş ve Allah'tan başka hiçbir ilaha ibadet etmemeleri gerektiğini hatırlatmıştır. Bu, tevhid inancının temelini oluşturur. Hz. Nuh'un tevhide dair mesajı Araf suresinde ise şöyle yer alır: *“Biz Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik ve O, kavmine şöyle dedi: ‘Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, çünkü O'ndan başka ilâhınız yoktur.’”*²⁸¹ Mu'minun suresinde âyetler olduğu gibi tekrar edilmiştir: *“وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرُهُ”* *“Biz, Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak göndermiştik de onlara: ‘Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; çünkü sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur. demişti.”*²⁸²

Allah'a İtaat ve Takva: Kavmine, Allah'a karşı takvalı olmalarını, yani O'na karşı gelmekten sakınmalarını ve emirlerine uymalarını öğütlemiştir.

Allah'ın Bağışlayıcılığı: İnsanların işledikleri günahlardan tövbe etmeleri hâlinde, Allah'ın bağışlayıcı olduğunu, onların günahlarını affedeceğini müjdelemiştir.

Tebliğin Sürekliliği ve Sabır: Hz. Nuh, bu mesajı farklı yöntemlerle sürekli tekrarladığını ve insanların her türlü direncine rağmen sabırla tebliğ ettiğini ifade etmiştir. Onlara gece-gündüz nasihatlerde bulunmuş, açık ve gizli yollarla öğüt vermiştir. Bu durum, onun yeryüzünde çok uzun bir süre kaldığını ve bu süre içinde davasında sabır ve sebat gösterdiğini ve bu anlamda adeta yeryüzüyle özdeşleştiğini de akla getirmektedir. Nitekim ilk müfessirlerden Mukâtil b. Süleymân (ö. 150/767)

²⁸¹ A'râf / 59.

²⁸² Mü'minûn, 23/23.

“Nuh ismi Süryanicede meskûn yani yerin sığınağı manasına gelmektedir” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.²⁸³

Bu mesajlar, Hz. Nuh’un insanlara yönelik şefkatini, sabrını ve Allah’a olan bağlılığını gösterir. Aynı zamanda, insanlar için bir uyarı ve kurtuluş fırsatı sunar. Mesajların özünde, Allah’a iman, O’na dönüş ve kurtuluşa ermek için yapılan çağrı yer alır.

Kur’ân’da Hz. Nuh ve diğer tüm peygamberlerin sadece İslam dininin öğretilerini açıklamak üzere gönderildikleri ve asla ayrılığa düşmemeleri yönünde uyarılara muhatap oldukları âyet ise şöyledir: شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِينَ

“Allah, *“Auhîna ilâika vama vassîna be-İbrâhîm ve Mûsâ’ya, İsa’ya olan buyruklarımızı aslı şudur: “Dinî doğru anlayıp hükümlerini en güzel şekilde uygulayın ve bu hususta ayrılığa düşmeyin!”*”²⁸⁴. Tâbiîn neslinin önde gelen tefsir âlimlerinden Ebü’l-Haccâc Mucâhid b. Cebr el-Mekkî el-Mahzûmî (ö. 103/721) bu âyette yer alan din kelimesini İslam şeklinde yorumlamıştır.²⁸⁵

Hz. Nuh’un gönderildiği kavmi ikna etmeye çalıştığı, insan olmaları hasebiyle mantıklarına hitap etmeyi etkili tebliğ araçlarından saydığı hususu şu âyetten anlaşılabilir. أَوْعِظْتُمْ أَن جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ “(Nuh kavmine dedi ki:) Allah’ın azabını hatırlatarak sizi uyarması, böylece günahlardan sakınıp ilâhî merhamete nâil olabilmeniz için, içinizden biri vasıtasıyla size Rabbinizden bir uyarı ve nasihat gelmesine mi şaşıyorsunuz?”²⁸⁶

Bu ikna çabaları Yunus ve Hud suresinde de karşımıza çıkmaktadır: Zira وَأَنذَرْتُهُمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذَكَّرِ بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ *Resûlüm, Onlara (Hz.) Nuh’un haberini anlat: Hani o kavmine*

²⁸³ Ebü’l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte, (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâs, 1423), 4/449.

²⁸⁴ Şûrâ, 42/13.

²⁸⁵ Ebü’l-Haccâc Mucâhid b. Cebr el-Mekkî el-Mahzûmî, *Tefsîru Mucâhid*, thk. Muhammed Ebü’s-Selâm Ebu’n-Nîl, (Mısır: Dâru’l-Fikri’l-İslâmî el-Hâdise, 1410/1989), 588.

²⁸⁶ A’râf, 7/63.

şöyle demişti: “Ey kavmim! Eğer benim peygamber olarak içinizde bulunmam ve Allah’ın âyetlerini okuyup öğüt vermem size ağır geliyorsa, şunu iyi bilin ki, ben sadece Allah’a güvenip ve ona dayandım. Haydi siz de tanrı diye taptığınız tüm varlıklarla birlikte toplanıp bana ne yapacağınıza dair bir karar verin.”²⁸⁷ âyeti ile قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَيْنِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهِ فَعَمَّيْتُ عَلَيْكُمْ ۖ أَنْزِلُكُمْ مَوْجًا وَانْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ “ Nûh dedi ki: “Ey kavmim! Düşünün; şâyet ben Rabbimden gelen açık bir delil üzere bulunuyorsam; ya O bana kendi katından özel bir rahmet vermiş de bu da sizin görmeyen gözlerinize gizli kaldıysa? Ne yapalım, hiç hoşunuza gitmediği halde şimdi biz o gerçeği size zorla mı kabul ettireceğiz?”²⁸⁸ âyeti doğrudan akla ve vicdana hitap etmektedir.

Nuh aleyhisselam’ın kavmine olan öğüt ve nasihatleri arasında kendisine iman edenleri koruma ve onlara sahip çıkma iradesi, vahiy ile muhatap olan peygamberlerin ortak mesajları arasında yer alır. Aşağıda aktarılan şu âyetler bu hususu gözler önüne sermektedir:

وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا أَنَا بِطَارِدٍ الَّذِينَ آمَنُوا ۖ إِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ
وَلَكِنْ ۖ يَٰٓأَرْيَكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ “Ey kavmim! Kaldı ki, ben tebliğime karşılık sizden herhangi bir ücret talep etmiyorum Benim ücretimi verecek olan sadece Allah’tır. Ayrıca ben o iman edenleri yanımdan kovacak da değilim. Çünkü onlar mutlaka Rablerine kavuşacaklardır. Ancak bir hakikat var ki ben, sizin cahillik içinde ve hep bilgisizce davranan bir kavim olduğunuzu görüyorum.”²⁸⁹

وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ ۖ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ “Ey kavmim! Eğer bana inanan kişileri yanımdan kovacak olursam Allah’a karşı kim bana yardım edebilir? Hiç akledip düşünmüyor musunuz?”²⁹⁰

Bu âyet, fakir müminlere aldırış edilmemesi başka bir ifadeyle görmezden gelinmesi Allah’ın gazabının celbine neden olacağını bildirmektedir.²⁹¹

²⁸⁷ Yunus, 10/71.

²⁸⁸ Hûd, 11/28.

²⁸⁹ Hûd, 11/29.

²⁹⁰ Hûd, 11/30.

Hız. Nuh'a vahyedilen âyetlerden onun son derece azimli olduğu, etrafındaki herkesin iman edebilmesi için uğraştığı ve bu uğurda kederlenip dertlendiğı de anlaşılmaktadır: وَأَوْحِيَ إِلَى نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ “Nuh'a şöyle vahyedildi: “Kavminden şu ana kadar iman etmiş olanlar dışında artık daha fazla inanan olmayacak. Şu halde, onların yapageldikleri kötülüklerden dolayı dertlenme.”²⁹²

Bu âyet, Efendimiz âleyhisselam'ın tüm Kureyş kabilesinin ve tüm Yahûdi topluluklarının kendisine iman etmelerini çok istediğı halde onların imana yanaşmadığı yönüyle benzerlik arz etmektedir.²⁹³

3.1. 2. Hız. Hud'a Vahyedilen Âyetler

Hız. Hûd, Kur'an'da özellikle Âd Kavmi'ne gönderilmiş bir peygamber olarak zikredilir. Onun kıssası, Allah'ın emir ve yasaklarını iletmesi ve kavminin buna karşılık inkârı ile şekillenir.

Aşağıda verilen âyetlerden Hız. Hûd'un kavmine verdiği mesajlar ve Allah'ın ona yönelik emir ve yasaklarını kapsamaktadır.

A'râf Suresi 65-72. Âyetleri

- وَأَلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۖ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرُهُ ۖ أَفَلَا تَتَّقُونَ “Âd (kavmine) de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Dedi ki: ‘Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir ilahınız yoktur. Hâlâ sakınmayacak mısınız?’²⁹⁴
- قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ ۖ إِنَّا لَنَرُكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ “Kavminden inkârcı ileri gelenler dediler ki: ‘Biz seni bir akılsızlık içinde görüyoruz ve gerçekten seni yalancılardan sanıyoruz.’²⁹⁵

²⁹¹ Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'î'l-meşânî*, thk. Ali Abdülbari Atiyye (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1415), 6/274.

²⁹² Hûd, 11/36.

²⁹³ Ebü'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâbü'rî, Vâhidî, *el-Vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*, thk. Safvân Adnân Dâvûdî, (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1415), 561.

²⁹⁴ A'râf, 7/65.

²⁹⁵ A'râf, 7/66.

- قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ *“Hûd dedi ki: ‘Ey kavmim! Bende bir akılsızlık yoktur, bilakis ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim.”*²⁹⁶
 - أُنَبِّئُكُمْ رَسُولِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ *“Rabbimin vahyettiklerini size tebliğ ediyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm.”*²⁹⁷
 - أَوْعِيبُكُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنذِرَكُمْ ۖ وَادْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ *“Size Rabbinizden bir zikir (vahiy) gelmesine mi şaşıyorsunuz ki, içinizden bir adam aracılığıyla sizi uyarsın? Nuh kavminden sonra sizi halifeler yapan ve yaratılıştaki sizi üstün kılan (Allah’ın) nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz.”*²⁹⁸
- Özellikle bu âyetin şu hususlara dikkat çektiği söylenebilir.

1. **Vahiy ve Peygamberlik Mesajı:** Bu âyet, Âd kavminin Hz. Hûd’un peygamberlik iddiasına olan şaşkınlığına cevap niteliğindedir. Kavmi, Hz. Hûd’un kendileri gibi bir insan olmasını ve Allah’ın mesajını iletmesini yadırgıyorlardı. Allah, bu tutumu eleştiriyor ve insanların içinden peygamberler göndermesinin hikmetine dikkat çekiyor. Çünkü peygamberlerin insanlardan seçilmesi, onların örnek alınabilmesini kolaylaştırır.
2. **Allah’ın Nimetlerini Hatırlatma:** Allah, Nuh kavminin helakından sonra Âd kavmini güçlü ve üstün bir topluluk olarak yarattığını hatırlatıyor. Onlara verilen fiziksel güç, bolluk ve nimetlerin şükürünü eda etmeleri isteniyor. Bu nimetler Allah’a yönelmenin ve O’na şükretmenin bir vesilesi olmalıdır.
3. **Kurtuluş Çağrısı:** Âyetin sonunda, Allah’ın verdiği nimetleri hatırlamanın insanları kurtuluşa (felaha) götüreceği vurgulanıyor. Şükürsüzlük ve Allah’a isyan, geçmiş kavimlerin helakine sebep olmuştur. Bu âyet, Âd kavmine bir uyarı olduğu gibi, genel olarak tüm insanlığa da bir mesajdır: Allah’ın nimetlerini hatırlayın ve şükredin.

²⁹⁶ A'râf, 7/67.

²⁹⁷ A'râf, 7/68.

²⁹⁸ A'râf, 7/69.

4. **Kibir ve İnkâra Eleştiri:** Âd kavmi, üstün fiziksel güçleri ve zenginlikleri nedeniyle kibirlenmiş, kendilerini ilahi mesajdan müstağni görmüşlerdir. Bu âyet, Allah'ın insana verdiği gücün ve nimetlerin kibir değil, sorumluluk doğurduğunu hatırlatır.²⁹⁹

Hûd Suresi 50-60 Arası Bazı Âyetler

- وَالْأَلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۖ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرُهُ ۚ إِنَّ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ
“Âd (kavmine) de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Dedi ki: ‘Ey kavmim! Allah’a kulluk edin. Sizin O’ndan başka hiçbir ilahınız yoktur. Siz ancak iftira ediyorsunuz.”³⁰⁰
- يَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۚ إِنَّ أَجْرِي إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ
“Ey kavmim! Bu (tebliğ) için sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, ancak beni yaratana aittir. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?”³⁰¹
- وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ
“Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O’na tövbe edin ki üzerinize bol bol yağmur göndersin ve gücünüze güç katsın. Günah işleyerek yüz çevirmeyin.”³⁰²
- إِنَّ يَٰ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبُّكُمْ ۚ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ۚ إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
“Ben, benim de rabbim, sizin de rabbiniz olan Allah’a dayandım. Çünkü her canlının kontrolü O’nun elindedir. Şüphesiz rabbimin yolu dosdoğru yoldur.”³⁰³
- فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ ۚ إِلَيْكُمْ وَيَرْسَخُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۚ وَلَا تَصْرُوهُ شَيْئًا ۚ إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ
“Eğer sırt çevirirseniz bilin ki size ulaştırmakla görevli olduğum şeyi size bildirdim. Rabbim yerinize başka bir kavmi

²⁹⁹ Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes’ûd el-Begavî, *Me’âlimü’t-tenzil*, thk. Abdürrezzak el-Mehdî, (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsî’l-Arabî, 1420), 2/203-205.

³⁰⁰ Hûd, 11/50.

³⁰¹ Hûd, 11/51.

³⁰² Hûd, 11/52.

³⁰³ Hûd, 11/56.

getirebilir. Siz O'na hiçbir engel çıkaramazsınız. Şüphesiz rabbim her şeyi gözetendir.”³⁰⁴

Şuarâ Suresi 123-140 Arası Bazı Âyetler

- *Hani onlara kardeşleri Hûd: ‘Sakinmiyor musunuz?’ dedi.*³⁰⁵
- *Ben sizin için güvenilir bir peygamberim.*³⁰⁶
- *O hâlde Allah’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.*³⁰⁷
- *Bunun için sizden bir karşılık beklemiyorum. Benim ecrimi vermek yalnız âlemlerin rabbine aittir.*³⁰⁸
- *Siz boş şeylerle uğraşarak her yüksek yere bir anıt mı dikersiniz?*³⁰⁹
- *Temelli kalacağınızı umarak mı büyük konaklar yaparsınız?*³¹⁰
- *Gücünüzü hep zalim zorbalar gibi mi kullanırsınız?*³¹¹
- *O hâlde Allah’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.*³¹²
- *Bildiğiniz şeyleri size veren Allah’a karşı gelmekten sakının.*³¹³
- *size sürüler, oğullar veren.*³¹⁴

³⁰⁴ Hûd, 11/57.

³⁰⁵ Şuarâ, 26/124.

³⁰⁶ Şuarâ, 26/125.

³⁰⁷ Şuarâ, 26/126.

³⁰⁸ Şuarâ, 26/127.

³⁰⁹ Şuarâ, 26/128.

³¹⁰ Şuarâ, 26/129.

³¹¹ Şuarâ, 26/130.

³¹² Şuarâ, 26/131.

³¹³ Şuarâ, 26/132.

- وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ “bağlar, pınarlar ihsan eden.”³¹⁵
- إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ “Doğrusu sizin hakkınızda büyük bir günün azabından korkuyorum.”³¹⁶

Hız. Hûd’un kavmine yönelik bu uyarı ve nasihatleri, Kur’an’ın pek çok yerinde geçen peygamberlerin tebliğ metodu açısından dikkat çekici unsurlar içermektedir. Bu Âyetler, özellikle Ad kavminin yüce Allah’a karşı nankörlüğünü, dünya hayatına aşırı bağılılığını ve zulme dayalı aşırı güç ve tasallut kullanımını eleştiren ifadeler içermektedir.

Tebliğde Güven Unsuru

Hız. Hûd’un kendisini “emin bir peygamber” (رسول أمين) olarak tanıtmayı, peygamberlerin sıdk ve emanet vasıflarına vurgu yapmaktadır. Çok yönlü âlim Ebü’l-Ferec İbnü’l-Cevzî (ö. 597/1201) âyetteki (رسول أمين) ifadesini أَمِينٌ عَلَى الرِّسَالَةِ ifadesini “Benimle Rabbiniz arasında var olan mesajlar noktasında güvenilirim” şeklinde bir açıklama yaparak eminlik hususunun sadece maddi anlamda değil, dinî ve ahlaki güvenilirliği de içerdiğini belirtir.³¹⁷ Zira Peygamberler, yalnızca vahyi tebliğ eden kişiler değil, aynı zamanda toplumları için güvenilir rehberlerdir.

Karşılıksız Davet

Hız. Hûd, peygamberlerin ortak özelliklerinden biri olarak, tebliğ karşılığında hiçbir dünyevi menfaat beklemediğini ifade etmektedir. Zemahşerî, burada özellikle “Benim ecrimi vermek yalnız âlemlerin rabbine aittir” (إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ) ifadesinin, peygamberlerin dünyevi çıkar peşinde koşmadıklarının açık bir delili olduğunu belirtir.

Zalimce Güç Kullanımı

³¹⁴ Şuarâ, 26/133.

³¹⁵ Şuarâ, 26/134.

³¹⁶ Şuarâ, 26/132.

³¹⁷ Ebü’l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî, İbnü’l-Cevzî, *Zâdü’l-mesîr fi’l-ilmî’t-tefsîr*, thk. Abdurrezzâk el-Mehdî, (Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî, 1422), 3/343.

Kavminin baskıcı yönetimini eleştiren “Gücünüzü hep zalim zorbalar gibi mi kullanırsınız?” (وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ) âyeti, toplumsal zulme vurgu yaptığı gibi oyun ve eğlenceye daldıklarına da dikkat çekmektedir.³¹⁸

Büyük Azaba Karşı Uyarı

Son âyette Hz. Hûd, kavmine, “Büyük bir günün azabından korkuyorum” (إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمُ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ) diyerek, inkârlarının sonuçlarını hatırlatıyor.

Hülasa Hz. Hûd’un kavmine yaptığı bu nasihatler, genel olarak: tevhid inancını pekiştirip vurgulamak, dünya nimetlerine aşırı sevgi ve bağlanmanın yanlış olduğunu her zaman hatırlatmak, herkese karşı zulüm ve haksız güç kullanımına karşı çıkmak, Peygamberlerin son derece emin, güvenilir ve karşılıksız bir şekilde tebliğ yaptığını belirtmek, yüce Allah’ın nimetlerini hatırlatarak şükredip kanaat getirmeye teşvik etmek, inkârın yıkıcı ve tahrip edici sonuçlarını bildirerek azap ile uyarmak gibi temel ilkelere dayanmaktadır.

3.1.3. Hz. İbrahime Vahyedilen Âyetler

Hz. İbrahim (a.s.), Kur’ân’da önemli bir peygamber olarak zikredilir ve çeşitli surelerde farklı açılardan ele alınır. O, hem tevhid mücadelesi hem de insanlık tarihindeki örnekliği açısından Kur’ân’ın merkezî konularından biridir. Hz. İbrahim ile ilgili âyetler oldukça geniş bir kapsama sahiptir. Aşağıda bu âyetlerin Arapça metinleri, Türkçe mealleri ve yorumları detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

A. Hz. İbrahim’in Tevhid Mücadelesi

Hz. İbrahim’in tevhid mücadelesi, Kur’ân-ı Kerim’de onun Allah’a olan sarsılmaz inancı ve putperest toplumuna karşı verdiği mücadele ile anlatılır. Bu kısımda, özellikle tevhid inancını savunma ve insanların yanlış inançlarını sorgulama şeklinde karşımıza çıkar.

³¹⁸ Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve’t-tenvîr*, (Tunus: ed-Dâru’t-Tûnusiyye li’n-Neşr, 1984), 19/165.

Tevhid Mücadelesi ve Delil Sunma (En'âm Suresi 74-79)

- وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ عَازَرَ اتَّخِذْ أَصْنَامًا ؕ إِلَٰهَةٌ إِنِّي أَتَىكَ فُتُورٌ ۖ وَكَذَٰلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ۖ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَىٰ كَوْكَبًا ۖ قَالَ هَٰذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ ٱلْءَافِلِينَ ۖ فَلَمَّا رَأَىٰ ٱلْقَمَرَ بَازِعًا ۖ قَالَ هَٰذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ ٱلضَّالِّينَ ۖ فَلَمَّا رَأَى ٱلشَّمْسَ بَازِعَةً ۖ قَالَ هَٰذَا رَبِّي هَٰذَا أَكْبَرُ ۖ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يُقَوْمُ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ۖ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ ٱلسَّمٰوٰتِ وَٱلْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ
- “Hani İbrahim, babası Azer’e, ‘Sen putları ilah mı ediniyorsun? Ben gerçekten seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde görüyorum’ demişti. İşte böylece İbrahim’e, kesin bilgiye ulaşması için göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk. Gece karanlığı basınca bir yıldız gördü. ‘Bu benim Rabbim’ dedi. Yıldız batınca, ‘Ben batanları sevmem’ dedi. Ay’ı doğarken görünce, ‘Bu benim Rabbim’ dedi. Ay batınca, ‘Rabbim bana doğru yolu göstermezse, gerçekten sapıklardan olurum’ dedi. Güneşi doğarken görünce, ‘Bu benim Rabbim, bu daha büyük’ dedi. Güneş batınca dedi ki: ‘Ey kavmim! Ben sizin ortak koştuklarınızdan uzağım.’ ‘Şüphesiz ben yüzümü, gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim. Ben müşriklerden değilim.’”³¹⁹

Bu âyetlerde Hz. İbrahim’in akıl ve tefekkür yoluyla tevhid inancına ulaşması anlatılmaktadır. Kavmi, gök cisimlerini ilahlaştırıyordu. Hz. İbrahim, onların sapkın inancını sorgulamak için bir temsil yöntemi kullanmış ve yıldız, ay ve güneşi "ilah" olarak adlandırmıştır. Ancak, bu varlıkların batması ve yok oluşları, onların ilahlığa layık olmadığını göstermektedir. Âyetteki "batanları sevmem" ifadesi, İbrahim’in akıl yürütme metodunu açıklar: İlah, eksiksiz ve sürekli var olan bir varlık olmalıdır.

إن هذه الآيات تبين (Mısırlı âlim Şa‘râvî (1911-1998) söz konusu âyetlerden sonra

“Şüphesiz bu وظيفة الحواس إدراكاً، ووظيفة الوجدان انفعالاً، ووظيفة الاختيار توحيداً وإذعاناً بيقين

³¹⁹ En'âm, 6/74-79.

âyetler, duyuların algılama işlevini, vicdanın etkilenme işlevini ve seçimin ise tevhid ve kesin bir teslimiyetle boyun eğme işlevini ortaya koymaktadır." demek suretiyle âyetleri insanın algılama, duygusal etkileşim ve bilinçli tercih süreci açısından yorumluyor.³²⁰ Ona göre âyetlere şu bakış açılarıyla yaklaşılmalıdır:

- **Duyuların işlevi:** İnsan önce gözlem yapar, çevresini inceler. Hz. İbrahim'in yıldızları, ayı ve güneşi gözlemlemesi bu aşamaya örnektir.
- **Vicdanın etkilenmesi:** İnsan sadece gördüğü şeyleri algılamakla kalmaz, aynı zamanda bunlardan etkilenir ve içsel bir değerlendirme yapar. Hz. İbrahim'in, batıp kaybolan şeylerin ilah olamayacağını fark etmesi bu aşamaya işaret eder.
- **Bilinçli seçim ve teslimiyet:** Son aşamada insan, kesin bir bilgi ve iç huzuruyla doğruyu seçer. Hz. İbrahim'in "Ben yüzümü gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim" diyerek tevhidi benimsemesi, işte bu bilinçli teslimiyetin sonucudur.

Öte yandan bu olay, insanlara doğru inanca ulaşmada aklın ve delilin önemini göstermektedir. Ayrıca, İbrahim'in, putperestlikten ve şirke dayalı inanışlardan kesin bir şekilde yüz çevirdiğini ifade etmesi, onun tevhid konusundaki kararlılığını ortaya koyar.

Babasıyla Diyalogu (Meryem Suresi 41-48)

- وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا
إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا
يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا
يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا
يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا

³²⁰ Muhammed Mütevellî eş-Şa'râvî, *Tefsîrû 'ş-Şa'râvî-el-Havâtur*, (Mısır: Metâbiu Ahbâri'l-Yevm, 1997.), 11/6551.

- “Kitapta İbrahim’i de an. Gerçekten o, dosdoğru bir insan ve peygamberdi. Hani babasına demişti ki: ‘Babacığım! İştirmeyen, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan şeylere niçin tapıyorsun? Babacığım! Gerçekten bana, sana gelmeyen bir bilgi geldi. O hâlde bana uy ki seni doğru bir yola ileteyim. Babacığım! Şeytana tapma; çünkü şeytan, Rahman’a âsidir. Babacığım! Gerçekten Rahman’dan sana bir azap dokunur da şeytanın dostu olursun diye korkuyorum.”³²¹

Bu âyetler, Hz. İbrahim’in babasına karşı nazik ve hikmetli bir şekilde davrandığını gösterir. Babasına "babacığım" diyerek hitap etmesi, onun saygısını ve merhametini yansıtır.³²²

B. Putlarla ve Kavmiyle Mücadelesi

Hz. İbrahim’in putlarla ve kavmiyle mücadelesi, tevhid inancının savunulması ve batıl inançların reddedilmesinin çarpıcı bir örneğidir. Bu mücadele, özellikle onun putları kırma hadisesi ve kavminin verdiği tepkilerle öne çıkar. Kur’ân-ı Kerim’de bu olay farklı surelerde detaylı şekilde anlatılmıştır.

Putperestliği Eleştirmesi ve Kavmiyle Tartışması (Enbiyâ Suresi 51-70)

- وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عٰلَمِينَ
إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ النَّمٰثِلُ الَّتِي اَنْتُمْ لَهَا عٰكِفُونَ
قَالُوا ۚ وَجَدْنَا اٰبَاءَنَا لَهَا عٰبِدِينَ
قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَاؤُكُمْ فِى ضَلٰلٍ مُّبِينٍ
قَالُوا ۚ اَحْبَبْنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللّٰعِبِينَ
قَالَ بَلْ رُبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الَّذِى فَطَرَهُنَّ وَاَنَا ۚ عَلٰى ذٰلِكُمْ مِنَ الشّٰكِكِينَ
وَتَاللّٰهِ لَآكِيْدَنَّ اَصْنَعُكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ
فَجَعَلَهُمْ جَذٰا ۙ اِلَّا كَبِيْرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ

³²¹ Meryem, 19/41-48.

³²² Nizâmüddîn Hasen b. Muhammed b. Hüseyin el-A‘rec en-Nisâbü’rî, *Ğarâ‘ibü’l-Ğur‘ân ve reğâ‘ibü’l-furkân*, thk. eş-Şeyh Zekeriyâ Umeyrât, (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1416), 3/106.

- “Gerçekten daha önce İbrahim’e doğru yolu göstermiştik; biz onu biliyorduk.

Babasına ve kavmine, ‘Bu tapınmakta olduğunuz heykeller de nedir?’ demişti.

Onlar, ‘Biz babalarımızı onlara tapar bulduk’ dediler. İbrahim, ‘Andolsun ki siz de, babalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz’ dedi. Onlar, ‘Bize gerçeği mi getirdin, yoksa eğlenenlerden misin?’ dediler. İbrahim dedi ki: ‘Hayır, Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir; onları O yaratmıştır. Ben de buna şahitlik edenlerdenim. Allah’a yemin ederim ki siz dönüp gittikten sonra putlarınıza bir tuzak kuracağım.’ Derken, büyükleri hariç onların hepsini parça parça etti; belki ona müracaat ederler diye.”³²³

Bu âyetlerde Hz. İbrahim, kavminin putperestliğini açık bir şekilde eleştirir. İnsanların yalnızca atalarından gelen inançları körü körüne taklit ettiğini ifade eder. “Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir” diyerek onları tevhid inancına davet eder. Putları kırarak kavmine önemli bir mesaj verir: Bu putlar, kendilerini bile koruyamayan cansız varlıklardır. Büyük putu kırmaması ve onların buna dönüp “putların gücünü sorgulaması” fikrini hedeflemesi, onun davet metodunun zekâ ve hikmetle dolu olduğunu gösterir.

C. Duası ve Allah’a Güveni (İbrahim Suresi 35-41)

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ
رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّونَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِ فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بُوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ
النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ
رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ

³²³ Enbiyâ, 21/51-70.

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءَ

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَلَدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

- “Hani İbrahim, ‘Rabbim! Bu beldeyi güvenli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!’ demişti. ‘Rabbim! Çünkü onlar (putlar), insanlardan birçoğunu saptırdılar. Artık kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, şüphesiz Sen Gafûr ve Rahîm’sin.’ ‘Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bir kısmını, senin kutsal evinin (Kâbe’nin) yanında, ekinsiz bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Namazı kılsınlar diye (böyle yaptım). İnsanların bir kısmının gönlünü onlara meylettir ve onları çeşitli ürünlerle rızıklandır ki şükretsiner.’ ‘Rabbimiz! Şüphesiz gizlediğimiz ve açıkladığımız her şeyi Sen bilirsin. Yerde ve gökte hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz.’ ‘Bana ihtiyarlık çağымda İsmail ve İshak’ı lütfeden Allah’a hamdolsun! Şüphesiz Rabbim duayı işitendir.’ ‘Rabbim! Beni ve soyumdan gelenleri namazı sürekli kılanlardan eyle. Rabbimiz! Duamı kabul buyur.’ ‘Rabbimiz! Hesap günü beni, ana babamı ve müminleri bağışla.’³²⁴

Bu âyetler Hz. İbrahim’in Allah’a yaptığı duaları içermektedir. Hz. İbrahim’in duası, onun hem kendi kavmi hem de gelecek nesiller için duyduğu derin endişeyi ve samimi bağlılığını ortaya koymaktadır. Söz konusu âyetler şu başlıklar altında değerlendirilebilir:

1. Şehir Güvenliği ve Tevhid Üzerine Dua (Âyet 35-36)

Hız. İbrahim, dua ederken öncelikle yaşadığı beldenin (Mekke) güvenli olmasını istiyor. Çünkü güvenlik olmadan tevhid ve ibadet de zorlaşır. Ardından, kendisi ve soyunun putperestlikten korunmasını diliyor. Bu, tevhid inancına verdiği önemin göstergesidir.

Âyetin devamında putların pek çok insanı saptırdığı belirtiliyor. Hız. İbrahim, tevhid üzere olanları kendisine ait sayarken, günaha düşenler için yüce Allah’ın rahmetine sığınıyor. Burada, davet metodunda denge ve merhametli yaklaşım göze çarpmaktadır.

³²⁴ İbrahim, 14/35-41.

2. Ailesi İçin Mekke’de Bereket ve Namaz Üzerine Dua (Âyet 37-38)

Hız. İbrahim, oğlu İsmail ve annesi Hacer’i ekinsiz, çorak bir vadi olan Mekke’ye bırakmıştır. Burada asıl vurgulanan husus, Hız. İbrahim’in bu zor kararı tamamen Allah’a güvenerek almış olmasıdır. "Rabbimiz, onları namaz kılınlar diye buraya yerleştirdim" ifadesi, onun asıl gayesinin Allah’a kulluk ve ibadet olduğunu gösterir.

3. Hız. İbrahim’in Şükrü ve Duası (Âyet 39-41)

Hız. İbrahim, yaşlı bir yaşta çocuk sahibi olduğu için Allah’a hamd etmektedir. Çünkü İsmail ve İshak’ın doğumu, Allah’ın lütfu ve bir mucizedir. Bu âyette, Allah’ın dualara icabet eden bir Rab olduğu vurgulanır.

Duasının devamında, hem kendisi hem de soyundan gelecek olanların namazı terk etmemesi için dua ediyor. Namaz, onun için tevhid inancının en önemli göstergesidir.

Son olarak, yalnızca kendisi için değil, anne-babası ve tüm müminler için bağışlanma dilemektedir. Bu, peygamberlerin sadece kendileri için değil, ümmetleri için de sürekli dua ettiklerini göstermektedir.

D. Kâbe’nin İnşası ve Dua (Bakara Suresi 127-129)

- وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ
رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
- “Bir zamanlar İbrahim ve İsmail, Beytullah’ın temellerini yükseltiyor ve şöyle dua ediyorlardı: ‘Rabbimiz! Bizden kabul buyur. Şüphesiz Sen, hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin. Rabbimiz! Bizi Sana teslim olan iki kul yap ve soyumuzdan da Sana teslim olacak bir ümmet çıkar. Bize ibadet yerlerimizi göster ve tövbemizi kabul et. Şüphesiz Sen, tövbeleri çok kabul eden, çok merhamet edensin. Rabbimiz! Onlara, içlerinden Senin âyetlerini okuyacak, onlara Kitap ve hikmeti öğretecek ve onları temizleyecek bir peygamber

gönder. Şüphesiz Sen, mutlak güç ve kudret sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin.”³²⁵

a. Kâbe’nin Temellerinin Yükseltilmesi

Bu âyetler, Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail’in Kâbe’nin temellerini yükselttiği anı anlatır. Kâbe, tevhid inancının merkezi ve tüm insanlığın ibadet için yöneldiği mukaddes bir yapı olarak inşa edilmiştir. Bu, Hz. İbrahim’in yüce Allah’a olan teslimiyetini ve O’na kulluk görevini yerine getirmedeki hassasiyetini gösterir. Hz. İbrahim ve Hz. İsmail, Kâbe’yi inşa ederken sürekli dua etmişlerdir. Özellikle رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا “Rabbimiz! Bizden kabul buyur” ifadesi, yaptıkları işin yüce Allah katında kabul edilmesini ne kadar benimseyip önemsediklerini ve samimiyetlerini net bir şekilde ortaya koyar.

c. Soylarından Gelen Ümmet ve Peygamber

Hz. İbrahim’in duasında, soyundan Allah’a teslim olacak bir ümmet çıkarılması ve onlara bir peygamber gönderilmesi talebi, onun insanlık için taşıdığı endişeyi ve duasının evrensel boyutunu gözler önüne serer. Bu dua, Hz. Muhammed’in gönderileceğine dair bir işaret olarak yorumlanır.

d. İbadet Şekillerinin Öğretilmesi

“Bize ibadet yerlerimizi göster” duası, ibadetlerin doğru bir şekilde öğrenilip uygulanması için Allah’a yönelmenin gerekliliğini ifade eder. İslam’daki ibadetlerin kaynağının Allah’ın vahyi olduğu bu dua ile netleşir.

Hz. İbrahîme Verilen Sayfalar

Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. İbrâhim’e “صف” (sayfalar) verildiğine dair âyetler bulunmaktadır. Bunlar özellikle Necm Sûresi 36-37. âyetler ile A’lâ Sûresi 18-19. âyetlerinde geçmektedir. İlgili âyetlerin Arapça metinleri, Türkçe mealleri şu şekildedir:

Necm Sûresi 36-37. Âyetler

³²⁵ Bakara, 2/127-129.

Kur'ân-ı Kerîm'de Yüce Allah'ın Hz. Yusuf'a doğrudan veya dolaylı emir ve tavsiyeleri ile Hz. Yusuf'un insanlara yönelik nasihatleri bulunmaktadır. Nitekim *فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ* "Onu alıp götürdüklerinde ve onu kuyunun derinliklerine atmaya karar verdiklerinde, biz ona şöyle vahyettik: 'Onlara, hiç farkında olmayacakları bir zamanda, bu yaptıklarını mutlaka haber vereceksin.'³²⁹ âyeti Hz. Yusuf'un henüz çocuk yaşta olmasına rağmen Allah'tan vahiy aldığını göstermektedir. Burada doğrudan bir emir değil, gelecekte olacak bir olaya işaret eden bir bilgilendirme vardır. Hz. Yusuf'un ileride kardeşleriyle yüzleşeceği ve onlara geçmişteki haksızlıklarını hatırlatacağı bildirilmektedir. Bu, onun sabır göstermesi ve Allah'ın takdirine güvenmesi için bir işarettir.

Hz. Yûsuf ile doğrudan ve dolaylı olarak bağlantılı olan ve kendisine bildirilen vahiy şeklinde değerlendirilebilen diğer bazı âyetler şu şekildedir:

a. Allah'ın Hz. Yusuf'u Bilgilendirmesi

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ، وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ "Onu satın alan Mısırlı kişi, karısına: 'Ona iyi bak, belki bize faydası olur veya onu evlat ediniriz' dedi. İşte böylece Yusuf'u o topraklara yerleştirdik ve ona rüya yorumlarını öğretelim diye böyle yaptık. Allah, işinde üstün gelendir; ancak insanların çoğu bunu bilmez. Yusuf olgunluk çağına erişince ona hikmet ve ilim verdik. İşte biz, iyilik yapanları böyle ödüllendiririz.'³³⁰

Bu âyetler Hz. Yusuf'a verilen bir doğrudan emir içermemekle birlikte, Allah'ın ona özel bir eğitim ve bilgi nasip ettiğini göstermektedir. Burada bir tür ilâhî plan işleyişi vardır: Hz. Yusuf'un köle olarak satılması aslında onun yükselmesi için bir aşama olarak görülmektedir. Burada Allah'ın Hz. Yusuf'a bir tür dolaylı tavsiyesi vardır: Sabırla ilim ve hikmet yolunda ilerlemek.

³²⁹ Yûsuf 12/15.

³³⁰ Yûsuf 12/21-22.

b. Zindandaki Arkadaşlarına Nasihat

يَا صَاحِبِي السَّجْنَ الْأَزْبَابِ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءُ
سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ
"Ey zindan arkadaşlarım! Birbirinden farklı ilahlar mı daha hayırlıdır, yoksa tek ve kahredici olan Allah mı? Sizin O'ndan başka taptıklarınız, sizin ve atalarınızın uydurduğu isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlara hiçbir yetki vermemiştir. Hüküm yalnızca Allah'ındır. O, yalnızca kendisine ibadet etmenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmez."³³¹

Aktarılam âyetlere bakıldığında Hz. Yusuf, tevhid inancını anlatmakta ve putperestliği eleştirmektedir. O, hapishanedeki arkadaşlarına sadece rüya yorumu yapmamış, onları doğru inanca davet etmiştir. Bu, onun peygamber olarak en önemli misyonlarından biridir.

c. Allah'ın Hz. Yusuf'u İmtihanlarla Yetiştirmesi

وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَى آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَى
"Ve işte böylece Rabbin seni seçecek, sana olayların yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi, sana ve Yakup soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz ki Rabbin, her şeyi bilen ve her işi hikmetle yapandır."³³²

Bu âyet bir müjde gibi görünse de içinde dolaylı bir nasihat da taşımaktadır. Allah'ın birini seçmesi ve ona ilim vermesi, beraberinde büyük imtihanları da getirir. Hz. Yusuf'un başına gelecek zorluklar aslında onun olgunlaşması ve büyük bir lider olması için bir süreçtir. Burada sabrın ve ilmin bir bedeli olduğuna dair bir ders bulunmaktadır.

d. Tevhid İnancı Konusunda Uyarı

³³¹ Yûsuf 12/39-40.

³³² Yûsuf 12/6.

يَا صَاحِبِي السَّجْنِ ءَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۖ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ ۚ إِلَّا أَسْمَاءُ
سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۚ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ۚ ذَلِكَ
الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ “Ey zindan arkadaşlarım! Çeşit çeşit ilahlar mı
daha hayırlıdır, yoksa her şeye hükmeden bir olan Allah mı? Sizin O'ndan başka
taptıklarınız, sizin ve atalarınızın uydurduğu birtakım isimlerden ibarettir. Allah
onlara dair hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm yalnızca Allah'ındır. O, yalnızca
kendisine kulluk etmenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu
bunu bilmez.”³³³

Bu âyetler, Hz. Yusuf'un (a.s.), zindandaki arkadaşlarına tevhidi anlatırken kullandığı güçlü bir hitabı içeriyor. Âyetlerde özellikle şu noktalar dikkat çekiyor:

Tevhid ve Şirk Karşılaştırması: Hz. Yusuf, "Çeşit çeşit ilahlar mı daha hayırlıdır, yoksa her şeye hükmeden bir olan Allah mı?" diyerek zindan arkadaşlarını düşünmeye sevk ediyor. Burada, çok tanrıcılığın mantıksızlığına vurgu yaparak, insanın birden fazla ilaha yönelmesinin aslında bir karmaşa ve güçsüzlük doğurduğunu ima ediyor. Oysa tek olan Allah, mutlak güç sahibidir ve her şeyi kontrol edendir.

Putperestliğin Temelsizliği: Âyetin devamında, insanların Allah'tan başka taptıkları varlıkların gerçekte sadece birer isim olduğu vurgulanıyor. Yani bu putlara verilen isimler, insan aklının ve geleneğin ürünü olup, ilahi bir temel taşıyor. Allah'ın bu putlara dair herhangi bir hüküm göndermediği açıkça ifade edilerek, insan uydurması olan bu inanışların hiçbir geçerliliği olmadığı anlatılıyor.

Hüküm Yalnızca Allah'ındır: Âyetin son kısmında, "Hüküm ancak Allah'ındır" vurgusu, Allah'ın mutlak otorite ve hüküm sahibi olduğunu gösteriyor. Dinde tek belirleyici O'dur. İnsanlar ancak Allah'ın emirleri doğrultusunda hareket ettiklerinde doğru yolda olurlar.

Dosdoğru Din: Âyet, yalnızca Allah'a kulluğun "الدِّينُ الْقَيِّمُ" yani "dosdoğru din" olduğunu bildiriyor. Tevhid, sadece bir inanç ilkesi değil, aynı zamanda bir hayat tarzıdır. Ancak insanların çoğunun bunu bilmediği de özellikle vurgulanıyor.

³³³ Yusuf 12/39-40.

Bu ifade, hem insanların cehaletine hem de yanlış inanışların zamanla nasıl yerleştiğine işaret ediyor.

Öte yandan bu âyetler, insana hakikati sorgulaması için bir kapı aralıyor. Putperestliğin veya Allah'a ortak koşmanın aslında yalnızca insan zihninin bir ürünü olduğu vurgulanıyor. Aynı zamanda, yalnızca Allah'a kulluk etmenin, gerçek özgürlük ve doğruluk yolu olduğu anlatılıyor. Günümüzde de insanlar, bazen Allah'tan başka otoriteleri hayatlarında en yüksek merci olarak kabul edebiliyorlar. Oysa İslam'a göre gerçek hüküm ve yetki yalnızca Allah'ındır ve doğru din, yalnızca O'na kulluk etmektir.

Şâfiî fakihi, kelâm ve tefsir âlimi es-Sem'ânî (ö. 489/1096) *يَا صَاحِبِي السَّجْنِ* ifadesinden hareketle şöyle bir nakilde bulunmuştur: "Zindanın sorumlusu, Yusuf'un (a.s.) sözlerini işitip halini gördüğünde ona büyük bir sevgi besledi ve onu mahkûmların başına getirdi. Hapishanedeki herkes o denli Yûsuf'u seviyordu ki biri serbest bırakıldığında bile geri dönmek istiyordu. Bir gün zindanın sorumlusu Yusuf'a, "Seni seviyorum." dedi. Bunun üzerine Yusuf, "Allah aşkına, beni sevme!" diye karşılık verdi. Yani, "Beni sevme ki başıma bir musibet gelmesin." demek istedi. Çünkü onu seven herkesin, farkında olmadan ona sıkıntı yaşattığını söylüyordu: "Teyzem beni sevdi, sıkıntıya düştüm. Babam beni sevdi, kuyuya atıldım. Aziz'in karısı beni sevdi, hapse girdim."³³⁴

3.1.5. Hz. Sâlih'e Vahyedilen Âyetler

Hz. Sâlih, Semûd kavmine kendisinin Allah tarafından gönderilmiş güvenilir bir peygamber olduğunu beyan etmiş ve onları yalnızca Allah'a kulluk etmeye davet etmiştir. O, Allah'tan başka bir ilâhın bulunmadığını vurgulayarak, kavmini O'na isyan etmekten sakındırmış ve kendisine itaat etmeleri gerektiğini bildirmiştir. Tebliğ faaliyetini herhangi bir dünyevî karşılık beklemezsizin gerçekleştirdiğini ifade etmiştir.³³⁵ Ayrıca Hz. Sâlih, kavmine Allah'ın kendilerine bahsettiği nimetleri hatırlatmış ve bu nimetlere şükretmeleri gerektiğini belirtmiştir. Onları, Allah'a isyan etmekten kaçınmaya ve O'nun emir ve yasaklarına riâyet etmeye çağırmıştır.

³³⁴ Ebû'l-Muzaffar Mansûr b. Muhammed b. Abdilcebbâr et-Temîmî, es-Sem'ânî, *Tefsîrû'l-Kur'an (Kitâbü't-Tefsîr)*, thk. Yasir b. İbrahim-Ganim b. Abbas (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1418/1997), 3/32.

³³⁵ Şuarâ 26/142-145.

Bununla birlikte, haddi aşan ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaran kimselere uymamaları konusunda uyarmış, sahip oldukları dünyevî imkânların kalıcı olmadığına dikkat çekmiştir.³³⁶ O'na ait tebliğ ve çağrılar Kur'ân-ı Kerîm'de şu şekilde yer alır:

Hûd Suresi 61. Âyet

وَالِیْ ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صَالِحًا ۚ قَالَ يٰۤاَقَوْمَ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ ۚ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ

*Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Dedi ki: “Ey kavmim! Allah’a kulluk edin; sizin O’ndan başka tanrınız yoktur. O sizi yerden var etti ve size orayı mâmur hale getirme görevi verdi. O halde O’ndan mağfiret isteyin; sonra O’na tövbe edin. Şüphesiz rabbim yakındır, duaları kabul eder.”*³³⁷

Bu âyette Hz. Sâlih’in tebliğinin temel unsurları öne çıkmaktadır: tevhid inancı, insanın yaratılış süreci ve yeryüzündeki sorumluluğu. Allah’ın insanları “yerden var etmesi” ve “orayı imar etme görevi vermesi”, İslam’da insanın dünyadaki varlık sebebine işaret eder. Bu ifade, insanın hem fiziksel hem de manevi anlamda bir “emanet” taşıdığını gösterir.

Hız. Sâlih, kavmini yalnızca Allah’a ibadet etmeye çağırırken, onlara Allah’ın emirlerine karşı gelmemeleri gerektiğini hatırlatmakta, tövbe ve istiğfarın önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, Allah’ın “yakın” ve “duaları kabul eden” sıfatlarıyla tasvir edilmesi, ilahi rahmetin erişilebilir olduğunu gösterir.

Hûd Suresi 63. Âyet

قَالَ يٰۤاَقَوْمَ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰی بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّيْ وَاتَّبِعَنِ مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِيْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا

*Sâlih dedi ki: “Ey kavmim! Bir de şöyle düşünün: Ya ben rabbimden verilmiş apaçık bir delile dayanıyorsam ve O bana kendinden bir lutufta bulunmuşsa! Bu durum karşısında O’na âsi olursam beni Allah’a karşı kim korur? (Size uyarısam) benim ancak zararımı arttırırsınız.”*³³⁸

³³⁶ A‘râf 7/74; Şuarâ 26/146-149.

³³⁷ Hûd, 11/61.

³³⁸ Hûd, 11/63.

Bu âyette Hz. Sâlih'in peygamberlik misyonunun dayandığı ilahi delil ve rahmet vurgulanmaktadır. O, kavmine, kendi tebliğinin sıradan bir iddia olmadığını, aksine Allah'tan gelen açık bir delile dayandığını hatırlatmaktadır. Burada Hz. Sâlih'in kavmine yönelik hitabı, mantıksal bir muhakeme içermektedir: Eğer o gerçekten Allah'ın elçisi ise ve ilahi bir rahmet ile desteklenmişse, kavminin ona karşı gelmesi büyük bir risk taşımaktadır. Ayrıca, ilahi emirlere isyan etmesi durumunda kendisini hiçbir gücün koruyamayacağını dile getirmesi, peygamberlerin yüce Allah'a olan mutlak bağlılığını ve itaat anlayışını göstermektedir. Hz. Sâlih'in kavmini uyarmasına rağmen onların inkârda ısrar etmeleri, aslında kendilerinin zarara uğramasına neden olacaktır.

Hûd Suresi 64. Âyet

“Ey kavim! İşte size mûcize olarak Allah'ın gönderdiği dişi deve. Onu bırakın Allah'ın mülkünde otlasın. Ona kötülük etmeyin; sonra sizi, yaklaşan bir azap yakalar.”³³⁹

Bu âyet, Hz. Sâlih'in peygamberliğini tasdik eden en büyük mucize olan “dişi deve”nin önemini vurgulamaktadır. Semûd kavmi, Hz. Sâlih'ten bir mucize talep etmiş ve Allah, onların isteğine uygun olarak bu deveyi yaratmıştır. Ancak burada önemli olan nokta, mucizenin bir sınav niteliği taşımasıdır. Hz. Sâlih, kavmini bu deveye zarar vermemeleri konusunda açıkça uyarmaktadır. Çünkü bu deve, ilahi bir işaret olup ona yönelik bir saldırı, doğrudan Allah'a meydan okumak anlamına gelecektir.

Âyette geçen “yaklaşan azap” ifadesi, Semûd kavminin inkâr ve azgınlıkta ısrar etmeleri durumunda kaçınılmaz bir helake uğrayacaklarını göstermektedir. Nitekim, bu uyarıya rağmen kavmin azgınları deveyi öldürmüş ve ilahi gazaba uğramışlardır. Bu olay, inkârcı toplumların mucizelere şahit olmalarına rağmen iman etmeyebileceğini ve mucizelerin hidâyet için yeterli olmadığını göstermektedir.

Kısacası bu üç âyet, Hz. Sâlih'in tebliğ sürecini, kavminin tutumunu ve ilahi azabı haber veren temel unsurları içermektedir. Kur'ân, Hz. Sâlih'in kıssasında, insanların dünyadaki varoluş gayesini, peygamberlerin uyarı misyonunu ve ilahi

³³⁹ Hûd, 11/64.

cezaya karşı insanın sorumluluğunu ortaya koymaktadır. Özellikle “dünya nimetlerinin geçiciliği” ve “tevhidin gerekliliği” vurgulanarak insanın Allah’a olan bağlılığının esas olduğu belirtilmektedir.

Hız. Sâlih’in tebliğ süreci ve mesajlarını içeren başka âyetler de bulunmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’de onun kıssasına özellikle şu surelerde yer verilir: A’râf, Hûd, Şuarâ, Neml, Kamer ve Fecr sureleri.

A’râf 7/73-74. Âyetler

وَالِى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ ۖ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ

"Semûd" هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِى أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسَوْءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ آلِ ۚمِمْ kavmine de kardeşleri Sâlih'i peygamber olarak gönderdik. Onlara şöyle dedi: 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. İşte size Rabbinizden bir mucize: Allah'ın dişi devesi. O'nun için yeryüzünde bir hak vardır, onu serbest bırakın, Allah'ın toprağında yesin. Ona bir zarar vermeyin, yoksa sizi elem dolu bir azap yakalar.'³⁴⁰

وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِى الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ

"Hatırlayın ki O, Âd kavminden sonra sizi يُبَوِّتَاتٍ فَادْكُرُوا الْآءَ اللَّهِ وَلَا تَعْنُوا فِى الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ onların yerine getirdi ve yeryüzünde sizi güçlendirdi. Onun düzlüklerinde saraylar yapıyorsunuz, dağlarını oyup evler inşa ediyorsunuz. O halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ve yeryüzünde bozgunculuk çıkararak karışıklık yapmayın.'³⁴¹

Bu âyetler, Hız. Sâlih'in kavmini ibret almaya davet ettiğini ve onların dünya nimetlerine aldanmamaları gerektiğini vurgulamaktadır. Semûd kavmi, kendilerinden önce helak edilen Âd kavminin yerine geçmiş, güçlü bir medeniyet kurmuştu. Ancak bu imkânlar, onların şükretmeleri için bir vesile olması gerekirken, azgınlık ve inkâr içinde yaşamalarına sebep olmuştur. Hız. Sâlih, onlara dünya nimetlerinin geçici olduğunu hatırlatarak, Allah'a itaat etmeye çağırmıştır.

A’râf 75-76. Âyetler

³⁴⁰ A’râf 7/73.

³⁴¹ A’râf 7/74.

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضِعُوا لِمَنْ أَمَنَ مِنْهُمْ اتَّعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ *"Kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler, içlerinden iman eden zayıf kimselere, 'Siz gerçekten Sâlih'in Rabb'i tarafından gönderildiğine inanıyor musunuz?' dediler. Onlar da, 'Şüphesiz biz, onunla gönderilene iman ediyoruz' dediler."*³⁴²

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ *"Büyüklük taslayanlar, 'Biz sizin inandığınız şeyi inkâr ediyoruz' dediler."*³⁴³

Bu âyetler, Hz. Sâlih'in karşılaştığı toplumsal sınıf ayrımını ve tepkileri göstermektedir. Semûd kavminin ileri gelenleri, iman eden zayıf kimseleri küçümseyerek, onların inançlarını sorgulamaktadır. Ancak, toplumun elit kesimi kibirlerinden dolayı hakikati reddederken, toplumun mütevazı kesimi peygambere inanmıştır. Bu durum, Kur'ân'daki diğer peygamber kıssalarında da sıkça görülen bir gerçektir: Zengin ve güçlüler genellikle peygamberleri yalanlarken, mütevazı ve mazlum kimseler iman etmeye daha yatkın olmuşlardır.

Neml 45-46, Kamer 23-29. Âyetler

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ *"Andolsun ki, biz Semûd kavmine 'Allah'a kulluk edin' diye Sâlih'i gönderdik. Fakat onlar, birbirleriyle çekişen iki zümre oldular."*³⁴⁴

قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ *"Sâlih dedi ki: 'Ey kavmim! Niçin iyilikten önce kötülüğe koşuyorsunuz? Allah'tan bağışlanma dileseniz olmaz mı? Belki merhamete erişirsiniz."*³⁴⁵

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ فَقَالُوا ابْتِشْرَا مِنَّا وَاحِدًا نَتَّبِعْهُ إِنَّا إِذَا لَفِ يَ ضَلَالٍ وَسُعُرٍ *"Semûd kavmi uyarıları yalanladı ve 'Biz içimizden yalnızca bir insana mı uyacağız? O takdirde biz kesinlikle bir sapıklık ve çılgınlık içinde oluruz' dediler."*³⁴⁶

³⁴² A'râf 7/75.

³⁴³ A'râf 7/76.

³⁴⁴ Neml 27/45.

³⁴⁵ Neml 27/46.

Bu âyetler, Semûd kavminin Hz. Sâlih'e karşı gösterdiği düşmanca tutumu gözler önüne sermektedir. Kavim, Hz. Sâlih'in tebliğini kabul etmeyerek iki gruba ayrılmıştır: iman edenler ve inkârcılar. Ayrıca, onlar Hz. Sâlih'i sıradan bir insan olduğu gerekçesiyle küçümsemişlerdir. Bu da gösteriyor ki, geçmiş kavimler peygamberleri insan olarak kabul etmekte zorlanmış ve sürekli doğaüstü bir varlık beklemişlerdir.

Hülasa, Hz. Sâlih'in tebliğinin merkezinde tevhid inancı, Allah'a kulluk çağrısı ve fesadı terk etme vurgusu vardır. Ona vahyedilen âyetlerin ortak mesajı şu şekilde özetlenebilir:

1. **Tevhid ve İbadet:** Semûd kavmi Allah'ı tanımalarına rağmen putperest bir hayat sürüyordu. Hz. Sâlih'in temel mesajı, onların sadece Allah'a kulluk etmeleri gerektiğini, O'ndan başka bir ilâhlarının olmadığını vurgulamaktı.³⁴⁷
2. **Allah'ın Nimetlerini Hatırlatma:** Semûd kavmi, maddi imkânları ve teknik başarılarıyla övünen bir toplumdur. Hz. Sâlih, onlara sahip oldukları bu nimetlerin Allah'tan geldiğini ve bu nimetlere şükretmeleri gerektiğini hatırlatmıştır.³⁴⁸
3. **Toplumsal Adalet ve Fesattan Sakınma:** Semûd kavmi, toplumsal haksızlıklar ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarma konusunda aşırıya gitmişti. Hz. Sâlih, onları zulümden ve ifsattan kaçınmaya davet etti.³⁴⁹
4. **Mucize ve İmtihan (Dişi Deve):** Allah, Hz. Sâlih'e bir mucize olarak "dişi deveyi" verdi ve kavmine bu mucizeye saygı göstermelerini emretti. Ancak onlar bu mucizeyi reddederek azabı hak ettiler.³⁵⁰
5. **Tövbe ve Bağışlanma:** Hz. Sâlih, kavmini günahlarından dönmeye ve Allah'tan bağışlanma dilemeye davet etti. Allah'ın tövbeleri kabul eden ve kullarına yakın olduğunu vurguladı.³⁵¹

³⁴⁶ Kamer 54/23-24.

³⁴⁷ A'râf 7/73, Hûd 11/61, Şuarâ 26/141-143.

³⁴⁸ A'râf 7/74, Hûd 11/61.

³⁴⁹ A'râf 7/74, Fecr 89/9-12.

³⁵⁰ Şuarâ 26/154-156, Kamer 54/27-29.

³⁵¹ Hûd 11/61, Neml 27/46.

3.1.6. Hz. Şu‘ayb’a Vahyedilen Âyetler

Medyen halkına gönderilen Hz. Şuayb’ın oradaki halkı itikad ve muamelat konusunda sıklıkla uyardığına dair âyetler bulunmaktadır. Söz konusu âyetler, yüce Allah’ın kendisine vahyettiği ve bu vahiyleri de kendi kavmine iletmesini istediği mesajlardır. Aşağıda bu hususa dair âyetler ve değerlendirmeleri yer almaktadır.

Hûd Suresi 84. Âyet

وَالِى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۖ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرُهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا الْمَكِّيَالَ

*“Medyen’e de kardeşleri Şuayb’ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: ‘Ey kavmim! Allah’a kulluk edin, O’ndan başka tanrınız yoktur. Ölçüyü, tartıyı eksik tutmayın. Ben sizi maddî bakımdan iyi bir durumda görüyorum; ama doğrusu hakkınızda kuşatıcı bir azap gününden de korkuyorum.’”*³⁵²

Hız. Şuayb’ın kavmi, ekonomik hayatta hileye başvuran, ölçü ve tartıda adaletsiz davranan bir toplumdur. Bu âyet, sadece tevhidi vurgulamakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal adaleti de ele alıyor. Hız. Şuayb, kavmini maddî refah içinde gördüğünü belirtiyor; ancak ahlaki yozlaşma nedeniyle azaba uğrayabilecekleri konusunda uyarıyor.

Bu nokta son derece önemli: Bir toplumun ekonomik olarak iyi durumda olması, onların ilâhî azaptan güvende olduğu anlamına gelmez. Eğer ahlâkî çöküntü varsa, zenginlik bile bir felaketin habercisi olabilir. Hız. Şuayb, bu tehlikeye dikkat çekerek, toplumun sadece Allah’a ibadet etmesini değil, ticaretle de dürüst davranmasını istemektedir.

Hûd Suresi 85, 86. Âyetler

وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ ۖ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْنُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

“Ey kavmim! Ölçüyü, tartıyı adaletle tam yapın; insanların mallarının değerini

³⁵² Hûd, 11/84.

samimiyetini ortaya koyarak ikna etmeye çalışıyor: "Ya benim, Rabbinden açık bir delilim varsa?" — Yani, ya gerçekten Allah'ın bana gösterdiği bir hakikat varsa ve siz bunu inkâr ediyorsanız? Böylece Hz. Şuayb, kavmini düşünmeye davet ediyor: Önyargılarınızı bir kenara bırakın ve meseleyi akıl ve vicdan terazisinde tartın! "Size yasakladığımı kendim yapmak niyetinde değilim." diyerek bunu göstermeye çalışıyor.

Hûd Suresi 89. Âyet

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ

مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ “Ey kavmim! Sakın bana karşı muhalefetiniz sizi, Nûh kavminin veya Hûd kavminin yahut Sâlih kavminin başlarına gelenlerin benzeri bir musibetin başınıza gelmesine sebep olacak günahlar işlemeye sürüklemesin! Lût kavmi zaten sizden uzak değildir.”³⁵⁷

Bu âyette Hz. Şuayb, kavmini uyarırken, tarihî felaketleri örnek vererek onları bir felaketten sakındırıyor. Bu çok etkili bir yöntemdir: "Sakın bana karşı muhalefetiniz sizi, Nûh kavminin veya Hûd kavminin yahut Sâlih kavminin başlarına gelenlerin benzeri bir musibetin başınıza gelmesine sebep olacak günahlar işlemeye sürüklemesin!" Yani, geçmişten ders alın! Allah'ın kanunları değişmez. Nûh, Hûd ve Sâlih kavimleri sapkınlıkları yüzünden helak oldular. Siz aynı hataları yaparsanız, aynı son sizi de bulur! "Lût kavmi zaten sizden uzak değildir." Tarihî kıyametleri eski bir masal gibi görmeyin! Lût kavmi çok da uzak olmayan bir dönemde helak olmuştu. Yani ilâhî azap, sadece geçmişte kalmış bir şey değil! Eğer sapkınlıkta ısrar edilirse, aynı kader yeniden yaşanabilir.³⁵⁸

Hûd Suresi 90. Âyet

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۖ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ “Rabbinizden bağışlanmayı

dileyin, sonra O'na tövbe edin. Muhakkak ki rabbimin merhameti ve sevgisi boldur” dedi.”³⁵⁹

³⁵⁷ Hûd, 11/89.

³⁵⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/422; İbn Kesîr *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, 4/346.

³⁵⁹ Hûd, 11/90.

Bu âyet, Hz. Şuayb'ın davetinde tehdit ve korku yerine umut ve sevgi dilini kullandığını gösteriyor. O, kavmini sadece azap ile korkutmuyor; aksine Allah'ın merhametine ve sevgisine vurgu yaparak onları tövbeye teşvik ediyor. Burada istigfar (bağışlanma dileme) ve tövbe (geri dönüş) arasında bir fark var. İstigfar, yapılan hatalar için pişmanlık duymaktır; tövbe ise artık o yanlışlara geri dönmemektir. Yani Hz. Şuayb, sadece dillerle "Allah'ım beni affet" denilmesini değil, gerçek bir dönüşü, yani davranış değişikliğini istiyor. Bu tutum, Allah'ın sadece cezalandırıcı değil, aynı zamanda şefkat ve sevgi dolu bir Rab olduğunu gösteriyor. Nitekim "Vedûd" ismi, Kur'ân'da nadiren geçen ve Allah'ın kullarını derin bir sevgiyle sevdiğini anlatan çok özel bir isimdir.³⁶⁰

Hûd Suresi 93. Âyet

وَيَا قَوْمِ اَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ اِنِّي عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ وَّارْتَقِبُوا
إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ “Ey kavmim! Elinizden geleni yapın! Ben de yapacağım! Kimin başına
aşağılayıcı bir azap geleceğini ve (böylece) yalancının kim olduğunu yakında
öğreneceksiniz! Bekleyin! Ben de sizinle beraber beklemekteyim” dedi.”³⁶¹

Bu âyet, Hz. Şuayb'ın kavmine yaptığı son meydan okumadır. O artık sözlerin yeterli olmadığını, hakikatin çok yakında ortaya çıkacağını söylüyor. "**Ey kavmim! Elinizden geleni yapın! Ben de yapacağım!**" Burada büyük bir kararlılık var. Hz. Şuayb, kavminin inkârda ısrar ettiğini görünce onlara meydan okuyor: "**Siz bildiğinizi yapın, ben de kendi yolumda devam edeceğim.**" Bu, hakikat karşısında pes etmeyen bir peygamberin direncini ve özgüvenini gösteriyor. "**Kimin başına aşağılayıcı bir azap geleceğini ve yalancının kim olduğunu yakında öğreneceksiniz!**" Böylece Hz. Şuayb, Kureyşe yapılan uyarılara benzer³⁶² kavmine çok net bir uyarıda bulunuyor.³⁶³

3.1.7. Hz. Musâ'ya Vahyedilen Âyetler

³⁶⁰ Bekir Topaloğlu, "Vedûd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 17 Mart 2025)

³⁶¹ Hûd, 11/93.

³⁶² Nahl, 16/55.

³⁶³ Bedrüddîn Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrahim, (Kahire: Dâru İhyâi Kutubi'l-Arabiyye, 1376/1957), 3/219.

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın Hz. Musa'ya verdiği emirler ve yasaklamalar ile Hz. Musa'nın kavmine yönelik uyarı ve nasihatlerine dair birçok âyet bulunmaktadır. Aşağıda, bu konularla ilgili bazı âyetlerin Arapça metinleri, Türkçe mealleri ve değerlendirmeleri aktarılmıştır:

Mâide Suresi 20-26 Âyetler

يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا وَآتَاكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَنَدْخُلُهَا حَتَّى يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِن يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنَّ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّا لَنَدْخُلُهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَادْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ قَالَ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافَرَّقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ *"Musa kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. O, içinizden peygamberler çıkardı, sizi hükümdarlar yaptı ve âlemlerden hiç kimseye vermediğini size verdi. Ey kavmim! Allah'ın size yazdığı kutsal toprağa girin, geriye dönmeyin, yoksa kayba uğrarsınız. Onlar da: "Ey Musa! Orada zorba bir kavim var. Onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla giremeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa, şüphesiz biz de gireriz." dediler. Allah'tan korkan ve Allah'ın kendilerine nimet verdiği iki adam şöyle dedi:"Onların üzerlerine kapıdan girin. Oradan girerseniz muhakkak galip gelirsiniz. Eğer layıkıyla inanıyorsanız yalnız Allah'a dayanın. Kavmi Musa'ya: "Ey Musa! Onlar orada olduğu sürece biz oraya asla girmeyiz. Sen ve Rabbin gidin savaşın. Biz burada oturacağız." dediler. Musa: "Ey Rabbim! Ben, kendimle kardeşimden başkasına sözgeçiremiyorum, artık bizimle bu fâsık kavmin arasını ayır." dedi. Allah Musa'ya şöyle dedi: "Kırk sene o mukaddes yer onlara haramkılınmıştır. Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar. O fâsık kavim için üzülmek!"³⁶⁴*

³⁶⁴ Mâide, 5/20-26.

Bu âyetlerde, Allah'ın İsrailoğulları'na verdiği nimetler ve onların bu nimetlere karşı tutumları anlatılmaktadır. Allah, İsrailoğulları'na peygamberler göndermiş, onları hür ve bağımsız kılmıştır. Ancak, kutsal topraklara girme emrine karşı gösterdikleri korkaklık ve itaatsizlik nedeniyle, kırk yıl boyunca çölde dolaşmakla cezalandırılmışlardır. Bu durum, Allah'ın emirlerine uymanın önemini ve itaatsizliğin sonuçlarını göstermektedir.

Bakara Suresi 54. Âyet

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَاقَوْمِ إِنِّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجَلَ فَوُتُّوْا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَٰلِكُمْ

Musa kavmine dedi ki: 'Ey kavmim! Siz buzağıyı (ilah) edinmekle kendinize zulmettiniz. Öyleyse yaratıcınıza tevbe edin ve nefislerinizi öldürün. Bu, yaratıcınız katında sizin için daha hayırlıdır.' Bunun üzerine Allah, tevbenizi kabul etti. Şüphesiz O, tevbeleri çok kabul edendir, çok merhametlidir."³⁶⁵

Bu âyet, İsrailoğulları'nın Hz. Musa'nın yokluğunda buzağıya taparak büyük bir günah işlemelerini ve Hz. Musa'nın onları bu sapkınlıktan döndürmek için yaptığı sert uyarıyı anlatır. Hz. Musa, kavmine, bu büyük günahlarından dolayı kendilerine zulmettiklerini belirtmiş ve onlara samimi bir tevbe ile Allah'a yönelmelerini, hatta nefislerini öldürmelerini emretmiştir. Buradaki "nefislerinizi öldürün" ifadesi, bazı tefsircilere göre, günahkârların kendilerini fiziksel olarak cezalandırmalarını ifade ederken, bazılarına göre ise derin bir pişmanlık ve nefis terbiyesini simgeler.³⁶⁶ Sonuç olarak, Allah onların tevbelerini kabul etmiş ve merhametini göstermiştir. Bu olay, tevbenin önemini ve Allah'ın sonsuz merhametini vurgular.

Bakara Suresi 93. Âyet

³⁶⁵ Bakara, 2/54.

³⁶⁶ Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl ez-Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve i-râbüh*, thk. Abdülcelîl Abduh Şelebî, (Beyrut: Âlemü'l-Kutub, 1408/1988), 1/137; Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverî, *Tefsîrü'l-Kur'ân (en-Nüket ve'l-uyûn)*, thk. Seyyîd b. Abdülmaksûd b. Abdürrahîm, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 1/122; Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahrü'l-muḥîṭ*, thk. Sıdkî Muhammed Cemil (Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1420), 1/335.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأَشْرَبُوا فِي

*"Hani, sizden kesin söz almış ve Tur Dağı'nı üzerinize kaldırmıştık da, 'Size verdiğimiz kuvvetle tutun ve dinleyin' demiştik. Onlar, 'Dinledik ve isyan ettik' dediler. İnkârları sebebiyle buzağı (sevgisi) kalplerine içirilmişti. De ki: 'İmanınız size ne kötü şey emrediyor; eğer mümin iseniz!'"*³⁶⁷

Bu âyet, İsrailoğulları'nın Allah ile yaptıkları ahdi ve bu ahde rağmen gösterdikleri itaatsizliği anlatır. Allah, onlardan kesin bir söz almış ve Tur Dağı'nı üzerlerine kaldırarak, kendilerine verilen emirleri kuvvetle tutmalarını ve itaat etmelerini istemiştir. Ancak onlar, "Dinledik ve isyan ettik" diyerek, buzağıya olan sevgileri nedeniyle kalplerini küfre açmışlardır. Bu durum, iman iddiasında bulunmalarına rağmen, davranışlarının imanla çeliştiğini gösterir. Âyet, iman ile amel arasındaki kopmaz bağı ve itaatsizliğin iman üzerindeki olumsuz etkisini vurgular.

A'râf Suresi 128. Âyet

قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ

*"Mûsâ, kavmine şu tenbih ve tesellide bulundu: 'Allah'tan yardım isteyin ve sabredin! Şüphesiz bütün yeryüzü Allah'ındır; ona kullarından dilediğini vâris kılar. Unutmayın ki, hayırlı son, nihâî zafer, ancak Allah'a karşı gelmekten sakınanların olacaktır.'"*³⁶⁸

Bu âyet, Hz. Musa'nın, Firavun'un zulmü altında inleyen kavmine yaptığı önemli bir nasihati içermektedir. İsrailoğulları, Firavun'un baskıları karşısında çaresiz hissederken, Hz. Musa onlara Allah'tan yardım istemelerini ve sabretmelerini öğütlemiştir. Burada sabır, sadece pasif bir bekleyiş değil, aktif bir direniş ve metanet anlamına gelir. Hz. Musa, yeryüzünün gerçek sahibinin Allah olduğunu ve O'nun dilediği kullarını yeryüzüne mirasçı kılacağını hatırlatarak, zulmün ebedi olmadığını vurgulamıştır. Ayrıca, nihai zaferin ve hayırlı sonucun, takva sahiplerine, yani

³⁶⁷ Bakara, 2/93.

³⁶⁸ A'râf, 7/128.

Allah'a karşı gelmekten sakınanlara ait olduğunu belirtmiştir. Bu, zulüm altındaki bir topluma büyük bir umut ve direnç kaynağı sunar.

A'râf Suresi 142. Âyet

وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ فَنَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ "Mûsâ, kardeşi Hârûn'a dedi ki: 'Kavmimin içinde benim yerime geç, onları ıslah et, bozguncuların yoluna uyma.'³⁶⁹

Bu âyet, Hz. Musa'nın Tur Dağı'na gitmeden önce kardeşi Hz. Harun'a yaptığı vasiyeti anlatmaktadır. Hz. Musa, Allah ile buluşmak üzere 40 gece sürecek bir yolculuğa çıkarken, kavminin liderliğini Hz. Harun'a bırakmıştır. Ona, kavmi arasında ıslah edici olmasını ve bozguncuların yoluna uymamasını öğütlemiştir. Bu, liderlik sorumluluğunun önemini ve toplumun ıslahı için doğru rehberliğin gerekliliğini gösterir. Ayrıca, bozguncuların yoluna uymamak, toplumun huzur ve düzenini korumak için kritik bir uyarıdır.

A'râf Suresi 155. Âyet

وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِّن قَبْلُ وَإِيَّايَ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَاءُ وَتَهْدِي مَن تَشَاءُ أَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ "Mûsâ, kavminden yetmiş adam seçti ve onları (Allah'ın) belirlediği yere götürdü. Onları şiddetli bir sarsıntı tutunca, Mûsâ dedi ki: 'Rabbim! Dileseydin, beni ve onları daha önce helâk ederdin. İçimizdeki beyinsizlerin yaptıklarından dolayı bizi helâk eder misin? Bu, Senin imtihanından başka bir şey değildir. Onunla dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletirsin. Sen bizim velimizsin; bizi bağışla ve bize merhamet et. Sen bağışlayanların en hayırlısıdır.'³⁷⁰

Bu âyet, Hz. Musa'nın kavminden seçtiği yetmiş kişiyle birlikte Allah'ın huzuruna çıktığı olayı anlatır. Bu kişiler, Allah'ın emirlerine karşı gelmiş ve bu nedenle şiddetli bir sarsıntı ile cezalandırılmışlardır. Hz. Musa, bu durum karşısında Allah'a yönelerek, içlerindeki beyinsizlerin yaptıklarından dolayı tüm toplumu helâk etmemesi için dua etmiştir. Bu, toplumsal sorumluluğun önemini ve liderlerin,

³⁶⁹ A'râf, 7/142.

³⁷⁰ A'râf, 7/155.

toplumlarının hataları karşısında bile merhamet ve bağışlanma dilemeleri gerektiğini gösterir.

Tâhâ Suresi 83-84. Âyetler

"Ey Musa! Seni kavminden ayırıp aceleyle buraya getiren nedir?" Musa dedi ki: "Onlar da benim izimdedir. Ben, Senin rızanı kazanmak için acele ettim, ey Rabbim!"

Bu âyetler, Hz. Musa'nın Allah ile buluşmak üzere Tur Dağı'na aceleyle gitmesini ve Allah'ın ona sorduğu soruyu içeriyor. Hz. Musa, kendisinin Allah'ın rızasını kazanmak için acele ettiğini, ancak kavminin de peşinden geldiğini söylüyor. Âyetin soru ile başlaması hakiki değil, bilakis istihâm formatındaki bir inkârdır.³⁷¹

Öte yandan söz konusu âyetler, bir liderin bazen en iyi niyetlerle hareket etse bile arkasında bıraktığı topluluğun sapabileceğini gösterir. Hz. Musa, ibadet ve Allah'a yönelme konusunda samimi bir çaba içinde olsa da, kavminin durumu farklı bir yöne evrilmiştir. Buradan alınabilecek ders, dindar bir liderin sadece kendi şahsi ibadetine değil, aynı zamanda toplumunun manevi durumuna da dikkat etmesi gerektiridir. Lider, toplumunun hâlini sürekli gözetim altında tutmalı, onların doğru yolda kaldığından emin olmalıdır.

Hız. Musa ve On Emir: Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Musa'ya verilen "On Emir" açık bir şekilde sıralı olarak yer almaz. Ancak, A'râf Suresi 145. âyette Allah'ın Hz. Musa'ya levhalar (elvâh) verdiği belirtilir: *وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا* "Biz ona levhalarda her şeyden bir öğüt ve her şeyin açıklamasını yazdık. 'Bunları kuvvetle tut ve kavmine de emret ki en güzelini alsınlar. Yakında size, yoldan çıkanların yurdunu göstereceğim."³⁷²

Bu âyet, Hz. Musa'ya birtakım emir ve yasaklar verildiğini gösterse de, Tevrat'taki gibi açık bir şekilde "On Emir" listelenmez. Kur'ân, Tevrat'ın tahrif

³⁷¹ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 22/85; *Beydâvî, Envârü't-Tenzîl*, 4/35.

³⁷² A'râf, 7/145.

edildiğini belirttiğinden (Bakara 75, Maide 13), mevcut "On Emir" metninin orijinal olup olmadığı konusunda kesin bir şey söylemek mümkün değildir.³⁷³

3.1.8. Hz. Dâvûd'a Vahyedilen Âyetler

Hz. Dâvûd, Kurân'da ismi ile hitap edilip kendisine doğrudan vahyedilen Peygamberler arasındadır. O'na doğrudan ve dolaylı olarak vahyedilmiş bazı âyetler aşağıda verilmiştir:

Sâd Suresi 26. Âyet

يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ

"Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife kıldık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet, hevâya (nefsinin arzularına) uyma; yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Şüphesiz ki Allah'ın yolundan sapanlar için, hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır."³⁷⁴

Bu âyet, Hz. Dâvûd'un bir hükümdar ve peygamber olarak yeryüzünde Allah'ın bir halifesi olduğunu bildiriyor. Allah, ona iki önemli emir veriyor:

1. **İnsanlar arasında adaletle hükmetmesi:** Adalet, peygamberlerin ve yöneticilerin en temel vasıflarından biridir. Hz. Dâvûd'un adil olması, toplumun huzur ve güvenliğini sağlamak için elzemdir.
2. **Hevâya (nefsin arzularına) uymaması:** Bir liderin en büyük imtihanlarından biri, kişisel arzularının ya da dış baskıların etkisinde kalmamaktır. Eğer hevâya uyarsa, Allah'ın yolundan sapma tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

³⁷³ Detaylı bilgi için bk. Mehmet Selim Ayday, "Hz. Mûsâ'ya Verilen Levhalar: Kitâb-ı Mukaddes İle Kur'an-ı Kerim Arasında Bir Karşılaştırma, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 14, (2022), 191-211; Ferruh Kahraman, "Kutsal Kitapların Sayısı: İlk Sahifeler ve Önceki Kutsal Metinler", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 50/50 (2020), 1-23. Öte yandan kimi tefsir kitaplarından kevhelerde şu açıklamaların bulunduğu nakledilir: وَعَجِبْتُ لِمَنْ أَيقَنَ بِالْمَوْتِ كَيْفَ يَفْرَحُ! وَعَجِبْتُ لِمَنْ أَيقَنَ بِالْحِسَابِ غَدًا ثُمَّ هُوَ لَا يَعْمَلُ لِمَنْ أَيقَنَ بِالْقَدَرِ كَيْفَ يَنْصَبُ. وَعَجِبْتُ لِمَنْ رَأَى الدُّنْيَا وَتَقَلَّبَهَا بِأَهْلِهَا كَيْفَ يَطْمَئِنُّ إِلَيْهَا! وَعَجِبْتُ لِمَنْ أَيقَنَ بِالْحِسَابِ غَدًا ثُمَّ هُوَ لَا يَعْمَلُ "Şaşarım, ölüme kesin olarak inanan birinin nasıl sevinebildiğine! Şaşarım, kadere kesin olarak inanan birinin nasıl yorulup hırpalandığına! Şaşarım, dünyayı ve onun halkıyla birlikte nasıl değişip durduğunu gören birinin ona nasıl güvenebildiğine! Şaşarım, yarın hesap verileceğine kesin olarak inanan birinin nasıl amel etmediğine!". Bk. Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 20/25; Suyûtî, *ed-Dürri'l-menşûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr*, 8/489.

³⁷⁴ Sâd, 38/26.

Bu âyetten, adaletin ne kadar kritik bir ilke olduğu anlaşılır. Adalet, sadece hukukî bir mesele değil, aynı zamanda bireyin manevi ve ahlaki yönünü de ilgilendirir. Zira adaletsizlik, insanı zamanla Allah'ın yolundan uzaklaştırır ve dünyevî hırslara kapılmasına neden olur. Bu yüzden Hz. Dâvûd'a yapılan bu uyarı, aslında her Müslümanın dikkate alması gereken genel bir ilkedir.

Sebe' Suresi 10-11. Âyetler

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا ۚ يَجِبَالُ أَوْبَی مَعَهُ وَالطَّيْرَ ۚ وَاللَّا لَهُ الْخَدِيدَ ۚ أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ
"Andolsun ki biz Dâvûd'a
tarafımızdan büyük bir lütuf verdik. Ey dağlar ve kuşlar! Onunla beraber tesbih edin.
Ona demiri yumuşattık. Ona: 'Geniş zırhlar yap ve dokumasını ölçülü yap. (Ey
Dâvûd ailesi!) Salih ameller işleyin. Çünkü ben, yaptıklarınızı hakkıyla
görmekteyim."³⁷⁵

Bu âyetler, Allah'ın Hz. Dâvûd'a verdiği özel nimetleri ve ona yüklediği sorumlulukları anlatmaktadır. Burada üç temel konu öne çıkıyor:

1. **Tabiatın (dağlar ve kuşlar) Hz. Dâvûd ile birlikte tesbih etmesi:** Bu, Hz. Dâvûd'un manevi derecesinin yüksekliğini ve onun Allah'a olan yakınlığını gösterir. Allah ona öyle bir lütuf vermiştir ki, tabiat bile onunla birlikte zikretmektedir.
2. **Demirin yumuşatılması ve zırh yapımı:** Allah, Hz. Dâvûd'a demiri kolayca şekillendirme yeteneği bahşetmiştir. Bu, hem onun peygamberliğini hem de toplum için çalışmanın önemini gösterir. Zırh yapımı, savaş hazırlıklarını ve toplumun korunmasını ifade eder.
3. **Salih amel emri:** Allah, Hz. Dâvûd'un şahsında tüm ailesine ve dolayısıyla tüm müminlere, hayırlı ve doğru işler yapmalarını emretmektedir. Çünkü Allah, insanların yaptıklarını görmektedir ve herkesin amellerine göre karşılık verecektir.

Bu âyetlerden anlaşılan en önemli mesajlardan biri de, peygamberlerin sadece tebliğle değil, aynı zamanda topluma faydalı olacak işlerle de meşgul olmalarıdır.

³⁷⁵ Sebe', 34/10, 11.

Hız. Dâvûd hem adil bir hükümdar hem de bir zanaatkâr olarak çalışmıştır. Bu, çalışmanın ve üretkenliğin de ibadet kapsamında değerlendirilebileceğini gösterir.

Enbiyâ Suresi 78-79. Âyetler

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفِثَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ فَفَهَّمْنَاهَا

"Dâvûd ve Süleymân, bir ekin tarlasına yayılan koyunlar hakkında hüküm veriyorlardı. Biz onların hükmüne şahit idik. Biz meseleyi Süleymân'a daha iyi kavrottuk. Ama her birine (Dâvûd ve Süleymân'a) hikmet ve ilim verdik. Dağları ve kuşları Dâvûd'un emrine verdik ki, onunla beraber tesbih etsinler. Biz bunları yapanlarız."³⁷⁶

Bu âyetler, Hız. Dâvûd ve oğlu Hız. Süleymân'ın bir hukuk meselesinde verdikleri kararı anlatmaktadır. Burada öne çıkan bazı noktalar şunlardır:

1. **Adil yargılama ve karar verme:** Hız. Dâvûd ve Hız. Süleymân, bir hukuk meselesini çözmeye çalışırken Allah'ın gözetiminde hareket etmişlerdir.
2. **Farklı görüşlere saygı:** Allah, Hız. Süleymân'ın hükmünün daha isabetli olduğunu belirtse de, Hız. Dâvûd'u da hikmet ve ilim sahibi olarak tanımlamaktadır. Bu, farklı bakış açılarına açık olmanın önemini gösterir.

Bu olaydan alınacak ders, adaletin farklı yöntemlerle sağlanabileceği ve herkesin aynı meseleye farklı açılardan bakabileceğidir.

Sâd Suresi 17-20. Âyetler

أَصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَادْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ إِنَّا سَخَرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ

"Onların söylediklerine sabret ve kulumuz Dâvûd'u hatırla. O, kuvvet sahibi biriydi ve (Allah'a) çok yönelirdi. Biz, onunla beraber akşam ve sabah vakitlerinde Allah'ı tesbih eden dağları onun emrine verdik. Kuşları da topladık; hepsi ona yönelirdi. Onun hükümlerliğini güçlendirdik, ona hikmet ve güzel konuşma yeteneği verdik."³⁷⁷

Bu âyetlerde Hız. Dâvûd'un şu özellikleri vurgulanmaktadır:

³⁷⁶ Enbiyâ, 21/78,79.

³⁷⁷ Sâd, 38/17-20.

1. **Sabır:** Allah, Hz. Muhammed'e hitaben, Hz. Dâvûd'u örnek göstererek sabretmesini emrediyor. Bu, peygamberlerin karşılaştıkları zorluklar karşısında sabır göstermeleri gerektiğini gösterir.
2. **Güçlü bir şahsiyet:** Hz. Dâvûd, sadece manevi olarak değil, fiziksel olarak da kuvvetli biriydi. Zira hem yönetici hem de bir savaşçıydı.
3. **Dağlar ve kuşlarla tesbih:** Allah'ın Hz. Dâvûd'a bahşettiği büyük mucizelerden biri, dağlar ve kuşların onunla birlikte Allah'ı zikretmesidir. Bu, onun Allah'a olan bağlılığının bir göstergesidir.
4. **Hikmet ve fesahat:** Hz. Dâvûd'a sadece bir hükümdar olarak değil, aynı zamanda bilgeliği ve hitabet yeteneği ile de üstün meziyetler verilmiştir.

Bu âyetler, Hz. Dâvûd'un hem fiziksel hem de ruhsal anlamda güçlü bir peygamber olduğunu gösterir. Sabır, hikmet ve Allah'a yönelme gibi özellikler, onun liderliğinin temel taşlarını oluşturur.

Hz. Dâvûd ve Zebûr: Kur'ân'da Hz. Dâvûd'a Zebur'un verildiği birkaç âyette açıkça belirtilmektedir. Ancak Kur'ân, Zebur'un içeriği hakkında çok fazla detay vermez.

Nisâ Suresi 163. Âyet

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ ۖ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ

"Şüphesiz, biz sana da vahyettik; Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyûb'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleymân'a vahyettik. Dâvûd'a ise Zebur'u verdik."³⁷⁸ Bu âyet, Zebur'un Allah tarafından Hz. Dâvûd'a verilen bir vahiy kitabı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ancak Zebur'un içeriğine dair bir açıklama yapılmaz. Diğer peygamberlere de vahiy geldiği vurgulanarak, Zebur'un da aynı ilahi silsilenin bir parçası olduğu anlatılır.

İsrâ Suresi 55. Âyet

³⁷⁸ Nisâ, 4/163.

وَرَبِّكَ أَعْلَمُ بِمَن فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّنَ عَلَى بَعْضٍ ۖ وَءَاتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا

"Rabbin, göklerde ve yerde kim varsa en iyi bilendir. Şüphesiz biz, peygamberlerin kimini kimine üstün kıldık. Dâvûd'a da Zebur'u verdik."³⁷⁹

Bu âyet, bazı peygamberlerin diğerlerinden üstün özelliklere sahip olduğunu belirtirken, Hz. Dâvûd'un sahip olduğu özel nimetlerden birinin **Zebur'un ona verilmesi** olduğunu vurgular. Ancak Zebur'un içeriği ya da detayları hakkında bilgi verilmez.

Enbiyâ Suresi 105. Âyet

"Andolsun ki, وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنۢ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ

Zikir'den (Tevrat'tan) sonra Zebur'da da 'Yeryüzüne ancak salih kullarım mirasçı olacaktır' diye yazdık."³⁸⁰

Bu âyet ilâhî mesajların sürekliliğini ve içeriğinde ortak temalar barındırdığını vurgulayan önemli bir nass olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak, âyetin ifadesi, kutsal metinler arasında bir bağ kurarak, önce Tevrat'ta (الذِّكْر) daha sonra Zebur'da (الزَّبُور) benzer bir ifadenin yer aldığını belirtmektedir. Bu, vahyin tarihsel sürekliliğini ve Allah'ın değişmeyen sünnetini gösterir. Aynı zamanda, yeryüzünün nihai mirasçılarının "salih kullar" olduğu vurgulanarak, sadece dünyevi güç ve otoritenin değil, ahlâkî üstünlüğün ve Allah'a bağlılığın gerçek hâkimiyetin ölçütü olduğu belirtilmektedir. Burada geçen "salih kullar" (عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ) ifadesi, yalnızca belirli bir topluluğa değil, inanç ve amel yönünden Allah'a teslim olan herkese hitap eden evrensel bir mesaj niteliğindedir.

Diğer taraftan, âyetin bağlamına bakıldığında, peygamberlerin gönderiliş amacının ve ilâhî adaletin bir sonucu olarak erdemli kimselerin nihai zaferi hak edeceğinin vurgulandığı görülmektedir. Tarih boyunca birçok topluluk zulme uğramış, peygamberler ve onların izinden giden müminler sıkıntılar çekmiş olsa da Allah, nihai olarak salihleri yeryüzüne mirasçı kılacağını vaad etmiştir. Bu vaat, sadece dünyevî anlamda bir hâkimiyet değil, aynı zamanda ahiret yurdunda da kurtuluşu içeren kapsamlı bir müjde olarak değerlendirilebilir. Nitekim bu mesaj, Hz.

³⁷⁹ İsrâ, 17/55.

³⁸⁰ Enbiyâ, 21/105.

Davud'a verilen Zebur'da geçtiği gibi, İslam'ın temel öğretileri içinde de yer almakta ve müminlere umut vermektedir. Dolayısıyla, âyetin genel anlamı, ilâhî adaletin tecellisi ve iyiliğin galip geleceğine dair güçlü bir teminat içermektedir.

Sonuç olarak Hz. Dâvûd, Kur'ân'da hem bir peygamber hem de bir hükümdar olarak tanıtılmaktadır. Sâd Suresi 26. âyetinde, Allah ona adaletle hükmetme ve hevâya uymama emri verirken, adaletin peygamberler için en önemli ilkelerden biri olduğunu vurgular. Sebe' Suresi 10-11. âyetlerde ise Hz. Dâvûd'a verilen özel nimetler, özellikle demirin yumuşatılması ve zırh yapımı yeteneği anlatılarak, onun sadece bir peygamber değil, aynı zamanda topluma faydalı işler yapan bir şahsiyet olduğu gösterilir. Enbiyâ Suresi 78-79. âyetler de Hz. Dâvûd'un oğlu Hz. Süleymân ile birlikte bir hukuk meselesinde verdiği kararı ele alarak, adaletin farklı bakış açılarıyla ele alınabileceğini ortaya koymaktadır.

Hz. Dâvûd'un manevi yönü de Kur'ân'da önemli bir yer tutar. Sâd Suresi 17-20. âyetlerde onun Allah'a yönelen, sabırlı, güçlü ve hikmet sahibi bir peygamber olduğu vurgulanmaktadır. Dağlar ve kuşlarla birlikte tesbih etmesi, onun Allah'a olan yakınlığını gösterirken, hitabet ve hüküm verme yeteneği de onun liderlik vasfını pekiştirmektedir. Zebur'un ona verildiği ise Nisâ Suresi 163 ve İsrâ Suresi 55. âyetlerde açıkça belirtilmektedir. Ancak Zebur'un içeriği hakkında detay verilmez; bunun yerine, onun da önceki vahiylerle aynı ilahi mesajı sürdürdüğü vurgulanır.

Enbiyâ Suresi 105. âyet ise, Zebur'da geçen "Yeryüzüne ancak salih kullarım mirasçı olacaktır" ifadesini aktararak, ilahi mesajların sürekliliğini ve evrenselliğini ortaya koymaktadır. Bu ifade, sadece dünyevi otoritenin değil, Allah'a bağlılığın ve ahlaki üstünlüğün gerçek hakimiyetin ölçütü olduğunu gösterir. "Salih kullar" ifadesi, herhangi bir topluluğa değil, inanç ve amel yönünden Allah'a teslim olan herkese hitap eden evrensel bir mesaj niteliğindedir. Böylece Hz. Dâvûd'un misyonu, adalet, hikmet, ibadet ve ilahi mesajın sürekliliği çerçevesinde şekillenmektedir.

3.1.9. Hz. Zekeriyyâ'ya Vahyedilen Âyetler

ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا، إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا، قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاسْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا، وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَاءِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا، يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ ۖ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا، يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ ۖ اسْمُهُ يَحْيَىٰ ۖ

لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا “Bu, Rabbinin, kulu Zekerıyyâ’ya olan rahmetinin anılmasıdır.

Hani o, Rabbine gizlice yalvarmıştı. Demişti ki: ‘Rabbim! Benim kemiklerim zayıfladı, saçlarım bembeyaz oldu. Sana dua etmekle hiç mahrum kalmadım, ey Rabbim! Fakat ben, benden sonra gelecek yakınlarım konusunda endişeliyim. Karım da kısırdır. Bana, tarafından bir veli (bir evlat) bağışla ki, bana mirasçı olsun, Yakub ailesine de mirasçı olsun. Rabbim! Onu razı olunanlardan kıl.’ (Allah buyurdu ki:) ‘Ey Zekerıyyâ! Biz sana Yahyâ adında bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce onun adını kimseye vermedik.’³⁸¹

Bu âyetler, Hz. Zekerıyyâ’nın duasını, onun içten yalvarışını ve Allah’ın ona verdiği müjdeyi anlatmaktadır. İlk ayette “rahmetinin anılması” şeklindeki ifâdenin aslında “kulunu merhametle anması olarak yorumlanmıştır.”³⁸² Söz konusu âyetlerde aşağıda belirtildiği şekilde birkaç temel nokta öne çıkıyor:

1. **Tevazu ve Samimi Dua:** Hz. Zekerıyyâ, yaşlılığını ve zayıflığını dile getirerek Rabbine içten bir şekilde yakarıyor. Burada, peygamberlerin Allah’a olan derin bağlılıkları ve O’ndan yardım istemedeki samimiyetleri vurgulanmaktadır.³⁸³
2. **Soyun Devamı ve Manevî Miras:** Hz. Zekerıyyâ’nın, kendisinden sonra bir halef istemesi sadece biyolojik bir miras bırakma kaygısı değildir.³⁸⁴ “Yakup ailesine mirasçı olsun” ifadesi, peygamberlik misyonunun devamı açısından önemlidir. Bu da Kur’ân’da peygamberlerin sadece bir kavme değil, aynı zamanda geçmişteki vahiy geleneğine bağlı olduklarını gösterir.³⁸⁵
3. **Allah’ın Lütü ve Vahiy Yoluyla Müjdeleme:** Allah, Hz. Zekerıyyâ’ya bir oğul vereceğini müjdelerken, onun adının Yahyâ olacağını ve daha önce kimseye böyle bir isim verilmediğini bildiriyor. Burada ilahî takdirin ve vahyin belirleyiciliği açıkça görülmektedir.

³⁸¹ Meryem, 19/2-7.

³⁸² Ebü’l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm el-Halebî, *Umdetü’l-hıffâz fî tefsîri eşrefi’l-elfâz*, thk. Muhammed Bâsıl Uyûnu’s-Sûd, Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1417/1996), 2/44;

³⁸³ Mâverdî, *en-Nüket ve’l-uyûn*, 3/354.

³⁸⁴ İbn Kesîr, *Kıyasü’l-Enbiyâ*, 2/350.

³⁸⁵ Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes’ûd b. Muhammed el-Ferrâ’ el-Begavî, *Me’âlimü’t-tenzîl*, thk. Muhammed Abdullah en-Nemr-Osman Cum’a Dumeyrete (Mısır: Dâru Taybe li’n-Neşr, 1417/1997), 5/218; İbn Kesîr, *Tefsîrü’l-Kur’âni’l-Azîm*, 5/212.

4. **İçerik Analizi Açısından Önemi:** Bu âyetlerde, duanın kabulü, Allah'ın rahmeti, peygamberlerin nesilden nesile aktardıkları manevi miras ve Allah'ın özel seçimleri gibi ana temalar öne çıkmaktadır. Bu temalar, diğer peygamber kıssalarıyla karşılaştırmalı olarak ele alındığında, ilahî mesajın sürekliliğini ve peygamberlerin ortak misyonunu anlamada önemli ipuçları sunmaktadır.

Enbiyâ Suresi 89. Âyet

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ۝

Hani o Rabbine: “Rabbim! Beni tek başıma, yapayalnız bırakma; bana bir evlat lutfet. Vârislerin en hayırlısı sensin!” diye yalvarmıştı.”³⁸⁶

Âyette Hz. Zekeriya'nın duası, onun içinde bulunduğu psikolojik ve toplumsal durumu yansıtır. Kendini yalnız ve varissiz hissetmesi, yukarıda da değinildiği üzere biyolojik bir ihtiyaçtan ziyade peygamberlik misyonunun devamı için bir halef istemesiyle ilişkilendirilebilir. Burada Allah'ın "en hayırlı vâris" olarak nitelenmesi, insana asıl dayanağın ilahi kudret olduğunu hatırlatır. Hz. Zekeriya'nın duası, hem samimi bir yalvarış ve yakarış hem de yüce Allah'a olan teslimiyetinin bir göstergesidir.

Enbiyâ Suresi 90. Âyet

وَوَهَبْنَا لَهُ يُحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا

خَاشِعِينَ “Biz onun (Zekeriyyâ'nın) da duasını kabul ettik ve ona Yahyâ'yı verdik; eşini de bunun için elverişli kıldık. Onlar, hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlardı; onlar, bize karşı derin saygı içindeydiler.”³⁸⁷

Bu âyet, Hz. Zekeriyyâ ve ailesinin Allah'a yönelik duası, ibadeti ve ahlaki duruşu hakkında bilgiler sunar. Özellikle:

³⁸⁶ Enbiyâ, 21/89.

³⁸⁷ Enbiyâ, 21/90.

- "يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ" ifadesi, onların iyiliğe yönelik çabasını vurgular. Bu, birçok peygamberin mesajında yer alan "iyiliği teşvik etme" temasına işaret eder.
- "وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا" kısmı, peygamberlerin hem rahmet umudu (rğb) hem de azaptan korku (rhb) içinde dua ettiklerini gösterir. Bu da, önceki peygamberlerin tevhid mesajının sevgi ve korku dengesine dayandığını gösterir.
- "وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ" cümlesi, peygamberlerin tebliğ ettikleri inanç sisteminin ihlâs, teslimiyet ve huşu ile bağlantılı olduğunu belirtir.

Meryem Suresi 11. Âyet

“Bunun üzerine Zekeriya *فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا* *mâbetten halkının huzuruna çıktı ve onlara: “Sabah ve akşam Rabbinizi tesbih edin” diye işarette bulundu.*”³⁸⁸

Âyet, Hz. Zekeriya’nın duasının kabul edilmesinden sonra halkına yönelik mesajını anlatır. Konuşamaması üzerine işaret diliyle insanlara sabah ve akşam Allah’ı tesbih etmelerini emretmesi, ibadetin sürekliliğine ve zamanla ilişkisine vurgu yapar. Bu âyet, ilahi mesajın doğrudan sözlü hitapla değil, bazen işaret veya başka yollarla da aktarılabileceğini gösterir.

Âl-i İmrân Suresi 41. Âyet

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً ۚ قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْرًا ۖ وَادْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ
 بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ *“Zekeriya: “Rabbim! O halde oğlum olacağına dâir bana açık bir delil göster” dedi. Rabbi de: “Senin istediğin delil, işaretle anlaşılan dışında üç gün insanlarla konuşamamandır. Bu esnâda Rabbinizi çok zikret ve O’nu sabah akşam tesbih et” buyurdu.*”³⁸⁹

Âyet, Hz. Zekeriya’nın kendisine bir evlat verileceğine dair somut bir işaret istemesi üzerine aldığı cevabı anlatır. Burada Allah’ın verdiği işaret, üç gün boyunca

³⁸⁸ Meryem, 19/11.

³⁸⁹ Âl-i İmrân, 3/41.

konusamaması ama işaretle iletişim kurabilmesi şeklinde tezahür eder. Bu, hem Hz. Zekeriya için bir sabır eğitimi hem de onun içsel dünyasında yoğun bir zikir atmosferi oluşturması için bir vesile olmuştur. Zikrin, insanın ruhunu arındıran, ona huzur veren ve ilahi kudreti hatırlatan bir ibadet olduğu vurgulanmaktadır.

3.1.10. Hz. İsa'ya Vahyedilen Âyetler

Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah'ın Hz. İsa'ya doğrudan emir ve yasaklar mahiyetinde hitapları ile Hz. İsa'nın kendi kavmine veya bulunduğu topluluğa ilettiği mesajlar bazı âyetlerde açıkça görülmektedir. Bu âyetler Arapça metinleriyle birlikte paylaşılacak ve ardından Türkçe mealleri verilerek her biri için kısa bir değerlendirme yapılacaktır. Bu bağlamda en dikkat çekici âyetlerden biri şudur:

Mâide Sûresi 110. Âyet

إِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَلَدَتِكَ إِذْ أَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا ۖ وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا ۖ بِإِذْنِي وَتُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ "Hani Allah şöyle demişti: 'Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene verdiğim nimetimi hatırla. Hani seni Rûhü'l-Kudüs ile desteklemiştim; beşikte ve yetişkinlik çağında insanlarla konuşuyordun. Sana Kitab'ı, hikmeti, Tevrât'ı ve İncil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan kuş şeklinde bir şey yapıyor, ona üflüyor ve benim iznimle kuş olup uçuyordu. Yine benim iznimle körü ve alacalıyı iyileştiriyor, benim iznimle ölüleri diriltiyordun. Hani Ben, İsrailoğullarını senden uzak tutmuştum; çünkü sen onlara apaçık delillerle geldiğinde, inkârcılar, 'Bu apaçık bir büyüden başka bir şey değildir' demişlerdi."³⁹⁰

Bu âyet, Hz. İsa'nın Allah tarafından doğrudan muhatap alındığını göstermektedir. Allah, Hz. İsa'ya verdiği mucizeleri hatırlatarak ona ilahî lütuflarını zikretmektedir. Aynı zamanda Hz. İsa'nın Tevrât ve İncil bilgisine sahip olduğu, beşikte konuşması ve ölüleri diriltmesi gibi olağanüstü yeteneklere sahip olduğu belirtilmektedir. Burada Hz. İsa'nın tüm mucizelerinin ancak Allah'ın izniyle

³⁹⁰ Maide, 5/110.

gerçekleştiğine vurgu yapılması, onun ilahî bir varlık değil, sadece bir peygamber olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.³⁹¹

Mâide Sûresi 116. Âyet

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالِ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمَ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ ۚ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْغُيُوبِ *“Ve Allah şöyle dedi: 'Ey Meryem oğlu Îsâ! Sen mi insanlara, 'Beni ve annemi, Allah'tan başka iki ilâh edinin' dedin?' Îsâ dedi ki: 'Haşa! Benim için hakkım olmayan bir şeyi söylemek söz konusu olamaz. Eğer bunu söylemiş olsaydım, sen bunu bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin, ama ben Senin Zâtında olanı bilmem. Şüphesiz ki Sen, gaybı hakkıyla bilensin.”*³⁹²

Bu âyet, kıyamet günü Allah'ın Hz. Îsâ'ya soracağı önemli bir soruyu dile getirmektedir. Hz. Îsâ, kendisinin asla ilahlık iddiasında bulunmadığını açıkça ifade etmektedir. Bu, Hristiyanlıkta zamanla gelişen teslis inancına karşı Kur'an'ın doğrudan getirdiği bir reddiyedir.

Sâff Sûresi 6. Âyet

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَبْنِي إِسْرَءِيلَ إِنَّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقٌ لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ *“Hani Meryem oğlu Îsâ, 'Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ben, benden önce gelen Tevrât'ı doğrulayan ve benden sonra gelecek, ismi Ahmed olan bir peygamberi müjdeleyen Allah'ın elçisiyim' demişti. Fakat Îsâ onlara apaçık delillerle gelince, 'Bu apaçık bir büyüdür' dediler.”*³⁹³

Bu âyet, Hz. Îsâ'nın kavmine hitap ettiğini ve kendisini bir peygamber olarak tanıttığını göstermektedir. Ayrıca, Hz. Îsâ'nın Tevrât'ın hükümlerini tasdik ettiği ve kendisinden sonra gelecek olan “Ahmed” isimli bir peygamberi (Hz. Muhammed'i) müjdelediği ifade edilmektedir. Hz. Îsâ'nın bu müjdesi, İslam âlimleri tarafından Hz.

³⁹¹ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, (Kahire: Dâru's-Sâbûnî li't-Tıbbâ ve'n-Neşr, 1417/1997), 1/345.

³⁹² Mâide, 5/116.

³⁹³ Sâff, 61/6.

Muhammed'in gelişine dair İncil'deki işaretlerden biri olarak değerlendirilmiştir. Ancak, İsrailoğulları'nın bir kısmı onun getirdiği apaçık delillere rağmen onu reddetmişlerdir.

Âl-i İmrân Sûresi 48-49. Âyetler

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ أَنِّي
أَخْلَقْتُ لَكُم مِّنَ الطَّيْرِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ
اللَّهِ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُم إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ
*“Ve Allah ona Kitap'ı, hikmeti, Tevrât'ı ve İncil'i öğretecek. Ve onu İsrailoğulları'na bir elçi olarak gönderecek. (İsâ onlara şöyle diyecek:) 'Şüphesiz ki ben, Rabbinizden size bir mucize getirdim: Ben, size çamurdan bir kuş şekli yapar, ona üflerim ve Allah'ın izniyle o, (canlı bir) kuş olur. Yine Allah'ın izniyle körü ve alacalıyı iyileştirir, ölüleri diriltirim. Evlerinizde yediklerinizi ve biriktirdiklerinizi size haber veririm. Eğer iman edenlerdenseniz bunda sizin için bir işaret vardır.”*³⁹⁴

Bu âyetlerde Hz. İsâ'nın Allah tarafından ilim ve hikmetle donatıldığı belirtilmektedir. Onun mucizeleri sıralanırken özellikle Allah'ın izniyle gerçekleştiği vurgulanmaktadır. Hz. İsâ, kavmine açık mucizelerle geldiğini bildirmekte ve onları iman etmeye çağırmaktadır. Kur'ân, Hz. İsâ'nın hiçbir şekilde ilahlık iddiasında bulunmadığını, tüm olağanüstü fiillerinin Allah'ın izniyle gerçekleştiğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Meryem Sûresi 30-33. Âyetler

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ ءَاتَنِي الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ۖ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ
مَا دُمْتُ حَيًّا ۖ وَبَرًّا ۖ وَبَوْلَدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ۖ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ
حَيًّا ۖ *“İsâ dedi ki: 'Ben Allah'ın kuluyum. O bana Kitap'ı verdi ve beni peygamber kıldı. Nerede olursam olayım, beni mübarek kıldı ve yaşadığım sürece bana namazı*

³⁹⁴ Âl-i İmrân, 3/48, 49.

Neredeyse tüm peygamberlerin hitaplarında tevhid vurgusu bulunmaktadır. Peygamberler, samimi bir şekilde kavimlerini muhatap almakta ve ardından onları Allah'a kulluk etmeye ve yanlış inançlardan vazgeçmeye çağırmaktadır. Nitekim Hz. Hûd, Hz. Sâlih ve Hz. Şuayb'ın hitaplarında Allah'tan başka ilah olmadığını vurgulamaları, muhataplarının şirk içindeki durumlarını düzeltmeye yönelik bir çağrıdır. Hz. Nûh ve Hz. Mûsâ da kavimlerine, Allah'a teslim olmaları gerektiğini hatırlatmıştır.

Öte yandan Kur'ân-ı Kerîm'de birçok peygamber, "يَا قَوْمُ" (Ey Kavmim!) ifadesiyle kavimlerini uyarmış, onları Allah'a kulluğa ve doğru yola davet etmiştir. Bu peygamberler, gönderildikleri toplumların inanç ve ahlakî sapmalarını düzeltmek için çeşitli mesajlarını "Ey Kavmim" hitabından sonra iletmışlerdir. Bunun yanı sıra Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberlerin tebliğ görevlerini yerine getirirken insanlardan hiçbir karşılık beklemedikleri de açıkça vurgulanır. Nûh, Hûd, Sâlih, Lût ve Şuayb gibi birçok peygamber, kavimlerine hitap ederken *"Ben sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir"*³⁹⁷ diyerek tebliğlerini sadece Allah rızası için yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu, peygamberlerin davetinin samimiyetini ve dünyevî menfaatlerden uzak durduklarını gösterir. Onlar, tevhid mesajını iletirken halklarının dünyevî çıkar beklentisiyle hareket ettiklerine dair ithamlarını da böylece boşa çıkarmışlardır. Bu durum, peygamberlerin en önemli ahlâkî özelliklerinden biri olarak öne çıkar.

Aşağıda, peygamberlerin kavimlerine hitapları, ilettikleri ilahi mesajlar üçüncü bölümde ele alınan başlıklar perspektifinde ele alınacaktır.

A. Tevhîd Çağrısı

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed (s.a.v.) dışındaki peygamberlerin tevhid çağrılarını içeren bazı âyetleri Arapça metinleri ve Türkçe mealleriyle birlikte sunabilir ve ardından değerlendirmelerde bulunabilirim.

Nûh (a.s.)'ın Tevhid Çağrısı

³⁹⁷ Şuarâ, 26/109, 127, 145, 164, 180.

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ ۖ أَنِ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۚ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ
نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۚ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا أَمْرَهُ ۚ إِنَّكُمْ
عَلَيْكُمْ ۚ *"Şüphesiz biz Nûh'u, kavmine, 'Kendilerine
elem dolu bir azap gelmeden önce kavmini uyar' diye peygamber olarak gönderdik.
Nûh, şöyle dedi: 'Ey kavmim! Şüphesiz, ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım. Allah'a
ibadet edin. O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.'"*³⁹⁸

Nûh (a.s.), kavmini Allah'a ibadete ve O'na karşı gelmekten sakınmaya davet etmiş, kendisine itaat etmelerini istemiştir. Bu âyetler, peygamberlerin temel görevinin insanları tevhid inancına çağırmak olduğunu göstermektedir.

Hûd (a.s.)'ın Tevhid Çağrısı

وَالِىَ أَخَاهُمْ هُودًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرُهُ ۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ۚ
*"Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. O dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibadet edin; sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Hâlâ sakınmayacak mısınız?"*³⁹⁹

Hûd (a.s.), kavmini Allah'tan başka ilâh olmadığını kabul etmeye ve yalnızca O'na ibadet etmeye çağırmıştır. Bu, tevhid inancının vurgulanması açısından önemlidir.

Sâlih (a.s.)'ın Tevhid Çağrısı

وَالِىَ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرُهُ ۚ قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ
*"Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. O dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibadet edin; sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil geldi. İşte, Allah'ın şu dişi devesi sizin için bir mucizedir. Bırakın, Allah'ın toprağında otlasın; ona kötülük etmeyin; yoksa sizi elem dolu bir azap yakalar.'"*⁴⁰⁰

Sâlih (a.s.), kavmini tevhid inancına davet etmiş ve Allah'ın birliğini kabul etmeleri için onlara mucizeler sunmuştur. Bu, peygamberlerin tevhid mücadelesindeki yöntemlerini göstermektedir.

³⁹⁸ Nûh, 71/1-3.

³⁹⁹ A'râf, 7/65.

⁴⁰⁰ A'râf, 7/73.

Şuayb (a.s.)'ın Tevhid Çağrısı

وَالِى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرُهُ ۚ قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ فَارْزُقُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ۚ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ “Medyen halkına da kardeşleri Şuayb’ı gönderdik. O dedi ki: 'Ey kavmim! Allah’a ibadet edin; sizin O’ndan başka ilâhınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil geldi. Artık ölçüyü ve tartıyı tam yapın; insanların eşyalarını eksik vermeyin ve yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın. Eğer inanıyorsanız, bu sizin için daha hayırlıdır.”⁴⁰¹

Bu âyet, Hz. Şuayb’ın Medyen halkına yönelik tevhid çağrısını ve ahlaki öğütlerini içermektedir. Öncelikle, kavmini yalnızca Allah’a ibadet etmeye davet ederek tevhid inancını vurgulamaktadır. Ardından, toplumsal adaletin sağlanması için ölçü ve tartının doğru yapılmasını, insanların haklarının gasp edilmemesini ve bozgunculuk çıkarılmamasını emretmektedir. Bu ifadeler, ahlaki ve ekonomik düzenin korunmasını, dolayısıyla toplumsal huzurun tesis edilmesini amaçlamaktadır. Ayetin sonunda ise bu emirlerin iman edenler için hayırlı olduğu belirtilerek, inanç ve ahlak arasındaki kopmaz bağ vurgulanmaktadır.

B. “Ey Kavmim” Hitabı

Bu ifade birçok peygamber tarafından sıklıkla söylenmiştir. Aşağıda bazıları aktarılmıştır:

Hz. Nûh’un Kavmine Hitabı

يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ “Şöyle dedi: “Ey kavmim! Şüphesiz ben size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.”⁴⁰²

“Ey kavmim! Bende hiçbir sapkınlık yoktur; şu var ki ben âlemlerin rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim.”⁴⁰³

⁴⁰¹ Hûd, 11/84.

⁴⁰² Nûh 71/50.

Hz. Hûd'un Kavmine Hitabı

“Ey kavmim! Allah’a *يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ ۚ إِنَّ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ* ibadet edin. Sizin O’ndan başka ilahınız yoktur. Siz ancak yalan uyduruyorsunuz.”⁴⁰⁴

Hz. Sâlih’in Kavmine Hitabı

“Ey kavmim! Allah’a *يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ* ibadet edin. Sizin O’ndan başka ilahınız yoktur.”⁴⁰⁵

“Sâlih dedi ki: “Ey kavmim! Bir de şöyle düşünün: Ya ben rabbimden verilmiş apaçık bir delile dayanıyorsam.” ⁴⁰⁶

Hz. Şuayb’ın Kavmine Hitabı

“Ey kavmim! *يَا قَوْمِ أَتُفَوُّونَ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ* Ölçüyü, tartıyı adaletle tam yapın.”⁴⁰⁷

“Şuayb onlardan ayrıldı ve (bu arada) *يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ* ” dedi, “Ben size rabbimizin gönderdiği gerçekleri duyurdum ve size öğüt verdim.”⁴⁰⁸

Hz. Mûsâ’nın Kavmine Hitabı

“Hani Mûsâ kavmine şöyle demişti: *يَا قَوْمِ لِمَ تَقُولُونَ لِآيَاتِ اللَّهِ الْكِبْرَ* ” dedi, “Ben size Allah tarafından gönderilmiş elçi olduğumu gayet iyi bildiğiniz halde ne diye beni üzüyorsunuz?”⁴⁰⁹

يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِیْكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا ۚ وَآتَاكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِّنَ الْعَالَمِیْنَ ” Bir zamanlar Mûsâ kavmine şöyle demişti: “Ey kavmim! Allah’ın size

⁴⁰³ Nûh 71/61.

⁴⁰⁴ Hûd, 11/50.

⁴⁰⁵ A’râf, 7/73.

⁴⁰⁶ Hûd, 11/63.

⁴⁰⁷ Hûd, 11/85.

⁴⁰⁸ A’râf, 7/93.

⁴⁰⁹ Saff, 61/5.

lütfeettiği nimeti hatırlayın. Zira O, içinizden peygamberler çıkardı, sizi hükümdarlar yaptı ve âlemlerde hiç kimseye vermediğini size verdi."⁴¹⁰

Bu âyetlerde peygamberlerin kavimlerine hitap ederken **"Ey kavmim!"** ifadesini kullanmaları, mesajlarının etkisini artıran bilinçli bir üslup tercihidir. Bu hitap tarzı üç başlık altında değerlendirilebilir:

a. Aidiyet ve Samimiyet

Peygamberler, hitap ettikleri toplumların içinden gelen, onların dilini konuşan, kültürlerini bilen ve onlarla ortak bir geçmişe sahip kimselerdir. **"Ey kavmim!"** ifadesi, onların bir yabancı olmadığını vurgulayarak mesajın daha samimi bir şekilde iletilmesini sağlar. Nitekim Hz. Nûh, kavmini uyarırken kendisini onların arasından biri olarak tanıtip mesajına olan güveni artırmaya çalışmıştır. Hz. Hûd ve Hz. Sâlih de aynı şekilde kavimlerine, içlerinden biri olarak seslenmişlerdir. Bu aidiyet duygusu, muhatapların kendilerini dışlanmış hissetmeden mesajı dinlemelerini sağlamıştır.

b. İkna ve Etkileme

Muhatabı kendine yakın hissettirmek, mesajın kabul edilme ihtimalini artırır. Bir topluluğa dışarıdan biri değil de içlerinden biri olarak konuşmak, onları daha fazla etkileyecek ve tebliğin kabul edilme şansını yükseltecektir. Nitekim Hz. Şuayb, ticari ahlaksızlık yapan kavmine uyarılarda bulunurken onlara "Ey kavmim!" diyerek seslenmiş ve onları düşman olarak değil, yanlışlarını düzeltmeleri gereken kardeşleri olarak görmüştür. Aynı şekilde Hz. Sâlih, kavmine "Ya ben gerçekten Rabbimden açık bir deliledayanıyorsam?" diyerek, hitap tarzını sorgulamaya ve düşünmeye sevk edecek bir yöntem olarak kullanmıştır.

Sorumluluk Hatırlatması

Peygamberler, muhataplarının sadece birer dinleyici değil, aynı zamanda ilahi mesajdan sorumlu kimseler olduğunu vurgulamak için bu ifadeyi kullanmışlardır. "Ey kavmim!" hitabı, muhataplara şu mesajı vermektedir: *"Ben sizin içinizden biriyim, bu nedenle siz de bu mesaja karşı kayıtsız kalamazsınız. Bu mesaj sadece*

⁴¹⁰ Maide, 5/20.

benim değil, hepimizin meselesidir." Bu bağlamda Hz. Mûsâ, İsrailoğulları'na hitap ederken onlara Allah'ın geçmişte verdiği nimetleri hatırlatmış ve bu nimetler karşısında onların sorumluluk taşıdığını vurgulamıştır. Hz. Nûh ve Hz. Hûd, kavimlerini yanlış inançlardan vazgeçmeye çağırırken, onların bu mesajı reddetmeleri durumunda doğacak sorumluluklarını açıkça belirtmişlerdir.

C. Peygamberlerin Ücret Beklemeksizin Tebliğ Görevi

Kur'ân'da birçok peygamber, kavimlerini Allah'a iman etmeye davet ederken, "Ben sizden buna karşılık bir ücret istemiyorum; benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine aittir." şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Bu beyan, tebliğin hiçbir menfaat beklentisi olmadan yapıldığını, peygamberlerin insanları Allah'a çağırırken dünyevî kazanç peşinde olmadıklarını göstermektedir.

Aşağıda bu ifadeyi kullanan peygamberler ve kavimlerine verdikleri mesajlar ele alınmıştır:

Hz. Nûh (a.s.): Sabır ve Sadakatin Sembolü

Hz. Nûh, kavmine uzun yıllar boyunca sabırla Allah'ın mesajını tebliğ etti. İnsanların ona alaycı ve inkârcı bir tavırla yaklaşmasına rağmen, hiçbir karşılık beklemeden görevini sürdürdü.

*"Ben sizden buna karşılık hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine aittir."*⁴¹¹

Hz. Nûh'un bu sözü, peygamberlerin tüm zorluklara rağmen yalnızca Allah'ın rızasını gözeterek tebliğde bulunduklarını gösterir. O, kavmini 950 yıl boyunca sabırla uyarmış, fakat sadece az sayıda kişi iman etmiştir. Bu durum, hakikatin her zaman çoğunluk tarafından kabul edilmeyebileceğini, ancak doğrudan sebat etmenin önemli olduğunu gösterir.

Hz. Hûd (a.s.): Güçlü Medeniyetlerin Akıbeti

Hz. Hûd, Âd kavmine Allah'ın varlığını ve birliğini hatırlatarak, onların kendilerini üstün görmelerini ve putlara tapmalarını eleştirmiştir.

⁴¹¹ Şuarâ, 26/109.

"Ben sizden buna karşılık hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim, beni yaratana aittir. Aklınızı kullanmaz mısınız?"⁴¹²

Hız. Hûd'un bu vurgusu, doğru yolda olmanın maddî beklentilere dayanmadığını gösterir. Âd kavmi, fiziksel güçlerine ve gelişmiş şehirlerine güveniyordu; ancak Allah'ın azabı geldiğinde, dünyevî güçlerin hiçbir anlamı kalmadı. Bu, günümüzde de güç ve servetin, Allah'a olan bağlılık olmadan kalıcı bir değer taşımayacağını anlatan bir ibret sahnesidir.

Hız. Sâlih (a.s.): Allah'ın Âyetlerini Reddedenler

Hız. Sâlih, Semûd kavmine gönderilmiş ve onların helâkinden önce, Allah'ın bir mucizesi olarak devenin zarar görmemesi gerektiğini bildirmiştir. Ancak kavmi bu uyarıyı dinlememiş ve deveyi öldürmüştür.

"Ben sizden buna karşılık hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine aittir."⁴¹³

Hız. Sâlih'in tebliğinde de yine hiçbir dünyevî çıkar gözetmediği vurgulanmıştır. O'nun kavmi, inkârlarının bedelini helâk ile ödemiştir. Bu olay, Allah'ın elçilerinin sözlerine kulak asmamanın nasıl felaketlere yol açabileceğini göstermektedir. Hakikati inkâr edenler, günümüz dünyasında da manevî yıkıma uğramaktadırlar.

Hız. Lût (a.s.): Ahlâkî Çöküntüye Karşı Mücadele

Hız. Lût, ahlâkî dejenerasyonun zirveye ulaştığı bir topluma peygamber olarak gönderilmiştir. Kavmi, onun uyarılarını dikkate almamış ve onu şehirlerinden kovmaya kalkmıştır.

"Ben sizden buna karşılık hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine aittir."⁴¹⁴

⁴¹² Hûd, 11/51.

⁴¹³ Şuarâ, 26/145.

⁴¹⁴ Şuarâ, 26/164.

Hız. Lût'un kavmi, sadece maddî kazançlara değil, nefsanî arzularına da düşkün bir topluluktur. Hız. Lût'un bu sözü, ahlâkî yozlaşmaya karşı mücadelenin hiçbir dünyevî çıkar için değil, sırf Allah rızası için olması gerektiğini göstermektedir. Günümüzde de bu tür dejenerasyonlarla mücadelede peygamberlerin ahlâkî duruşu örnek alınmalıdır.

Hız. Şuayb (a.s.): Ekonomik Adaletin Savunucusu

Hız. Şuayb, Medyen halkına ticarete ve ölçü-tartıda dürüst davranmaları gerektiğini vurgulamış, onları helâke götürecek haksız kazançlardan sakındırmıştır.

"Ben sizden buna karşılık وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنِ أَجْرِي إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim, beni yaratana aittir. Aklınızı kullanmaz mısınız?"⁴¹⁵

Hız. Şuayb'ın mesajı, adalet ve dürüstlüğün temel değerler olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Onun kavmi, ticarete hile yapmayı kâr zannederken, Allah'ın azabı onları helâk etti. Bu olay, sadece bireysel ahlâksızlıkların değil, toplumsal bozulmaların da büyük sonuçlar doğuracağını göstermektedir.

Bu âyetlerde dikkat çeken ortak nokta, peygamberlerin görevlerini yalnızca Allah'ın rızası için yapmaları ve insanlardan hiçbir maddî karşılık beklememeleridir. Bu durum, dini tebliğ edenlerin çıkar beklentisinden uzak olması gerektiğini gösterir.

Âyetlerin ortak mesajı noktasında Pakistanlı âlim ve düşünür Mevdûdî de (1903-1979) özellikle dört önemli temel yapıya dikkat çekmiştir. Nitekim o, Kur'an ki Çâr Bünyâdî İştilâhayn: Kur'an'ın Dört Temel Terimi, adlı kitabında Enbiya 25, 92 Tevbe 31, En'âm 164, Kehf 110, Nahl 36, Zümer 11 ve Âl-i İmrân 51. âyetleri aktardıktan sonra Kur'an'ın özellikle dört husus üzerinde durduğunu aktarmış ve şu şekilde bir açıklamada bulunmuştur:

"Bu aktarılan âyetleri sadece bir örnek olarak zikrettik. Yoksa eğer Kur'an'ın baştan sona incelenmesi halinde herkes görecektir ki âyetlerin dikkat çektiği hususlar sadece aşağıda sıralanan dört terim (İlâh, Rab, İbadet, Din) etrafında şekillenir."⁴¹⁶

⁴¹⁵ Hûd, 11/51.

⁴¹⁶ Seyyid Ebu'l-A'lâ Mevdudî, *Kur'an ki Çâr Bünyâdî İştilâhayn: Kur'an'ın Dört Temel Terimi*, çev. Muhammed Kazım Sebak, (Kuveyt: 1391/1971), 5-7.

- Allah tek rab ve tek ilahtır
- O'nun haricinde rab ve ilahın yoktur
- İnsanın sadece O'na ibadet etmesi gerekir.
- Ve dinin yalnızca O'na has kılması gerekir.

Mevdûdî'nin Vurguladığı Temel İlkeler: Mevdûdî, Kur'an'ın dört temel kavram etrafında şekillendiğini savunarak, İslam'ın tevhid inancına yaptığı güçlü vurguyu ön plana çıkarmaktadır. Ona göre, Kur'an'da yer alan birçok âyet, Allah'ın tek rab ve tek ilah olduğu gerçeğini açıkça ifade etmektedir. Bu yaklaşım, İslam akidesinin özünü oluşturan tevhid anlayışını merkeze alarak, Allah'ın birliği ve hâkimiyetinin mutlak olduğunu göstermeye yöneliktir.

İlâh ve Rab Kavramlarının Birlikteliği: Mevdûdî'nin ortaya koyduğu ikinci ilke, Allah'tan başka rab ve ilahın olmadığıdır. Burada "rab" kavramı, yalnızca yaratıcılığı değil, aynı zamanda mutlak otorite ve yönetimi de kapsamaktadır. O'na göre, insanların hayatlarını şekillendiren tek güç Allah'tır ve O'ndan başka hiçbir varlık rab veya ilah olarak kabul edilemez. Bu bağlamda, Mevdûdî'nin vurgusu sadece teorik bir tevhid anlayışı değil, aynı zamanda pratikte insanın hayatında etkili olan otoriteleri de sorgulamaktadır.

İbadetin Yalnızca Allah'a Özgü Kılınması: Mevdûdî'ye göre, yalnızca Allah'ı rab ve ilah olarak kabul etmek yeterli değildir; aynı zamanda ibadetin de sadece O'na yapılması gerekmektedir. İbadet kavramı burada yalnızca namaz, oruç gibi ritüellerle sınırlı tutulmamış, insanın tüm hayatını Allah'ın emirlerine göre düzenlemesi gerektiği anlamında genişletilmiştir. Bu düşünce, bireysel ibadetin yanı sıra toplumsal hayatın da Allah'ın belirlediği kurallara göre şekillenmesi gerektiği fikrini içermektedir.

Dinin Saf ve Katıksız Bir Şekilde Allah'a Has Kılınması: Son olarak Mevdûdî, dinin yalnızca Allah'a has kılınması gerektiğini ifade etmektedir. Burada din kavramı, yalnızca inanç ve ibadet sistemini değil, aynı zamanda toplumsal düzeni ve yasaları da kapsamaktadır. Mevdûdî, insanların Allah'tan başka otoriteleri dinî bir çerçevede meşru kılmalarını, şirk unsuru olarak değerlendirmekte ve İslam'ın saf bir şekilde yalnızca Allah'a teslimiyet anlamına geldiğini savunmaktadır.

Sonuç olarak Mevdûdî'nin bu yaklaşımı, İslam'ın siyasi, toplumsal ve bireysel hayat üzerindeki etkisini vurgulayan bir tevhid yorumunu ortaya koymaktadır. Onun bu dört temel kavrama yaptığı vurgu, İslam'ın yalnızca bir inanç sistemi olmadığını, aynı zamanda toplumu düzenleyen bir yaşam biçimi sunduğunu göstermektedir. Bu yaklaşım, özellikle modern dünyada Müslümanların kimlik ve yönetim anlayışlarını şekillendiren önemli bir düşünsel çerçeve sunmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Hz. Muhammed'den önceki peygamberlere vahyedilen ayetler incelenirken yalnızca ismi Kur'ân'da sıklıkla geçen peygamberler ele alınmıştır. Bu tercihin temel sebebi, ilgili peygamberlere dair Kur'ân'da geniş kapsamlı bilginin bulunması ve vahiy içeriklerinin daha ayrıntılı bir şekilde analiz edilebilmesine imkân tanınmasıdır. Bu bağlamda çalışma boyunca öne çıkan bulgular, peygamberlerin sadece manevî bir liderlik rolü üstlenmekle kalmayıp, toplumlarının sosyal, ahlaki ve politik yapılarını derinden etkilediklerini göstermiştir. Örneğin, Hz. Nuh'un kavmiyle olan tevhid mücadelesi, Hz. İbrahim'in putperestliğe karşı verdiği savaş ve Hz. Sâlih'in yaşadığı olaylar, her durumda Allah'a yönelmenin, sabır ve

tevbeyle rahmete nail olmanın önemini vurguladığı gibi bu mesajlarının bireysel bir çağrının ötesinde olduğunu da ortaya koymuştur.

Bu çalışma, ayrıca vahiy olgusunun, tarihsel bir perspektifle ele alındığında, peygamberlerin yaşadıkları dönemlerin çatışma ve değişimlerine dair önemli ipuçları vermektedir. Hz. Nuh'a vahyedilen mesajların, toplumunun ahlaki yozlaşmasına bir tepki olarak öne çıktığı; Hz. İbrahim'in mesajlarının, putperestliğin egemen olduğu bir dönemde tevhid inancını yeniden çağırır nitelikte olduğu; Hz. Yusuf'un Kur'an'daki rolünün, yalnızca bir peygamber olarak hikâyesini anlatan Yusuf Suresi ile sınırlı olmadığı En'am Suresi'nde onun peygamberler silsilesindeki yeri, Mümin Suresi'nde ise onun mesajının etkileri ve halkın tepkilerinin ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer taraftan Kur'ân'da zikredilen peygamberlere inen vahiylerin hem ortak hem de farklı yönlerinin bulunduğu sonucu da göz ardı edilmemelidir. Ortak yönler arasında en belirgin olanı, tüm peygamberlerin insanları tevhid inancına, yani yalnızca Allah'a kulluk etmeye davet etmesidir. Bu mesaj, toplumları ahlaki yozlaşmadan, zulümden ve putperestlikten uzaklaştırmayı amaçlamıştır. Ayrıca peygamberler, toplumlarına Allah'ın rahmetine ulaşmanın yolu olarak sabır, adalet, dürüstlük ve merhamet gibi evrensel ahlaki değerleri öğretmişlerdir. Bununla birlikte, her peygamberin vahiyleri, gönderildiği kavmin kültürel, sosyal ve ekonomik yapısına göre şekillenmiştir. Örneğin, Hz. Musa'ya gelen vahiyler, İsrailoğullarını kölelikten kurtarmayı ve onlara ilahi kanunları öğretmeyi hedeflemişken, Hz. İsa'nın vahiyleri sevgi, bağışlama ve maneviyata odaklanmıştır. Hz. Muhammed'in getirdiği vahiyler ise evrensel bir mesaj taşıyarak tüm insanlığa hitap etmiş ve bireysel ahlak ile toplumsal düzeni bir arada ele almıştır. Bu bağlamda, peygamberlere inen vahiyler, ortak bir ilahi amaca hizmet ederken, her toplumun ihtiyaçlarına uygun çözümler sunan farklılıklar da içermektedir. Bu, vahyin evrenselliğini ve insanlığın farklı dönemlerdeki ihtiyaçlarını karşılama kapasitesini göstermektedir.

Tezde vardığımız bir diğer sonuç, Kur'ân'da zikredilen peygamberlerin hikâyelerinin sadece tarihsel olayların bir kaydı değil, aynı zamanda ahlaki ve

manevi öğütlerin kaynağı olduğudur. Bu kıssalar, insanlığın evrensel değerlerini öne çıkararak, bireysel ve toplumsal dönüşümü teşvik etmektedir.

Son olarak, bu çalışmanın Eskiçağ tarihi ve dinler tarihi çalışmalarına önemli bir katkı sağladığı düşünülmektedir. Gelecek araştırmalarda, peygamber kıssalarının ve muhatap oldukları âyetlerin daha iyi anlaşılması noktasında farklı dinî metinlerle karşılaştırmalı olarak ele alınması, arkeolojik bulguların daha derinlemesine incelenmesi ve bu kıssaların tarihsel olarak yeniden konumlandırılması, bu alanda yeni ufuklar açabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ayhan, Bayram. *Kur'an'ın Nüzul Sürecinde Vahyin İlk Yılının Tahlili*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Âlûsî, Şihabuddin Mahmud. *Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-Seb'u'l-Mesânî*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1987.

- Aydemir, Abdullah. *İslami Kaynaklara Göre Peygamberler*. Ankara: TDV Yayınları, 2005.
- Akdemir, Salih. *Hristiyan Kaynaklara ve Kur'an'- Kerîme Göre Hz. İsa*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *Müsned*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1982.
- Akbayır, Zühtü. “Hz. Yusuf’un Hayatının Gelişim Psikolojisi Açısından Analiz ve Yorumu”. *Danisname Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, (2021), 171-195.
- Ayday, Mehmet Selim. “Hz. Mûsâ’ya Verilen Levhalar: Kitâb-ı Mukaddes ile Kur'an-ı Kerim Arasında Bir Karşılaştırma, Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 14, (2022), 191-211.
- Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' *Me'âlimü't-tenzîl*, thk. Muhammed Abdullah en-Nemr-Osman Cum'a Dumeyrete. 8 Cilt. Mısır: Dâru Taybe li'n-Neşr, 1417/1997.
- Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l İlmiyye. 2003.
- Büyükbayram, Ayşe. *Kur'an'da Adı Geçen Peygamberlerin Aileleriyle İmtihanı*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Baş, Mustafa. “Hz. Yahya ile İlgili Tefsir ve Tarih Kitaplarındaki Bir Rivâyetin Karşılaştırmalı Tahlili”. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 15/41 (2012), 99-108.
- Hatice Başkaya, *Kur'an'da Allah'ın Gazabına Uğramış Kavimler ve Toplamlar, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.*
- Cürcânî, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf. *et-Te'rîfât*, thk. Komisyon. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1983.
- Duman, M. Zeki. “Vahy Olayı ve Vahy-Peygamber İlişkisi”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, (1996), 23-38.
- Düzgün, Şaban. “Kur'an'ın Oluşumu (Vahiy Süreci)”. *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi* 5/2 (2009), 0-14.

- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf el-Endelüsî. **el-Bahrü'l-mühît**. thk. 'Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 8 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993.
- Ebû Hayyân el-Endelüsî, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân. **el-Bahrü'l-muhît**, thk. Sıdkî Muhammed Cemil. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1420.
- Ebü'l-Haccâc, Mücâhid b. Cebr el-Mekkî el-Mahzûmî, **Tefsîru Mücâhid**, thk. Muhammed Ebü's-Selâm Ebu'n-Nîl. Mısır: Dâru'l-Fikri'l-İslâmî el-Hâdis, 1410/1989.
- Ebu'l-Bekâ, Eyyûb b. Musa el-Hüseynî, **el-Külliyât Mu'cemu fi'l-Istilahât ve'l-Furûki'l-Luğavî**, Beyrut: er-Risale, 1998.
- Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsîlî, **Müsnedu Ebî Ya'lâ**, thk. Hüseyin Selîm Esed. 13 Cilt. Dımaşk: Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, 1404/1984.
- Feyzi, Volkan. **Kur'an'da Peygamberlerin Beşeriliği ve Seçilmişliği**. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî. **et-Tahrîr ve't-tenvîr**. 30 Cilt. Tunus: ed-Dâru't-Tûnusiyye li'n-Neşr, 1984.
- İbn Kesîr Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr. **Kasasu'l-Enbiyâ**, thk. Mustafa Abdulvahid. 2 Cilt. Kahire: Matbaatu Dâri't-Telif, 1388/1968.
- İbn Kesîr Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr. **Tefsîru'l Kurâni'l Azîm**, thk. Sami b. Muhammed es-Selame, Riyad: Daru't-Tayyibe, 1999.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem. **Lisânü'l-Arab**. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1414.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. **es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahbârü'l-hulefâ**. thk. Hâfız Azîz Bey el-Kâdirî en-Nakşibendî vd. 2 Cilt. Beyrut: el-Kutubu's-Sekâfiyye, 3. Basım, 1417.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. **Zâdü'l-mesîr fi 'ilmi't-tefsîr**, thk. Abdurrezzâk el-Mehdî. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1422.

- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr. *el-Î'lâm bimâ fî dîni'n-naşârâ mine'l-fesâd ve'l-evhâm ve izhâri mehâsini dîni'l-İslâm ve işbâti nübüvveti nebiyyinâ Muhammed 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm*, thk. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ Kahire: Dâru't-Turâsî'l-Arabî, ts.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr. *el-Câmi' li-aḥkâmi'l-Ḳur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim Atefiş. 20 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1384/1964.
- Kardaş, Meryem. “Deizm ve Kelam Açısından Tanrı Tasavvurları Bağlamında Nübüvvetin İmkânı Meselesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (Mart 2022), 552-571.
- Kahraman, Ferruh. “Kutsal Kitapların Sayısı: İlk Sahifeler ve Önceki Kutsal Metinler”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 50/50 (2020), 1-23.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *Tefsîrû'l-Ḳur'ân (en-Nüket ve'l-'uyûn)*, thk. Seyyîd b. Abdülmaksûd b. Abdürrahîm 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.
- Mukâtil b. Süleymân, Ebü'l-Hasen. *et-Tefsîrû'l-kebîr. Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü't-Târîhi'l-Arabî, 1423/2002.
- Mevdudî, Seyyid Ebu'l-A'lâ, *Ḳur'ân ki Çâr Bünyâdî İşṭilâḥayn: Kur'an'ın Dört Temel Terimi*, çev. Muhammed Kazım Sebak, Kuveyt: 1391/1971.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Hasan Abdulmunim Şelebî. 12 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.
- Nehrevânî, Ebü'l-Ferec el-Muâfâ b. Zekerîyyâ b. Yahyâ. *el-Celîsü's-şâliḥu'l-kâfi ve'l-enîsü'n-nâşîḥu's-şâfi*, thk. Abdülkerîm Sâmi el-Cündî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1426/2005.
- Nîsâbûrî, Nizâmüddîn Hasen b. Muhammed b. Hüseyin el-A'rec. *Ġarâ'ibü'l-Ḳur'ân ve reğâ'ibü'l-furḳân*. thk. eş-Şeyh Zekerîyyâ Umeyrât. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1416.
- Râgıb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal. *el-Müfredât fî ġarîbi'l-Ḳur'ân*. thk. Safvân Adnan ed-Dâvûdî. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1412.

- Râzî, Fahreddîn, *en-Nübuvvât ve ma Yetealleku bihâ*, Kahire: Mektebetü'l-Külliyâti'l-Ezheriyye, 1986.
- Sâbûnî, Muhammed. *Safvetü't-Tefâsîr*, Kahire: Dâru's-Sâbûnî li't-Tıbbâ ve'n-Neşr, 1417/1997.
- Soylu, Abdüsselam “**Kur'an'da Hz. İbrahim'in Vasıf ve Üstünlükleri**”, *Antakiyat*, 7/1 (2024), 43-61.
- Sem'ânî, Ebû'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdilcebbâr et-Temîmî. *Tefsîrû'l-Kur'ân (Kitâbü't-Tefsîr)*, thk. Yasir b. İbrahim-Ganim b. Abbas. 5 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1418/1997.
- Sa'lebî Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm. *'Arâ'isü'l-mecâlis (Kaşâşü'l-enbiyâ', Nefâ'isü'l-'arâ'is)*. Kahire: Mektebetu Mustafa el-Babî'l-Halebî, 2016.
- Süyûtî, Abdurrahman b. Ebû Bekir b. Muhammed. *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed b. Ali. 3 Cilt. Kahire: Darü'l-Hadis, 2006.
- Semîn el-Halebî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm el-Halebî. *Umdetü'l-huffâz fî tefsîri eşrefi'l-elfâz*. thk. Muhammed Bâsıl Uyûnu's-Sûd. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1417/1996.
- Şen, Abdulsamet. *Hiz. Peygamber'in Kur'an Öğretme Metodu*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Şahin, Barış. *Tefsir Literatürü Çerçevesinde Peygamberlerin İsmeti*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2107.
- Şinkîti, Muhammed el-Emîn b. Muhammed el-Muhtâr b. Abdilkâdir. *Eḍvâ'ü'l-beyân fî izâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân*, 7 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 5. Basım, 1441/2019.
- Şahin, Resul- Arslantaş,- Yüksel “**İlkçağ Tarihi Perspektifine ve Kutsal Kitaplara Göre Yunus Peygamber**”, *Akademik Matbuat*, 5/1 (2021), 131-174.
- Şa'râvî, Muhammed Mütevellî. *Tefsîrû's-Şa'râvî-el-Havâtur*. 20 Cilt. (Mısır: Metâbiu Ahbâri'l-Yevm, 1997.
- Toprak, İbrahim. *Hiz. Muhammed'in Nübüvvetine Delil Olan İnsanî Özellikler*, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.

- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'ü'l-beyân an te'vilî âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdülmühsin et-Türkî. 26 Cilt. Kahire: Merkezu'l-Bühûs ve'd-Dirasâti'l-'Arabiyye, 2001.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim. 11 Cilt. Mısır: Dâru'l-Me'arif, 2. Basım, 1387/1967.
- Öztürk, Mustafa. “Zülkifl'in Dînî Ve Tarihî Kimliğine Dair Bir Araştırma”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/2 (2004), 107-127.
- Öztürk, Yasin. *Kur'an'da Peygamberler*, İstanbul: İFAV Yayınları, 2000.
- Zeccâc, Ebû İshak İbrâhim es-Serî. *Me'âni'l-Kur'ân ve i'rabüh*. thk. Abdülcelîl Abduh Şelebi. 5 Cilt. Beyrut: 'Alemü'l-Kütüb, 1988.
- Zerkeşî, Bedrüddîn Muhammed b. Abdullah. *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Dâru İhyâi Kutubi'l-Arabiyye, 1376/1957.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : FİGEN, İsmail
Uyruğu : T.C.
ORCİD : 0009-0008-7409-0812

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lisans	İlâhîyat	05/06/2017

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2003-2019	Van	İmam Hatip
2003-2020	Bursa/İnegöl	İmam Hatip

Yabancı Dil

.....

Yayınlar

.....

Hobiler

.....